

29 ліпеня 1994 г.

№ 30 (3752)

Кошт 250 руб.

НЕБАЛЬШАВІЦКАЯ ЎЛАДА — ТОРМАЗ АДРАДЖЭННЯ

Станіслаў ДУБЯНЕЦКІ: «Адраджэнне нашага жыцця немагчыма без актыўнай пазіцыі кожнага чалавека, вызвалення яго ад тых стэрэатыпаў, якія дапамагалі ствараць (і стварылі) велізарную сістэму хлусні і насілля. Такая сістэма баіцца тых, хто заўсёды жыў і сёння жыве па праўдзе».

5—6

НА ПАРОЗЕ ПАДАГУЛЬНЕННЯ

Алег ЛОЙКА: «Не дзелім мы сёння беларускую літаратуру XX стагоддзя да 1917 і пасля 1917 года, як і не палавінім яе гістарычнага развіцця як нібыта на перадавую частку (плынь) і на рэакцыйную частку (плынь). У мастацкага слова, як вядома, свае законы развіцця, але навязаныя у свой час вульгарнымі сацыялагізатарамі канцэпцыі адбіралі ў нашага народа тую частку мастацкай спадчыны, якую яны лічылі антынароднай».

6—7

ВЕЧАР У СЯМЕЙНЫМ КОЛЕ

Вершы Людмілы РУБЛЕЎСКАЙ.

8

«БОГ ПОМСЦІЦЬ НАМ...»

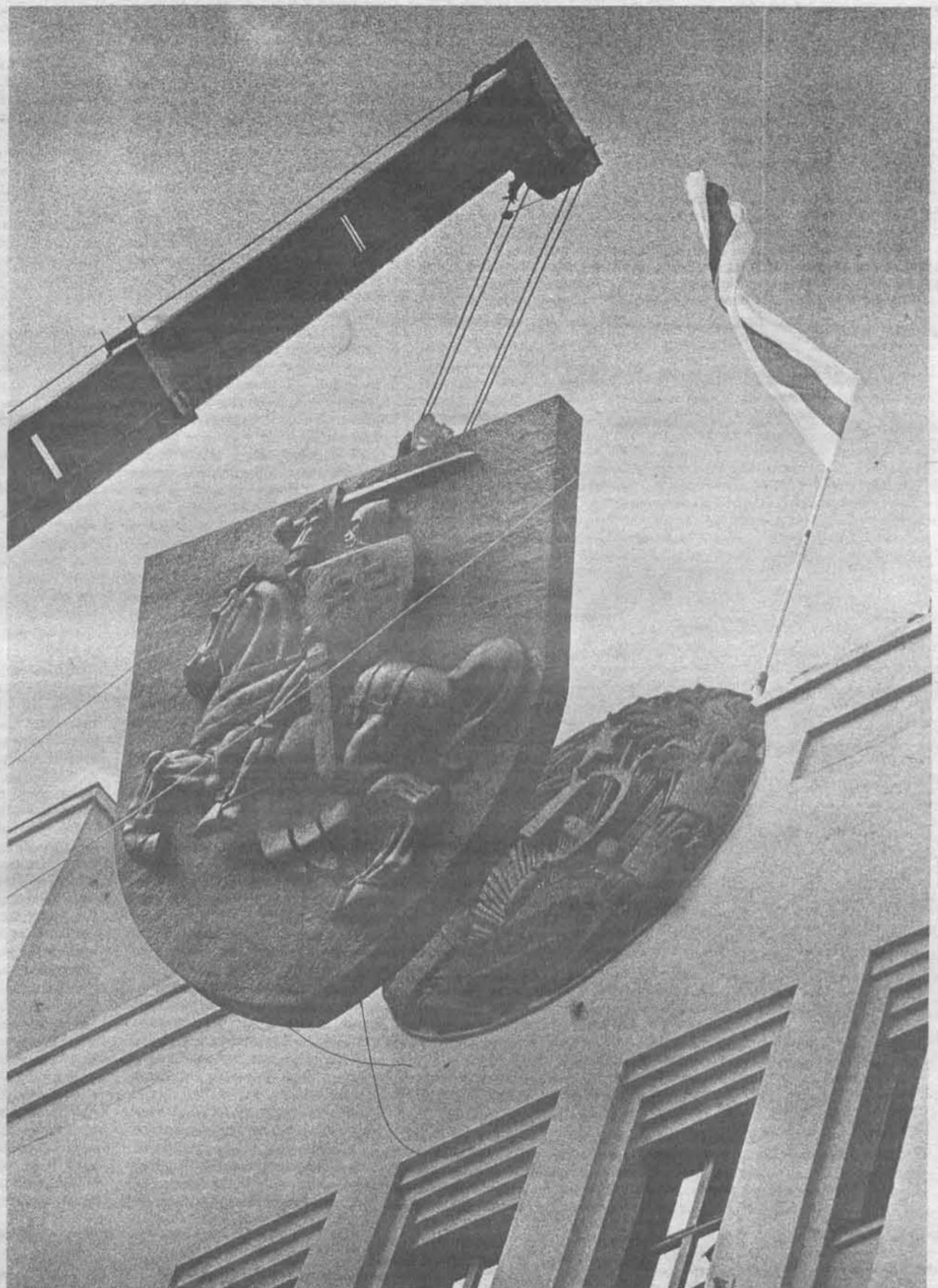
«Каханне пад вязамі» Ю.О'Ніла ў Бабруйску.

11

БАЛЬШАВІЦКАЯ ПРЫДУМКА

Язэп БАРЭЙКА пра гісторыю стварэння ў БССР Койданаўскага аўтаномнага польскага раёна.

14-15

ДОБРЫ ЗНАК

Банальна, але як хутка ляціць час... Ужо чатыры гады жывём мы ў незалежнай Беларусі. Амаль тры гады маем новыя дзяржаўныя сімвалы — адметныя сцяг і герб. Аднак здымак гэты толькі недасведчаны чытач з далёкае цывілізаванае краіны можа прыняць за архіўны. Бо ўсе мы добра ведаем: «талерантная» Беларусь жыве пакуль у іншым часе — запаволеным, замаруджаным. І тыя працэсы, якія ў іншых краінах, што выйшлі з СССР, адбыліся ў лічаныя дні, у нас не закончаны і па сёння. Урад Кебіча да апошняга не хацеў развітвацца не толькі са старымі эканамічнымі ідэямі, але і са старымі сімваламі.

Мажліва, гэта простае супадзенне, аднак новы ўрад пачынае працаваць у сваім доме ўжо не пад бэсэсэраўскім гербам, а пад Пагоняй. Дасць Бог і працаваць ён будзе не на ажыўленне памерлай ідэі, а на ўмацаванне самастойнай Беларусі, і тую ж інтэграцыю з Расіяй будзе разглядаць толькі з боку карыснасці яе незалежнай Беларусі. Прынамсі, першыя крокі першага прэзідэнта Беларусі пакідаюць нам надзею на тое, што ў свеце не стане менш на адну незалежную краіну — дзяржаву Беларусь...

ШЛЯХ У НЕЗАЛЕЖНАСЦЬ

Пакладзены пачатак фармаванню новага Кабінета міністраў. Вярхоўны Савет зацвердзіў усе прапановы прэзідэнта, акрамя адной. Дэлегататы не захачалі бачыць на чале Канстытуцыйнага суда Дзмітрыя Булахава. Шмат прэзідэнцкіх выклікала кандыдатура генерала Кастэнкі на пасаду міністра абароны. У свой час ён быў вымушаны пакінуць службу, каб пазбегнуць абвінавачванняў у пакрыўжальніцтве карупцыянераў і злодзей у Беларускім войску. Калі пра гэта нагадалі прэзідэнту, ён, не даючы адказу, перавёў пытанне ў плоскасць нацыянальных зносін: «Вам што, не нравіцца, што Костенка — рускі?» Хоць пра нацыянальнасць генерала гаворкі не было. Генерал Кастэнка стаў міністрам абароны Беларусі...

ЦЫТАТА ТЫДНЯ

«Нацыя, якая імкнецца да незалежнасці, трэба верыць у свае сілы. Калі яна пазбаўлена гэтага пачуцця, калі яна не прыкладае ўласных намаганняў для захавання свайго існавання... то можна смела сказаць, што яна не даб'ецца ні шчасця, ні гонару, ні славы».

Т.КАСЦЮШКА

(Лісток календара «Родны край» за 27 ліпеня г.г.)

ДАКУМЕНТ ТЫДНЯ

Надрукаваны першыя сто тысяч беларускіх пашпартоў. Пра гэта паведаміў генеральны дырэктар выдавецтва «Беларускі Дом друку» Барыс Кутава. За права выканаць гэты заказ спрачаліся фірмы Германіі, Вялікабрытаніі, Францыі, Італіі, ЗША. А надрукаваны пашпарты ў «Беларускім Доме друку» на імпартаў абсталяванні і матэрыялах. Беларускі пашпарт адпавядае агульнаеўрапейскаму стандарту. Надпісы на трох мовах — беларускай, рускай і англійскай. Такім чынам, Кебчава палітыка арыентацыі на Усход і тут знайшла адлюстраванне. Неверагодна, каб у новым расійскім пашпартце надпісы дубляваліся на беларускай мове. Дык навошта такія звароты ў бок Расіі?

ЗВАРОТ ТЫДНЯ

3 нагоды Дня незалежнасці Прэзідыум Вярхоўнага Савета звярнуўся да грамадзян Беларусі са словамі віншавання. У звароце, у прыватнасці, гаворыцца:

«У тым, што адбылося 27 ліпеня 1990 года, ёсць свая гістарычная справядлівасць. Ідэя незалежнасці — дзяржаўнай, палітычнай, нацыянальнай — мае на Беларусі тысячагадовую гісторыю. Яна адлюстравана ў статуах Вялікага князства Літоўскага, Рускага, Жамойцкага, статуйных грамадах Беларускай Народнай Рэспублікі, Канстытуцыі БССР і замацавана новай Канстытуцыяй Рэспублікі Беларусь. Галоўны яе стрыжань — перспектыва незалежнасці беларускай цывілізацыі, для якой аднолькава непрыемальныя і аднагоўныя тэндэнцыі як «усходняй», так і «заходняй» мадэляў развіцця. Наша мэта — дэмакратычная: прававая і гарманічная ўпарадкаваная еўрапейская дзяржава».

КАРЭКТЫВА ТЫДНЯ

На некаторых шылдах «вуліца Рэвалюцыйная» ў Мінску нехта акуратна пазамазваў літару «Р». Такім чынам вуліца атрымала назву, больш адпаведную нашай палітычнай рэчаіснасці і беларускаму менталітэту.

СКАНДАЛ ТЫДНЯ

Расійскі ўрад нанёс моцны ўдар па Лёню Галубкову. З заявамі, у якіх АТ «МММ» абвінавачваецца ў парушэнні заканадаўства і фінансавых махінацыях, выступілі Антыманапольны камітэт, Дзяржаўная падатковая служба, Міністэрства фінансаў.

ДЭКАМУНІЗАЦЫЯ ТЫДНЯ

Ужо распрацавана рэжысура парады ў гонар 50-годдзя Перамогі, які ў наступным годзе мяркуецца правесці ў Маскве. Гэтым разам прэзідэнт Ельцын і ганаровыя госці не будуць ўздымацца на трыбуну Мызалея. Будзе спецыяльна пабудавана часовая трыбуна.

НЕБЯСПЕКА ТЫДНЯ

Пасол Беларусі ў Расіі Віктар Даніленка паведаміў карэспандэнту «Звязды», што зараз ва ўладных структурах Расіі і Беларусі прапрацоўваецца пагадненне аб прадаўжэнні тэрміну знаходжання расійскіх войск у Рэспубліцы Беларусь. Лычыцца (кім?), што гэта прынясе ўзаемную карысць абодвум бакам. Калі ўлічыць, што Беларусь, згодна Канстытуцыі, нейтральная краіна і што за прысутнасць расійскіх войск на нашай зямлі Масква не плаціць нам ні капейкі, дык гэтыя планы беларускай наменклатуры можна трактаваць як здраду дзяржаўным інтарэсам Беларусі.

ВІЗИТ ТЫДНЯ

28 ліпеня ў нашу краіну прыбыў дырэктар-распарадчык Міжнароднага валютнага фонду (МВФ) спадар Мішэль Камдэсю.

ЮБІЛЕЙ ТЫДНЯ

Сапраўднай кульмінацыяй III-га Міжнароднага фестывалю «Славянскі базар» стаў вялікі канцэрт, прысвечаны 25-годдзю ансамбля «Песняры». Наш славуці ансамбль віншавалі калегі — госці з блізкага і далёкага замежжа. А ў афіцыйнай частцы браў удзел Старшыня Вярхоўнага Савета М.Грыб ды іншыя прадстаўнікі ўлады.

СТРАТА ТЫДНЯ

«Аднабаковая арыентацыя на Усход прывяла да таго, што мы страцілі перспектыву велізарнага даходу за транспарт нафты ў Еўропу, і да значнага ослаблення геапалітычнага становішча Беларусі», — такая выснова зроблена ў адным кабінетам апазіцыі БНФ у сувязі з рэалізацыяй ідэі Балта-Чарнаморскага нафтавага калектара (БЧНК) без удзелу Беларусі; урады прыбалтыйскіх краін, Украіны і Польшчы, не дачакаўшыся крокаў насустрач ад былога ўрада Беларусі, вырашылі ажыццявіць ідэю БЧНК без нас. Калектар зв'язка тэрміналы Адэсы і Гданьска праз Польшчу і Украіну, мінуўшы Беларусь.

ПУБЛІКАЦЫЯ ТЫДНЯ

У газеце «Беларуская маладзёжная» N 6 надрукаваны артыкул Таццяны Нічыпарук «Рэарганізацыя». У ім апавядаецца пра тое, што згодна рашэнню Міністэрства аховы здароўя РБ «рэарганізаваны», а фактычна — ліквідаваны Навукова-даследчы інстытут радыяцыйнай медыцыны. У іншыя ўстановы «перакідваюцца» навуковыя кадры і медыкі-практыкі, дзеліцца шпітальныя ложка, абсталяванне — знікае працаздольны калектыў, ставіцца крыж на навуковых даследах, патрэбу ў якіх мае не толькі паслячарнобыльская Беларусь. Пазбаўляюцца дапамогі хворыя, а іх штогод болей і болей. Спробы супрацоўнікаў НДІ РМ пратэставаць не мелі поспеху. Губляе навука, губляе Беларусь, затое чынавенства «пры справе!»

Напярэдадні Дня Незалежнасці на фасадзе Дома ўрада нарэшце з'явіўся Дзяржаўны герб Беларусі — «Пагоня». Пра гэта паведамілі ўсе мінскія газеты, але кожная — у сваёй танальнасці. Напрыклад, «Советская Белоруссия» дала кароткую інфармацыю (без здымка), пазбаўленую якой-небудзь эмацыйнай афарбоўкі. «Звязда» дала малы здымак старога герба (БССР/Рускага) і большы — новага. «Народная газета» змясціла здымак рэпартажнага характару: рабочы момант устаноўкі герба. Але, глядзячы на яго, цяжка зразумець, ці то «Пагоня» ўсталёўваюць, ці то здымаюць... Выдатны кадр на першай паласе «Чырвонай зменны» (ён мае ўсе падставы стаць «здымка года»). Ёсць у ім сімволіка перамогі вечнага над часовым, экспрэсія, дынаміка. «Пагоня» пераможна заганяе ў глыб кадра БССР/Рускаю змблему. У духу «Мы і врэмя» пракаменціраваў падзею (здымка не было) «Вечерний Минск»: «Пожоже, у Советской власти, действительно, силы на века. Об этом, в частности, свидетельствует ее герб на Доме правительства. Его, по слухам, не смогли снять даже фашисты. И поэтому завесили сверху свастикой. А вот теперь, с минувшей пятницы, герб БССР стала прикрывать 800-килограммовая «Пагоня». Дальей пішацца, што ва ўсім вінаваты міжнародны імперыялізм, бо «Пагоня» ўсталёўваецца на фасадзе з дапамогай крана японскай вытворчасці.

У цывілізаванай краіне за такія паралелі («Пагоня» — фашысцкая свастика) аўтар публікацыі і рэдактар газеты ўжо даслалі б тлумачэнні пракурору. Абраза Дзяржаўнага герба — злачынства. Пра гэта ёсць адпаведны артыкул у Крымінальным кодэксе. Ну, ды хай будзе ім суддзёю Бог і ўласнае сумленне.

Тая акалічнасць, што герб БССР не дэмантаваны, а толькі прыкрыты зверху «Пагоняй», спараджае шэраг асацыяцый і трактовак. Хтосьці пабачыць у гэтым сімвал пераэмнасці, мірнай трансфармацыі Беларускай ССР у суверэнную дзяржаву Рэспубліку Беларусь. Хтосьці — надзею, шанец для большавікоў выйсці аднойчы зноў на святло, аднавіць сваю ўладу і навязаць народу і краіне свае скампраметаваныя сімвалы.

Я асабіста лічу, што ў мінулыя пятніцу адбылася цырымонія пахавання БССР. Шчыт «Пагоня» закрываў БССР/Рускаю змблему, як нябожчыка ў труне.

Новы герб на фасадзе Дома ўрада нечакана стаў настолькі моцнай пластычнай дамінантай плошчы, так удала ўпісаўся ў канструкцыю будынка, што цяпер недарэчным успрымаецца чорны Ільч пад нагамі «Пагоня». Калісьці я быў прыхільнікам захавання помніка

перад Домам урада — як унікальнага твора, які нясе адбітак часу і надае плошчы і гораду своеасабліваю экзотыку (як, скажам, фантастычныя кітайскія пацвары на ўзбярэжнай Нявы ў Санкт-Пецярбурзе альбо егіпецкі абеліск на парыжскім пляцы Згоды). Цяпер жа бачу: трэба ўбіраць. Не пасуе, не да твару гораду. Хай стаіць дзе-небудзь у музэйным двары.

Ды, мабыць, не прыйшоў яшчэ час. Мяркую так хоць бы прамавае прэзідэнта на ўрачыстым пасяджэнні з нагоды Дня Незалежнасці. Прэзідэнт спрабаваў сумясціць несумяшчальнае: нацыянальную ідэю, агульначалавечую духоўную спадчыну з «каштоўнасцямі» камунізму. Сумняваюся, што можна ставіць у адзін шэраг Ефрасінію Полацкую, Кастуся Каліноўскага і Пятра Машэрава — тых, хто абараняў Бацькаўшчыну шчырым, святым словам і зброяй, і таго, хто ў часы свайго, лічы, царавання спрыяў русіфікацыі Беларусі і падвёў нацыю да мяжы духоўнай смерці, на чыім сумленні канчатковае эканамічнае падпарадкаванне Беларусі Маскве (сённяшні крызіс бярэ пачатак якраз у машэраўскія часы, якія сёй-той лічыць «бласлаўнымі»). Прэзідэнт заклікаў паважаць не толькі сённяшні, але і ранейшы дзяржаўны сцяг, які, нібыта, 70 год быў сімвалам Беларусі. Але ж БССР/Рускаі сцяг быў зацверджаны «бацькам народаў» у алошніа гады ягонага жыцця, на пачатку 50-х, яму ніяк не можа быць 70 год.

Прэзідэнт гаварыў аб неабходнасці мацаваць незалежнасць Беларусі і адначасова прыгадаў... трагедыю Віскуляў...

Але як станоўчае адзначым тое, што прамова прагучала на дзяржаўнай мове, і шэраг яе палажэнняў можна разглядаць як крок да збліжэння з незалежніцка-адраджэнскай плыню нашага грамадства.

Стан, у якім сёння апынулася Беларусь, наша краіна, я параўнаў бы са свабодным падзеннем парашуцтыста, які бачыць, як імкліва набліжаецца зямля, але не ўпэўнены, што ў патрэбны момант над ім раскрыецца выратавальны купал. Бо найперш псіхалагічна непадрыхтаваны да такой сітуацыі. Увесь час спадзяваўся на іншых, на кіраўнікоў. Але вось даялася пакінуць самалёт пад назвай «СССР» (даўно тая машына лятала «на чэсным слове» ды яшчэ кіравалася некомпетэнтным, але вельмі самаўпэўненым экіпажам), каб разам з ім не лягнуцца долу. І цяпер тваё выратаванне — твая асабістая справа, як прынята ў свеце.

Так, свабоднае падзенне патрабуе іншага вопыту і іншага

псіхалагічнага складу, і ўсё гэта дэдаўдзца прыдбаць «паскораным курсам». захочам жыць — навучымся!

І ўсё ж, як жыццё — галоўная каштоўнасць, дадзеная Богам чалавеку, так і Незалежнасць — галоўная каштоўнасць нацыі. І грэбаваць гэтым дарам — значыць абражаць Бога. Гэта словы Васіля Быкава. Народны пісьменнік браў удзел у мітынгу, што адбыўся ў Дзень Незалежнасці ў Купалаўскім парку, ля помніка Песняру. Слова ў той дзень бралі літаратары, народныя дэпутаты, вэтэраны і маладыя людзі. Новыя, больш атымістычныя ноты адчуваўся ў выступленні З.Пазняка. Увогуле ў святочным шэсці і на мітынгу панавала настрой спакойнай упэўненасці, атымізму.

Хацелі бы скончыць нататкі асабістым. 50 год назад, 27 ліпеня 1944 года, загінуў пад Суwalkамі родны брат маёй маці мой дзядзька Віталь Анупрэвіч. Яму было дзевятнаццаць гадоў. 3 ліпеня ў Мінск увайшла Чырвоная Армія, 7 ліпеня дзядзьку Віталь прызвалі ў войска, 27-га ён загінуў. Я не вялікі знаўца вайскавай справы, але ж мяркую, што калі чалавека, які адслужыў усяго дваццаць дзён, а дагэтуль ніколі не трымаў у руках зброі, адпраўляюць на перадавую — дык гэта забойства. Такім жа быў лёс многіх тысяч беларускіх хлопцаў, што перажылі фашыстоўскую акупацыю. Іх, неабучаных, накіравалі пад нямецкія кулі. Чым жа правініліся яны? А тым, што на некаторы час трапілі пад фашысцкую акупацыю. «Пачому вы астались живы? Ведь нам доподлинно известно, что всех партизотов немцы поубивали?» — на такія пытанні пасля вайны былі вымушаны адказваць многія жыхары Беларусі, нават калі ў вайну былі немаўлятамі. Большавіцкі рэжым не дараваў ім і таго, што яны былі сведкамі басілія імперыі, панічнага адступлення войск у 1941 годзе Таму адных небяспечных сведкаў знішчылі, кінуўшы неабучанымі на перадавую, а другіх усё жыццё трымалі за злачынцаў (ці даўно знік у асабістых справах артыкул «Находился ли под оккупацией во время Великой Отечественной войны?»)

Мы — таксама сведкі, сведкі агоніі СССР. Мы бачылі, як у Тбілісі людзей забівалі рыдлёўкамі, як у Вільні давалі танкамі. Мы — небяспечныя сведкі. І нам гэта прыгадаецца, калі, не дай Бог, імперыя адродзіцца. Нам, беларусам, асабліва. Бо на нашай зямлі, у Віскулях, на імперыі быў пастаўлены крыж.

Але сёння мы маем свой шлях. Шлях у Незалежнасць.

Пётра ВАСІЛЕЎСКИ

Выставы

ПАД ГЕРБАМ «ПАГОНЯ»

У Нацыянальным музеі гісторыі культуры працуе выстава, прысвечаная гісторыі дзяржаўных сімвалаў Беларусі. Экспазіцыя сведчыць, што бел-чырвона-белы сцяг і герб «Пагоня» з'явіліся на свет не ўчора, што гэтымі святымі сімваламі асвечаны ўвесь шлях беларускай нацыі — ад старажытных часоў да сённяшняга дня.

Адначасова ў музеі разгорнута экспазіцыя зброі. Яна ахоплівае час ад IX стагоддзя да Першай сусветнай вайны. Пабачыўшы ўсе гэтыя смертаносныя прылады, няцяжка зразумець, чаму народ, якому наканавана жыць у цэнтры Еўропы і ўвесь час чакаць ліха і з Усходу і з Захаду, зрабіў сваім

гербам выява абароны Айчыны — срэбранага рыцара на белым кані, чаму белае поле сцяга працінае чырвоная паласа крыві.

В.БОГУШ
Фота А.МАЦЮША

ЛЕТА... КНІЖНАЕ

Бадай, ніколі не было столькі дзяцей у Рэспубліканскім выставачным цэнтры (калішняя Выстаўка дасягненняў народнай гаспадаркі Беларусі ў Мінску), як 23 ліпеня. І гэта невыпадкова. Хлопчыкі і дзяўчынкі, чытачы старэйшага ўзросту прыйшлі сюды на Дзень

беларускай дзіцячай кнігі. Адбылася сустрэча з супрацоўнікамі выдавецтва «Юнацтва», дзіцячымі пісьменнікамі. З хваляваннем слухала дзятва У.Карызну, Н.Галіноўскую, М.Пазнякова, якія гаварылі аб выданні ў рэспубліцы літаратуры для дзяцей і юнацтва,

чыталі ўласныя творы. А пасля кожны з прысутных юных чытачоў атрымаў бясплатна беларускую кнігу з аўтографамі пісьменнікаў...

Дзень беларускай кнігі стаў заключным акордам кірмашу «Беларускае кніжнае лета-94», які ў Рэспубліканскім выставачным цэнтры ладзілі Міжнародны камітэт кніжных кірмашоў, Беларускае асацыяцыя кнігавыдаўцоў і распаўсюджвальнікаў кнігі, Акцыянернае таварыства «Міжнародны Кніжны Дом» і ВКФ «Макбел». У гэтым аўтарытэтным кніжным форуме прынялі ўдзел каля двухсот выдавецтваў, кнігагандлюючых фірм і арганізацый з Беларусі, Украіны, Расіі, Латвіі, Літвы. Адных беларускіх выдавецтваў — як дзяржаўных, так і недзяржаўных — набралася больш за пяцьдзесят!

На адкрыцці кірмашу выступілі, пра яго мэты і задачы расказалі прэзідэнт Беларускай асацыяцыі кнігавыдаўцоў і распаўсюджвальнікаў кнігі С.Кузьмін, намеснік старшыні Мінгарвыканкама А.Сасноўскі, віцэ-прэзідэнт Асацыяцыі, старшыня савета дырэктароў дзяржаўных выдавецтваў Беларусі В.Лушка.

У рамках кірмашу абмяркоўваліся надзённыя праблемы распаўсюджвання кнігі на тэрыторыі Беларусі і ў краінах СНД, наладжвання сумесных мерапрыемстваў.

Дарэчы, першы Міжнародны кніжны кірмаш у Мінску прайшоў у студзені сёлета года. На пачатак 1995-га запланаваны наступны. А цяперашні, летні, бадай, успрымаецца як пацвярджэнне таго, што і ў спякотную пару можна паспраўднаму працаваць...

НАШ КАР.

На здымках: У.Карызна, Н.Галіноўская, С.Кузьмін і М.Пазнякоў на адкрыцці свята; у адзеле беларускай дзіцячай кнігі; юныя наведнікі выставы.

Фота А.МАЦЮША

КАРАТКЕВІЧУ ЖЫЦЬ ВЕЧНА

25 ліпеня споўнілася дзевяць гадоў, як памёр Уладзімір Караткевіч. Але на душы заўсёды нейкі жалі і боль, калі перачытаеш яго творы. Балюча, што не пабачыў гэты выдатны пісьменнік пачатку Адраджэння, у якім абавязкова прыняў бы ўдзел. Дый ён і быў адным з пачынальнікаў. Мы ўсе выхоўваліся на яго кнігах. Самастойна, без розных паслугаў.

Я дзякую Богу за тое, што калі вучыўся ў школе, творы У.Караткевіча там не вывучалі. Бо пасля «тлумачэння сансу твора» настаўнікам знікала ўсялякая ахвота перачытаць яго, нават калі ён напісаны вельмі шаноўным аўтарам.

Да У.Караткевіча, відаць, кожны павінен прыйсці сам, уласным шляхам. Сілкам ягоныя кнігі ніхто не павінен нават разгортваць. Аднак тых, хто жыве на Беларусі, але зусім не чытаў «Дзікага палявання...» і «Чорнага замка...», я лічу разумова адсталымі людзьмі. Вельмі жадаецца, каб такіх лю-

дзеі з кожным годам меншала. Прапаную вашай увазе верш, прысвечаны Уладзіміру Караткевічу:

Ад Воршы да Гальшанаў,
Мінаючы гады,
Нясецца паляванне,
І будзе так заўжды.

Жыццё, як тое ззянне,
Стухае спакваля.
Прымае ўсіх пяшчотна
Бацькоўская зямля.

Нясуцца коні годна
А разам з імі — ты,
Хрыстос, што прызямліўся
У край наш назаўжды.

Руслан РАВЯКА,
навуцэнец тэхналагічнага
тэхнікума

г.Баранавічы

ВЯРНУЎСЯ НАЗАЎЖДЫ...

У дні работы музычнага фестывалю «Славянскі базар-94» у Віцебску адкрыты помнік беларускаму пісьменніку У.Караткевічу. Ва ўрачыстасці браў удзел Старшыня Вярхоўнага Савета Рэспублікі Беларусь Мечыслаў Грыб.

На здымку: М.Грыб ускладае кветкі да помніка пісьменніку.

Фота Аляксандра ХІТРОВА, БЕЛІНФАРМ

Адгалоскі

А ХТО ТАМ ІДЗЕ...

Наша інтэлігенцыя прызвічалася ўшчуваць паспальства за грамадска-палітычную млявасць, абьякавасць ды злачынную рахманасць, але выбары засведчылі, што народ беларускі, як і належыць быць маладой нацыяй, далёкі ад нірваны і на першыя сваё свабодныя выбары прыйшоў абіраць не прэзідэнта (Сумленнасць, Годнасць, Прафесіяналізм), а верхаводу-валадара.

Сп.Лукашэнка прывабіў большасць не сваімі абяцанкамі-цацанкамі, а нечым недагавораным, у якім выразна адчувалася жорсткасць ды непакіснасць. Народ — не мазахіст, але яму патрэбен зараз беларускі Бісмарк або дэ Голь — бацька нацыі, а не ганаровы цівун на пачы гадой. Аўтарытарны лідэр — гістарычная непазбежнасць, калі мы маем усталяваць трывалую дзяржаўнасць, — хтосьці ж мусіць вырабіць з маргінальна-люмпенскага асяроддзя, да якога ўсе мы сёння нале-

жым, цывілізаванае грамадства... Іншая справа, як так сталася, што на ролю бацькі нацыі лучыў чалавек, які, бадай, не мае элементарнага нацыянальна-патрыятычнага пачуцця...

Беларуская дзяржаўна-нацыянальная ідэя маральна перамагла прарасейскі імпер-шавінізм ды тутэйшыя камуністаў, але атрымала паразу ў папулісцкіх рыстаннях. Што зробіш, — няма на небасхіле беларушчыны асобы, нахштальт Жырыноўскага. Беларускія нацыянальныя партыі месціцца збоўшага ля палітычнага цэнтры, а па баках з'яўрае пустэча. Бракуе моцнай нацыянал-папулісцкай партыі, што здолела б кантраляваць левы ды правы радыкалізм. Гэткая сітуацыя проста правакуе з'яўленне на сінявокай Беларусі сярод бульбяных палеткаў дамарослага Піначэта.

Як ні павернеш, але ўсталяванне на Беларусі ў ХХ стагоддзі светлай ліберальна-дэмакратычнай

будучыні — адкладаецца.

Яно і да лепшага — ліберальна-дэмакратычны рэжым, усталююся ён зараз, закансерваваў бы цяперашні стан нацыянальна-культурнага нігілізму і ўрэшце ператварыў бы Беларусь у другую Бельгію, — свабодная эканамічная зона, 50 працэнтаў расійцаў, 50 працэнтаў палякаў ды няўлоўны пах знікшых тубыльцаў.

Хоць усё гэта само просіцца пятай дзёй у купалаўскія «Тутэйшыя» з падзагалюкам «Незалежнасць. Трагічна-смяшлівыя сцэны», але будзьма спадзявацца на зрукі да лепшага, — першы беларускі прэзідэнт і яго ўрад прывучаць нарэшце беларускую інтэлігенцыю да самастойнасці, і трохі паджарэтуецца яе ўяўленне аб собскім народзе ды эпосе, якое яна не мяняла ад часоў купалаўскага «Мужыка» ды «Ростаняў» Коласа.

Сяргей ШЫДЛОЎСКИ

г.Наваполацк

Сустрэчы

З МУЗЫЧНАЙ ДЫНАСТЫ

Нядаўна слухачы пазнаёміліся з музыкой выкладчыка Гродзенскага вучылішча мастацтваў Аляксандра Чопчыца. Не часта здараецца, каб публіка з захапленнем прымала твор маладога аўтара. Аднак гэта адбылося на аўтарскім канцэрце Чопчыца: зала бурна выяўляла свае эмоцыі і патрабавала яшчэ і яшчэ раз паўтарыць песню «Скажы мне, вішня!» Аляксандр — прадстаўнік вялікай музычнай сям'і. Ягоны бацька Адам Сідаравіч Чопчыц добра вядомы як арганізаатар і мастацкі кіраўнік наро-

днага ансамбля «Нёман», сястра і муж сястры — выкладчыкі музыкі, жонка гожа спявае, іх дзеці, беручы прыклад з бацькоў, таксама пайшлі вучыцца музыцы. Цэлая музычная дынастыя!

У юнацтве ў Аляксандра была мара паступіць на кампазітарскае аддзяленне Беларускай кансерваторыі. Яго музыку адобрылі вядучыя прафесары кафедры кампазіцыі Анатоля Багатыроў ды Яўген Глебаў. Але сямейныя абставіны не дазволілі спраўдзіцца марам. Тым не менш

ён прадаўжаў пісаць музыку. На сённяшні дзень ім створана вышэй 40 песень, ёсць і творчыя планы.

Песні А.Чопчыца меладыйна яркія і лёгка запамінаюцца. Яны глыбокія па змесце, хоць звернуты да самай шырокай аўдыторыі. У яго тонкі пазычны густ. На канцэрце прагучалі песні на вершы Янкі Купалы, Адама Русака, Роберта Бёрнса, П'ера Беранжэ і інш. Прынамсі, вылучылася песня «Маладая Беларусь» на вершы Янкі Купалы, якая была адаслана ў журы конкурсу на стварэнне Дзяржаўнага гімна Беларусі. Яе

вызначае шырокая, стрыманая і ясная мелодыя. Упэўнены, што песня-гімн А.Чопчыца знойдзе сваё месца сярод патрыятычных твораў. Песню «Люблю лугі квяцістыя» на вершы Адама Русака агучыў на II Нацыянальным фестывалі песні і паэзіі ў Маладзечне Дзяржаўны канцэртны аркестр пад кіраўніцтвам М.Фінберга. Працяг кантактаў гродзенскага аўтара з гэтым калектывам яшчэ наперадзе.

Аўтарскі канцэрт А.Чопчыца правёў эстрадны ансамбль пад кіраўніцтвам аўтара. Прыемнае ўражанне зрабілі салісты Сяргей Квашнін, Святлана Сколыш, Дзмітрый Якубовіч, Вікторыя Міхінкевіч, інструменталісты Аляксандр Пішчык (клавішныя), Міхаіл

Захарэвіч (бас-гітара), Іван Кебіч (гітара сола), Сяргей Фінскі (ударныя). За раялем быў сам кампазітар.

Пажадана, каб А.Чопчыц уключыў у рэпертуар свайго вучэбнага ансамбля пераважна песні гродзенскіх аўтараў. Такі калектыву быў бы адзіным у вобласці, меў бы ўласнае аблічча, унёс бы неацэнны ўклад у прапаганду песеннай творчасці кампазітараў нашага краю. І тады, у чым я перакананы, мы адкрыем нямала новых выдатных песень, з якімі будзе не сорамна паказацца на самых прэстыжных эстрадных фестывалях.

В.РАДЗІЁНАЎ,
старшыня Асацыяцыі
кампазітараў Гродзеншчыны

НАРОД
БЕЗ РОДНОЙ
МОВЫ —
НЕ НАРОД!

Так закончыў выступленне на нядаўнім пашыраным пасяджэнні сакратарыята Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны старшыня ТБМ Н.Пілевіч. Пасяджэнне прысвечалася пяцігоддзю з дня ўтварэння гэтай грамадскай арганізацыі, якая годна нясе сцяг нацыянальнага Адраджэння, робіць усё дзеля таго, каб беларусы ў сваёй суверэннай дзяржаве пачувалі сябе менавіта беларусамі. Гаварылася і аб набытках, але ніяка прагучала і канкрэтных прапаноў наконт таго, каб зерне, пасеянае аднойчы, і надалей давала дружныя ўсходы, а руны, што ўзышла, каласілася дружна і шчодро.

На пасяджэнні выступілі таксама аргсакратар ТБМ В.Вільтоўскі, М.Савіцкі, З.Сянько, галоўны рэдактар газеты «Наша слова» Э.Ялугін і іншыя.

Н.К.

ГАСПАДЫНЯ
БЕЛАЙ ВЕЖЫ

Шмат стагоддзяў упрыгожвае старажытны Камянец вяртаўнічая вежа.

«За Берасцем князь Уладзімір зрубіў горад Камянец, а ў Камянцы — высокі каменны слуп вышыняй 17 сажняў наўздзіў усім відущым», — так напісана ў Іпацьеўскім летапісе пра Белую вежу. Вежа абараняла рускія землі ад набегу ворагаў. Таўшчыня яе сцен — два з паловай метры, вышыня — 30 метраў, будавалі яе восем гадоў. У XIII—XIV стагоддзях вежа была непрыступнай. Тройчы стаялі крыжаносцы ля яе сцен, але ўзяць так і не здолелі.

Цяпер Белая вежа ўяўляе сабой архітэктурную і гістарычную каштоўнасць. Унутры яе размясцілася невялікая экспазіцыя, якая апавядае пра гэты унікальны помнік даўніны.

Ну, а гаспадыня вежы вось ужо дваццаць гадоў з'яўляецца Галіна Канстанцінаўна Тарасевіч. Урадзінка вёскі Камянюкі, што за дзесяць кіламетраў ад вежы, яна закончыла Маскоўскі гісторыка-архіўны інстытут. Дыпломную работу прысвяціла гісторыі раёна і, вядома ж, ніяка месца надала ў ёй і Белай вежы. Цяпер Галіна Канстанцінаўна і дырэктар гэтага гістарычнага аб'екта, і экскурсавод — у поўным сэнсе гэтага слова — гаспадыня.

На адмыслах: Гаспадыня вежы Галіна Канстанцінаўна Тарасевіч; адна з карцін экспазіцыі, якая апавядае аб тым, як князь Уладзімір выбіраў месца для ўзвядзення вежы.

Эдуард КАБЯК, БЕЛІНФАРМ
Фота аўтара

Пошта

ЦІКАВАЯ ЗНАХОДКА

Нядаўна, шукаючы месца пахавання паўстанцаў Кастуся Каліноўскага, мы крыху збіліся з дарогі і неспадзявана знайшлі цікавую знаходку. Знаходкай гэтай стаў камень з высечаным на ім малюнкам вострага ўзору:

Што гэты малюнак азначае, даведацца пакуль не ўдалося, і таму я звяртаюся да вучоных, гісторыкаў. Можна, каго-небудзь зацікавіць гэтая насечка і сам ка-

мень? Мы можам яго паказаць.

І яшчэ. Наша Вілейчына, як і ўся Беларусь, багатая гістарычнымі мясцінамі. Адных толькі пахаванняў паўстанцаў Каліноўскага нам вядома ў раёне — тры. Самае вялікае з іх — 130 чалавек — каля вёскі Уладыкі. У вёсцы Куранец — 18, а каля вёскі Уткі колькасць пахаваных высветліць не ўдалося. Там цяпер зараўняная бульдозерам жвіровая капальня. Косці іхнія рассыпаны па дарозе Любань — Каралеўцы. Апытанні мясцовых

жыхароў нічога не далі. Некаторыя бачылі, як выкопвалі косці экскаватарам, іншыя, самі капаючы жвір, выкопвалі іх, а чые яны, хто там быў пахаваны, адказаць ніхто не змог. З усіх, што ляжаць у гэтых пахаваннях, нам вядома толькі адно прозвішча — Вінцэнт Козел-Паклеўскі, кіраўнік атрада. На жаль, устанавіць прозвішчы загінуўшых мы самі не можам. Таму звяртаемся да зацікаўленых асоб і шчырых фундатараў — даламажыце, бо сваіх сродкаў у нас няма.

Пётра БАСЛЫК,
старшыня рады скаўцкай харугвы
імя Крыштапа Паца

м.Вілейка

ПЛЁН АБАВЯЗКОВА БУДЗЕ

Я не мастацтвазнаўца, не літаратурны крытык і ўсё ж пішу вам, паважаная рэдакцыя, пішу з адной мэтай — падзяліцца радасцю, гонарам за свой беларускі край і яго таленавіты народ, з надзеяй на адраджэнне і верай у гэта.

Дзве з'явы апошніх дзён упэўніваюць мяне ў гэтым. Зусім нядаўна я наведала першую нацыянальную выставу інсцінага мастацтва, што адкрылася 27 мая ў нацыянальным мастацкім музеі нашай краіны. Як зачараваная, я не магла адысці ад скульптурных твораў Івана Супрунчыка: «Вялікдзень» (кампазіцыя з 10 фігур), «Вяселле» (8 фігур) — гэта нешта непаўторнае. Такая выразнасць твараў, усмешак, поз кожнай фігуры! Вясельны «Давыдгарадоцкія конікі» і «Жанчына, якая галосіць», неўміручая «Ефрасіння Полацкая» і «Мужык, які грае на скрыпцы» — углядзіцеся ў іх вочы і адчуеце глыбіню і індывідуальнасць аўтара, які ўсю гэту тайну

людскіх душ перадае звычайнай сякерай... Яшчэ адно адкрыццё зрабіла я для сябе на гэтай выставе — шмат талентаў з Віцебшчыны: В. Жарнасек, А. Быстрыцкі, П. Баранаў, М. Байцоў, М. Юхно, В. Цяцкеркі, Г. Рабіза, Ф. Максімаў, П. Пляшкоў, П. Зяляўскі, С. Лабкоўскі, М. Сайфугаліева.

Безумоўна, не пакінулі мяне абьякавай і творы невіцебскіх мастакоў, такіх, як В. Альшэўскі, М. Валуевіч, М. Засінец, В. Кавалеўскі, іншых. Усе яны прасякнуты любоўю да людзей, да Беларусі.

А звярнулася я менавіта да віцебскіх мастакоў таму, што хачу распавесці пра паэтычны альманах «Рунь», які выдаецца ў Паставах. Мне і раней даводзілася чытаць вершы пастаўскіх паэтаў. Пасля выхаду першага зборніка (1991), які выпадкова трапіў мне ў рукі, узрушаная, з нецярпеннем чакала наступных выданняў, таму што амаль кожны верш гэтай кніжачкі прасякнуты любоўю да

Бацькаўшчыны, болей за лёс зямлі роднай, за мову, іх неабьякаваецца да ўсяго, што адбываецца на свеце. «Рунь-92» і зусім нядаўна мне пашчасціла атрымаць «Рунь-93» — зноў усхвалявалі мяне, я шчыра парадавалася за іх аўтараў, такіх розных і па ўзросце, і па родзе заняткаў. Алякс Касцень і Іосіф Малец, Ганна Жук і Аркадзь Нафрановіч, Ігар Пракаповіч і Леанід Трубач, Яўстафій Абрамовіч і іншыя... А сярод ужо знаёмых імёнаў новае — Люда Сіманёнак.

Усё часцей гаворыцца, што адраджэнне культуры пачынаецца і прыходзіць з правінцыі. Я з падзякай і надзеяй далучаюся да думкі Максіма Танка, што «ад такой маладой руні на беларускай літаратурнай ніве можна чакаць добрых плёнаў».

Г. ГАЛІЦКАЯ

г. Мінск

ВЕЧАР ПАЭЗІІ
Ў КАЛГАСЕ

Не толькі аб хлебе надзённым дбае зайзяты прыхільнік культуры, старшыня калгаса «Прагрэс» Жыткавіцкага раёна В.Калеснік. Па запрашэнні Валянціна Іванавіча завіталі сюды на чарговую — трэцюю па ліку — сёлетнюю сустрэчу з чытачамі члены літаб'яднання пры райгазеце «За новыя рубжы».

Уступным словам адкрыў і вёў вечарыну галоўны рэдактар «раёнкі» І.Самахваляў.

Затым на сцэну быў запрошаны старшыня райсавета народных дэпутатаў У.Хіля. Цяжка сёння ўсім, сказаў ён, — вытворцам і вясцоўцам, няма лішку і ў дзяржбюджэце. Ды нельга і ў такі няпэўны час дапусціць заняпаду культуры. Тады, лічыце, грамадства страціць усё, у тым ліку і будучыню.

Такага здарыцца не павінна, — перакананы кіраўнік гэтага органа ўлады. Таму апошні і стаў фундатарам літаратурнага альманаха «Галасы Палесся», зборніка нарысаў «Салаўіны бераг», выдадзеныя летась у Мазыры, а таксама нарыса М.Жыгоцкага «Легендарны дзед», прысвечанага народнаму герою, ураджэнцу Петрыкаўшчыны дзеду Талашу.

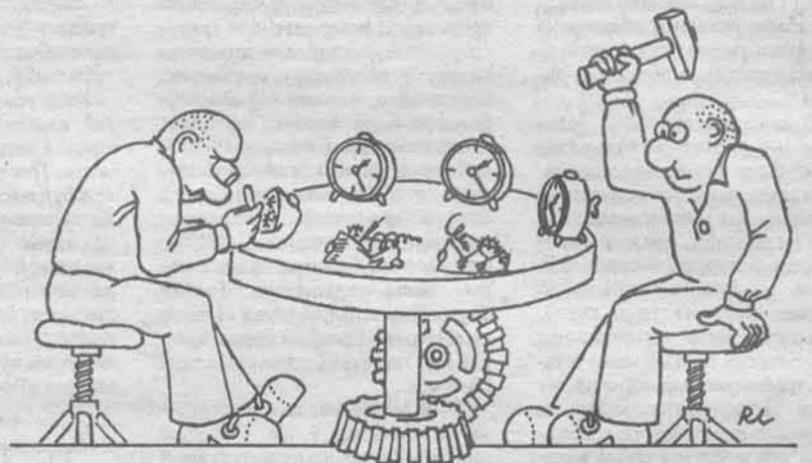
Са сваімі творамі выступілі электрык У.Літвін, майстар па рамонце гадзіннікаў Г.Брэзіцкі, настаўнікі У.Пугач і М.Селех, медык М.Шэнец, журналіст А.Лісіцкі.

Пра сустрэчы з героямі сваіх нарысаў расказала журналістка В.Кебец. Дырэктар цэнтральнай раённай бібліятэкі Л.Чарнагаева пазнаёміла з новымі кнігамі, што атрыманы напярэддні.

Удзел у вечарыне па добрай традыцыі прынялі выкладчык музычнай школы Г.Кебец і настаўніца біялогіі СШ N 2 райцэнтра І.Моліна, якія выканалі некалькі рамансаў.

Пераможцы літаратурнай віктарыны атрымалі ў падарунак зборнікі «Галасы Палесся», «Салаўіны бераг» і аўтографы гасцей.

А.ПАЛЕСКІ

Мал. Л. РАЗЛАДАВА

Рэпліка

УЗНОСЫ — З АХВЯРАВАННЯМ!

Сярод удзельнікаў «круглага стала» «ЛіМа», на якім ішла гаворка аб праблемах барацьбы з п'янствам і алкагалізмам, прысутнічаў і старшыня праўлення таварыства «Ананімныя алкаголікі» (абазначым яго ініцыяламі К.С.).

Рух «Ананімныя алкаголікі» (А.А.) мае досыць цікавую гісторыю. З'явіўшыся ў Злучаных Штатах Амерыкі ў 1935 годзе, ён распаўсюдзіўся па ўсім свеце, сёння па яго праграмах працуюць у 158 краінах. «А.А.» лучыць мужчын і жанчын, якія вырашылі

аб'яднаць свае сілы, каб даламагчы сабе і іншым пазбавіцца ад алкагалізму.

Але таварыства мае пільную патрэбу ў даламазе і ўвазе дзяржавы. Пра гэта гаварыў на пасяджэнні «круглага стала» і К.С., прывёўшы факты бюракратычнага стаўлення да праблемы «А.А.» з боку дзяржаўных структур. У прыватнасці, ні Саўмін, ні Мінгарвыканкам, куды неаднойчы звяртаўся каардынатар таварыства, на працягу некалькіх гадоў не жадаюць вырашаць пытанні аб прадастаўленні яму памяшкання.

Днямі кіраўнік таварыства зайшоў у рэдакцыю і пазнаёміў нас яшчэ з адным дакументам — сведчаннем дыскрымінацыйных адносін да «А.А.». Гэта ліст намесніка старшыні праўлення Фонду сацыяльнай абароны насельніцтва Рэспублікі Беларусь Л.Бачылы, у якім ён адмаўляе таварыству ў прадастаўленні яму льготнага тaryфу ўзносаў на дзяржаўнае сацыяльнае страхаванне. І гэта таварыству, вельмі спецыфічнаму па сваім складзе, мэтах, таварыству, якое існуе толькі на добраахвотных ахвяраваннях.

Пра сённяшнія ўлады на Беларусі гавораць і пішуць шмат і акцэнт усе больш змяшчаюцца ў бок негатывнай ацэнкі іх дзейнасці. Людзі зняверыліся ў здольнасці «слуг народа» зрабіць штосьці рэальнае для іх дабрабыту. Да таго ж вельмі ўжо відавочнымі сталі шматлікія факты злоўжыванняў і карупцыі чыноўнікаў, асабліва з вышэйшага эшалону. Вельмі ж абуральнымі і непрадказальнымі ўяўляюцца іх палітычныя гульні, якія ў рэшце рэшт могуць скончыцца поўнай здачай незалежнасці Беларусі.

мулу збліжэння пазіцый розных групавак і сіл дзеля бесканфліктнага пераходу ў посткамунізм. Хаця, на мой погляд, калі народ хоча вызваліцца ад тыраніі альбо аднавіць страчаную незалежнасць, яму дастаткова кансалідавацца, прад'явіць належны рахунак уладам і агульным парывам, без пасрэднага і напалоханых канфармістаў, ажыццявіць задуманае. Але аўтара, перакананага дэмакрата, прыхільніка ідэй Андрэя Сахарова, зразумець можна — ён піша пра Беларусь, пра нашу некансалідаваную нацыю, пра наша грамадства, якое ў большасці сваёй сузірае і маўчыць.

Добра разумеючы ўсю складанасць і драматызм падобнай сітуацыі, І. Катляр справядліва зазначае, што для Беларусі ёсць толькі адно выйсце з саборна-камуністычнага тупіка, адзіны спосаб годнага ўваходжання ў еўрапейскую і сусветную цывілізацыю. Гэта пабудова цывільнага грамадства, якое гарантуе людзям мір, спакой, працвітанне і ў якім

адносіны. Іх гарманізацыя, паглыбленне і пастаяннае ўдасканаленне маюць прыцыповае значэнне і для Беларусі. І аўтар справядліва папярэджвае аб недапушчэнні любых, нават самых малейшых спроб парушыць усталяваны баланс інтарэсаў, правоў і патрэбнасцей розных нацыянальных супольнасцей. Недаравальна, на яго думку, абвінавачваць цэлыя народы або нацыі за тыя непрыстойныя ўчынкі, тыя злачынствы і здзекі, якія тварыліся на беларускай зямлі па волі ўладароў былых імперыяў.

Напэўна, менавіта ад тых уладароў і іх паслугачоў дасталася нам і балючая праблема антысемітызму. У аналізаваным ніжэй ёсць спецыяльна раздзел «Антысемітызм вакол нас», дзе аўтар аргументавана раскрывае сутнасць праводзімай КПСС-КПБ палітыкі дзяржаўнага антысемітызму. Таму нельга без хвалявання чытаць, напрыклад, аб тым, як у 70-я гады саноўныя

ным інтарэсам. Дзейнасць першых асоб абласцей, раёнаў і гарадоў фактычна не кантралявалася законам і яны, груба парушаючы гэты закон, доўгі час заставаліся непрыступнымі і непаталяльнымі.

Характэрнай была для гэтага слою і барацьба за ўладу (часцей за ўсё ў форме палітычных інтрыг і даносаў), і неадольнае жаданне яе ўтрымаць (праз падбор вернападданных чыноўнікаў і падхалімаў). Тых прыцыповых партыйцаў, якія праяўлялі непаслушэнства, крытычны погляд на рэчы, праследавалі, пераводзілі на іншую працу або проста выганялі. «Мяне, — піша І. Катляр, — вызвалілі ад займаемай пасады за тое, што нярэдка выказваў думкі, непажаданыя сакратарам, неаднаразова спрабаваў абараніць кадры ад неабгрунтаваных ганенняў, за тое, што ў мяне былі ў многім іншыя метады вырашэння пастаўленых задач, чым, скажам, у непрадказальнага начальніка...».

Вядома таксама, што далейшае сутыкненне аўтара кнігі з партыйна-савецкай рэчаіснасцю канчаткова пераканала яго ў нарастаючай адчужанасці кіруючых колаў ад асноўнай масы камуністаў, ад саміх партработнікаў. Асабліва відавочным гэта стала тады, калі ліберальна настроеныя камуністы падтрымалі «Дэмакратычную платформу ў КПСС», выступіўшы за дэмакратызацыю ўнутрыпартыйнага жыцця і грамадства. І. Катляр разам з іншымі актывістамі стварыў гарадскі палітклуб прыхільнікаў дадзенай платформы, а ў 1990 годзе яны выступілі з ініцыятывай аб'яднання ўсіх дэмакратычных сіл і арганізацый Брэстчыны. З гэтай процістаяння «блоку неасталіністаў з карумпаванай бюракратыяй і ўсё больш нахабным злачынным светам». А за тыдзень да жніўняскага пачатку І. Катляр у якасці кіраўніка клуба «Дэмакратычны рух» выступіў у «Народнай газеце», з артыкулам, у якім пераканана паказаў, што дэмакратыя аказалася варожай для апаратных структур, а Кампартыя Беларусі ператварылася ў бастыён кансерватыўных сіл і гатова нават прымяніць сілу для задушэння эканамічных і палітычных свабод; раскажаў аб гніенні партыі знутры, аб масавым выхадзе з яе шэрагаў. Невядома, як мог бы ў выпадку перамогі пучыстаў злжыцца лёс самога І. Катляра, бо тады з ЦК КПБ у Брэст паступіла ўказанне звольніць яго з пасады дацэнта.

НЕАБАЛЬШАВІЦКАЯ ўлада — ТОРМАЗ АДРАДЖЭННЯ

3 НАГОДЫ ВЫХАДУ ў СВЕТ КНІГІ ІВАНА КАТЛЯРА «ПОГЛЯД ЗНУТРЫ»

Накіраваная па сутнасці на задавальненне сваіх карыслівых інтарэсаў, узрослая актыўнасць наменклатуры вылікае не толькі пачуццё трывогі за лёс Бацькаўшчыны, але і натуральнае жаданне зразумець псіхалогію гэтага ўсемагутнага слою, унутраныя механізмы рэалізацыі яго палітычных мэт і ўстановак.

На старонках перыядычных выданняў рэгулярна выступаюць палітыкі і журналісты з крытычнымі матэрыяламі аб бягучай дзейнасці парламента і ўрада, мясцовых органаў кіравання. Сапраўднай сенсацияй сталі кнігі Івана Герасюка «Агонія наменклатуры» і «Рулетка ўлады», якія удала сумяшчаюць глыбокі публіцыстычны роздум журналіста, што сам нямаля пакутаваў ад падкопаў наменклатуры, з дакументальным аналізам амаральнай і антызакоўнай практыкі канкрэтных уладароў і пачынальнікаў. Нарэшце, апублікавана дакументальная аповесць Міхася Парахневіча «Заліскі былога партпаратчыка», у якой праўдзіва адлюстравана пануючая ў «белых дамах» атмасфера крывадушнасці, нецярпімасці да жывога слова і свабодалюбства.

І вось, як прадбачліва заўважыў адзін з аўтараў «ЛіМа», гэтая тэма атрымала нечаканы і незвычайны працяг. Нечаканы таму, што яго выканаўцам стаў навуковец-палітолаг, дацэнт Брэсцкага педінстытута Іван Катляр, які прайшоў шлях па ніжэйшых і сярэдніх прыступках партыйна-камамуністычнай і савецкай іерархіі і за сваё неартадаксальнае мысленне, нязгоду з начальствам быў выкінуты з гэтага ланцуга рабалеппных назіральнікаў і служак. Незвычайным працяг таму стаў таму, што ў ім арганічна зліліся асабісты вопыт аўтара і глыбокія тэарэтычныя абагульненні, абгрунтаваныя вывады і рэкамендацыі. І ўпаўне заканамерна, што кніга была рэкамендавана да выдання кафедры паліталогіі і сацыялогіі Нацыянальнага інстытута гуманітарных навук, а ў цэнтры ўвагі даследчыка аказалася праблема ўлады, яе прыроды, генезісу і магчымых шляхоў пераўтварэння.

Дык якая ж яна, сучасная ўлада? Чаму вось ужо чатыры гады пасля абвешчання Дэкларацыі аб дзяржаўным суверэнітэце яна не прыняла ідэалогіі адраджэння і так настойліва імкнецца зацягнуць нас назад у СССР і зрабіць з беларусаў, па трынаццаці гады Адама Станкевіча, «казённых парабкаў-пралетарыяў без сваёй гаспадаркі, без сваёй бацькаўшчыны, без уласнай волі»? (Заявіў жа В. Кебіч у час свайго «рабочага візіту» ў Маскву, што ён лічыць сваім абавязкам давесці да канца справу аб'яднання з Расіяй і славянскімі (?) дзяржавамі і што Беларусь проста накіравана жыць адной сям'ёй з Расіяй і Украінай).

Пошук адказаў на гэтыя і іншыя набалелыя пытанні складае аснову зместу філасофска-дакументальнай кнігі І. Катляра. Тым больш важна, што аўтар пазбягае ўсялякіх крайнасцей у ацэнках, імкнецца знайсці выратавальную «цэнтрэцкую» фор-

маманалогію адной ідэалогіі, дыктатуры адной партыі або групойкі, адсутнічае дыскрымінацыя па нацыянальна-этнічных, палітычных і іншых прыкметах. Аснову такога грамадства (а яно ўжо усталявана ў многіх краінах Захаду) складаюць замацаваныя ў законе правы чалавека, ліберальная, сацыяльна арыентаваная эканоміка, шматпартыйнасць і аўтарытэт. Але яго хваляюць спосабы дасягнення пастаўленай мэты, абгрунтаванасць тых або іншых крокаў. Таму так старанна аналізуе ён адмоўную дынаміку эканамічнага і сацыяльнага развіцця краіны пасля абвешчэння суверэнітэту, прычыны небывалай успышкі амаральных праяўленняў, масавага крадзяжу і карупцыі. І як бы сам па сабе напрошваецца вывад: усё гэта — вынік свядомай дзейнасці былой камуністычнай наменклатуры, якая пасля жніўняскага пучу 1991 года і развалу СССР ўзмацніла разбуральныя працэсы і паставіла задачу давесці народ да такога стану, каб ён сам папрасіў бальшавікоў вярнуцца да ўлады.

І. Катляр выказвае адназначную падтрымку працэсу станаўлення незалежнай беларускай дзяржавы, падзяляе прыцыповыя палажэнні асноўных заканадаўчых актаў, на якіх грунтуюцца яе суверэнітэты і аўтарытэт. Але яго хваляюць спосабы дасягнення пастаўленай мэты, абгрунтаванасць тых або іншых крокаў. Таму так старанна аналізуе ён адмоўную дынаміку эканамічнага і сацыяльнага развіцця краіны пасля абвешчэння суверэнітэту, прычыны небывалай успышкі амаральных праяўленняў, масавага крадзяжу і карупцыі. І як бы сам па сабе напрошваецца вывад: усё гэта — вынік свядомай дзейнасці былой камуністычнай наменклатуры, якая пасля жніўняскага пучу 1991 года і развалу СССР ўзмацніла разбуральныя працэсы і паставіла задачу давесці народ да такога стану, каб ён сам папрасіў бальшавікоў вярнуцца да ўлады.

Для выхаду з крызісу, як вядома, патрэбна перш за ўсё інтэнсіфікацыя рынкавых адносін. Але на Беларусі, як справядліва заўважае І. Катляр, ідэя рынку да невырагоднасці скажона. Таму што яна ажыццяўляецца пад кіраўніцтвам той самай сілы, якая зусім нядаўна выступала супраць прыватнай уласнасці наогул, а сёння ўкараняе спекулятыўна-рэкецірскі тып руху да рынку і, прыкрываючыся новым заканадаўствам, актыўна прыватлізуе і дзяржуласнасць, і ўсё, што паддаецца звычайнаму пераразмеркаванню. Вялікую ролю ў вырашэнні эканамічных задач магло б адыграць і станаўленне сістэмы мясцовага самакіравання, у распрадэжні якой у шэрагу краін знаходзіцца да 30—40 працэнтаў аб'ектаў народнай гаспадаркі.

Дзейным сродкам у пераадоленні згубнага ўплыву бюракратызму ўяўляецца і галаснасць, але яна, на думку аўтара, прыкметна звужана і, болей таго, «на шыі свабоднай прэсы ўсё больш зацягваецца пята», а падпарадкаваны Саўміну сродкі масавай інфармацыі ператвораны ў органы афіцыйнай прапаганды. Сапраўды, хіба не пацвярджаюць гэты вывад шматлікія судовыя іскі чыноўнікаў да прагрэсіўных выданняў і журналістаў, адмовы ў акрэдытацыі пры беларускім парламенце карэспандэнтаў расійскіх дэмакратычных газет? А чаго вартае, скажам, ганебнае судзілішча над пісьменніцай Святланай Алексіевіч, якая адкрыла вочы тысячам падманутых маці на злачынную сутнасць той сістэмы, па віне якой загінулі 15 тысяч іх сыноў і каля двух мільянаў ні ў чым невінаватых грамадзян далёкага Афганістана!

Не абыходзіць І. Катляр і такую далікатную праблему, як міжнацыянальныя

академікі здэкаваліся з загадкамі кафедры філасофіі АН Беларусі В. І. Горбача, які асмеліўся не выканаць загад віцэ-прэзідэнта аб правале на конкурсных экзаменах аспірантаў-яўрэяў. Або пра тое, як забаранялі кнігі аб трагедыі яўрэйскага народа ў гады другой сусветнай вайны, як наладзілі сцяну маўчання вакол яўрэйскіх гета на тэрыторыі Беларусі, як віцебскія і рэспубліканскія ўлады бесцырымонна адмовіліся ўдзельнічаць у мерапрыемствах ЮНЕСКА ў сувязі са 100-годдзем з дня нараджэння М. Шагала. Як, нарэшце, вызвалілі ад яўрэяў усе выбарныя органы кампартыі і саветаў, увесь партапарат (засталося хіба што некалькі лектараў ці кансультаў). А цяпер гэтыя людзі, каб адцягнуць увагу ад сапраўдных віноўнікаў крызісу, абвінавачваюць ва ўсіх няшчасцаў народа нейкіх няўлоўных «жыдамасонаў» і агентаў уплыву. Тым больш небяспечны антысемітызм, што сёння ён фактычна стаў ядром вялікадзяржаўнага шавінізму і інспіраванай прапагандысцкай кампаніі, накіраванай на ліквідацыю незалежнасці Беларусі і аднаўленне быццам разбуранай «сіяністамі» бальшавіцкай імперыі.

Зікавадасцю чытаецца зроблены І. Катляром аналіз маральнага стану беларускага грамадства, на які таксама паўплывала ў адмоўны бок працяглае панаванне тыраніі. Цяперашнія ўладныя структуры працуюць на мяжы фола, на мяжы цярпення народных мас. І прычыну гэтага аўтар кнігі бачыць у самой сутнасці гэтай улады, дае характарыстыку яе тыповых, адметных рыс. Па-першае, указвае ён, улада на Беларусі перш за ўсё мае наменклатурнае, пракамуністычнае адценне, нягледзячы на тое, што асобныя яе прадстаўнікі спрабуюць прымяраць нацыянальную вопратку. Па-другое, існуючая ўлада — карумпаваная: яна сама арганізуе псеўдакамерцыйныя структуры, сама імі кіруе, сама іх кантралюе, сама прывоймае іх капіталы. І, як мне ўяўляецца, вельмі дарэчы тут папярэджанне І. Катляра: калі беларуская мафія будзе кантраляваць большую частку дзяржаўнай і прыватнапрадпрыемальніцкай дзейнасці, то гэта стане пачаткам нацыянальнай катастрофы. Па-трэцяе, гэтая ўлада з'яўляецца, па сутнасці, уладай бюракратыі, вынашанай партыяй Леніна — Сталіна і дасягнуўшай піка свайго трыумфу ў залаты для яе час панавання Брэжнева.

Спасылаючыся на свой асабісты вопыт работы ў апарце, І. Катляр у спецыяльным раздзеле «Наменклатура» паказвае арганічную ўзаемазвязь і пераемнасць у характары і стылі дзейнасці гэтага спецыфічнага сацыяльнага слою. Ён сваімі вачыма ўбачыў тое, што так моцна хавалася ад людскога вока або абкладвалася жывымі ідэалагічнымі міфамі аб «адзінстве партыі і народа», аб тым, што «добрабыт народа — вышэйшая мэта КПСС». Кожны наменклатуршчык, падкрэсліваецца ў кнізе, меў сваю, строга азначаную дзялянку ўлады, і тут выяўлялася падабенства рэжыму наменклатуры з феадальнымі ладам. Беларуская наменклатура сваю ўладу разглядала не толькі як «асалоду з асалоду» (па выразу М. Джыласа), але і змагла ўмець падпарадкаваць яе сваім улас-

ным інтарэсам. Дзейнасць першых асоб абласцей, раёнаў і гарадоў фактычна не кантралявалася законам і яны, груба парушаючы гэты закон, доўгі час заставаліся непрыступнымі і непаталяльнымі.

Характэрнай была для гэтага слою і барацьба за ўладу (часцей за ўсё ў форме палітычных інтрыг і даносаў), і неадольнае жаданне яе ўтрымаць (праз падбор вернападданных чыноўнікаў і падхалімаў). Тых прыцыповых партыйцаў, якія праяўлялі непаслушэнства, крытычны погляд на рэчы, праследавалі, пераводзілі на іншую працу або проста выганялі. «Мяне, — піша І. Катляр, — вызвалілі ад займаемай пасады за тое, што нярэдка выказваў думкі, непажаданыя сакратарам, неаднаразова спрабаваў абараніць кадры ад неабгрунтаваных ганенняў, за тое, што ў мяне былі ў многім іншыя метады вырашэння пастаўленых задач, чым, скажам, у непрадказальнага начальніка...».

Вядома таксама, што далейшае сутыкненне аўтара кнігі з партыйна-савецкай рэчаіснасцю канчаткова пераканала яго ў нарастаючай адчужанасці кіруючых колаў ад асноўнай масы камуністаў, ад саміх партработнікаў. Асабліва відавочным гэта стала тады, калі ліберальна настроеныя камуністы падтрымалі «Дэмакратычную платформу ў КПСС», выступіўшы за дэмакратызацыю ўнутрыпартыйнага жыцця і грамадства. І. Катляр разам з іншымі актывістамі стварыў гарадскі палітклуб прыхільнікаў дадзенай платформы, а ў 1990 годзе яны выступілі з ініцыятывай аб'яднання ўсіх дэмакратычных сіл і арганізацый Брэстчыны. З гэтай процістаяння «блоку неасталіністаў з карумпаванай бюракратыяй і ўсё больш нахабным злачынным светам». А за тыдзень да жніўняскага пачатку І. Катляр у якасці кіраўніка клуба «Дэмакратычны рух» выступіў у «Народнай газеце», з артыкулам, у якім пераканана паказаў, што дэмакратыя аказалася варожай для апаратных структур, а Кампартыя Беларусі ператварылася ў бастыён кансерватыўных сіл і гатова нават прымяніць сілу для задушэння эканамічных і палітычных свабод; раскажаў аб гніенні партыі знутры, аб масавым выхадзе з яе шэрагаў. Невядома, як мог бы ў выпадку перамогі пучыстаў злжыцца лёс самога І. Катляра, бо тады з ЦК КПБ у Брэст паступіла ўказанне звольніць яго з пасады дацэнта.

Вось чаму, чытаючы кнігу, глыбока верыш і жыццёвым прыкладам, і тэарэтычным абагульненням яе аўтара. Яго разважаннем аб неабходнасці спалучэння палітыкі і высокай маралі, аб прыцыпах і маральна-палітычных крытэрыях дзейнасці дэмакратычнага руху, які, безумоўна, павінен быць апазіцыйным да сённяшніх пракамуністычных улад, арыентавацца на задавальненне сацыяльных і духоўных патрэбнасцей людзей, арганізацыйна будавацца з улікам ўзаемападтрымкі і таварыскасці сваіх удзельнікаў.

Чытачы, напэўна, звернуць увагу і на такі арганічна ўплецены ў агульную канву аповяда раздзел, які «Жыць па праўдзе». У ім гаворыцца аб тым, што адраджэнне нашага жыцця немагчыма без актыўнай пазіцыі кожнага чалавека, вызвалення яго ад тых стэрэатыпаў, якія дапамагалі ствараць (і стварылі) велізарную сістэму хлусні і насілля. Такая сістэма баіцца тых, хто заўсёды жыў і сёння жыве па праўдзе. Яркім прыкладам у гэтым плане з'яўляецца Васіль Пятровіч Ласковіч, ганаровы грамадзянін Брэста, удзельнік нацыянальна-вызваленчага руху ў Заходняй Беларусі (за што шмат гадоў правёў у турмах і лагерах) і партызанскага руху ў гады вайны, аўтар шэрагу кніг і публікацый. Наменклатура ўсё рабіла для таго, каб прынізіць, «паставіць на месце» гэтага чалавека за тое, што ён гаварыў праўду аб стылі работы і злоўжываннях пануючай вярхушкі КПСС-КПБ. Не магу не адзначыць і тое, што зусім неспадзевана І. Катляр называе ў гэтым раздзеле і мае прозвішча, дае, можа, нават занадта рамантызаваныя і ўзнёслыя ацэнкі маёй палітычнай пазіцыі і прафесійнай дзейнасці. Але факт застаецца фактам — з ім нас з'яднала адзінства поглядаў, адзінства ў разуменні прычын і механізмаў тармажэння працэсу нармальнага, цывілізаванага развіцця беларускага грамадства.

Іншымі словамі, кніга «Погляд знутры» — гэта глыбокі роздум нераўнадушнага грамадзяніна аб вытоках шматгадовых пакут нашага грамадства і супярэчнасцяў яго сённяшняга стану. Аб таямніцах псіхалогіі і паводзін тых гаспадароў, што зноў навязваюць беларускаму народу ненатуральныя формы жыцця, заганыючы яго ў труну змярцелых догм і формулаў. Аб рэальна магчымых і цывілізаваных шляхах дэмакратычнага развіцця, адраджэння таго, што было страчана дзякуючы высілкам усемагутнай Наменклатуры.

Станіслаў ДУБЯНЕЦКІ

Катляр І. И. Взгляд изнутри: Общественно-политический процесс на Беларуси. Луцк, «Спектр», 1993.

ФАЛЬКЛОР,
ЯК ШМАТ
У ГЭТЫМ СЛОВЕ...

У выдавецтве «Беларусь» пачылася свят хрэстаматыя «Беларускі даўчыны фальклору». Яе склалі народныя пацешкі, казкі, прыказкі, прымаўкі, загадкі, запісы народных гуляняў. Значнае месца ў выданні займаюць і народныя песні для дзяцей (арыгінальныя і ў апрацоўцы такіх знакамітых кампазітараў, як М. Чуркін, М. Аладаў, А. Туранкоў і іншыя). Хрэстаматыя найперш адрасавана выхаванцам дзіцячых садкоў і настаўнікам агульнаадукацыйных школ (у ёй прадстаўлены і нотны матэрыял, а таксама літаратурна-графічныя запісы народных танцаў), але, несумненна, зацікавіцца ёю ўсе, хто любіць вусна-пазычную творчасць свайго народа.

УСЯГО
ПЕРШЫ
СЁЛЕТА

нумар палітычна-грамадскай газеты «Менская грамада», пазначаны ліпенем, прыйшоў да чытача. Тым не менш прыемна, што гэтае выданне, заснавальнікам якога з'яўляюцца Асацыяцыя беларускіх выданняў, Таварыства беларускай мовы імя Францішка Скарыны, а таксама В. Скалабан, А. Траяноўскі (ён жа галоўны рэдактар), Я. Цумараў і У. Ягоўдак, працягвае жыць. Прыцягваюць увагу матэрыялы «Герастратам не спаліць Беларусь», «БЧС — Цэнтральная Еўропа ў XXI стагоддзі», «Суверэнітэт — не абстрактнае разуменне». С. Міско ў згадках «Міфы застаюцца толькі міфамі» расказвае, як у свой час яго аднадумцаў асуджалі як нацыяналістаў і якое дачыненне да гэтых праслававаных меў П. Машэраў.

Адметнасць нумара і ў тым, што ў якасці дадатку прапаноўваецца бюлетэнь гісторыка-мемарыяльнага фонду «Трасцянец», які так і называецца — «Трасцянец». Змешчаны шэраг матэрыялаў, у тым ліку і артыкула старшынні гэтага фонду, народнага дэпутата Беларусі Я. Цумарава «Галгофа соцыял тысяч людзей», якія гавораць пра зверствы нямецка-фашысцкіх захопнікаў на Беларусі.

А. З.

ТОЛЬКІ СТО
ЭКЗЕМПЛЯРАЎ

наклад даведніка «Рассакрэчаныя архівы. Документы дзяржаўных архіваў Рэспублікі Беларусь, якія перавадзены на адкрытае захоўванне», падрыхтаванага Камітэтам па архівах і справаходстве пры Саўеце Міністраў Рэспублікі Беларусь і Беларускім навукова-даследчым цэнтрам дакументазнаўства, археалогіі і архіўнай справы. Даведнік, безумоўна, трапіць у буйнейшыя бібліятэкі Беларусі, а ў ім змешчаны звесткі аб многіх документах як з цэнтральных архіваў нашай дзяржавы, так і з архіваў абласцей і іх філіялаў. Документы ж гэтыя да нядаўняга часу знаходзіліся, як кажуць, за сямю пячаткамі і таму не маглі трапіць у поле зроку даследчыкаў. А матэрыял проста-такі ўнікальным.

У першым раздзеле прадстаўлены дакументы XIX — пачатку XX стагоддзяў з фондаў Гродзенскай, Віцебскай, Магілёўскай, Мінскай губерньскіх канцэлярыяў і праўленняў, органаў гарадскога і саслоўнага самакіравання, фондаў паліцыі, жандармерыі і сувязі. Матэрыялы ўстаноў, арганізацый і прадпрыемстваў савецкага перыяду ўвайшлі ў другі раздзел. Трэці раздзел уяўляе пералік дакументаў, што тычацца жонцаў Заходняй Беларусі ў 1919—1939 гадах. І, нарэшце, у чацвёртым раздзеле прыводзяцца дакументы, якія знаходзіліся ў свой час у аддзеле рукапісаў знакамітага Беларускага музея імя Івана Луцкевіча ў Вільні.

«ЛЕТАПІСУ ДРУКУ
БЕЛАРУСІ» — 70

У ліпені-жніўні 1924 года з'явіўся першы нумар бюлетэня «Летапіс Беларускага друку». Цяпер гэта — дзяржаўны бібліяграфічны паказальнік «Летапіс друку Беларусі», які штомесячна выпускаецца Нацыянальнай кніжнай палатай і з'яўляецца яе асноўным выданнем. Гэта ўнікальны даведнік, у якім у спецыяльных выпусках рэгіструюцца розныя віды выдавецкай друкаванай прадукцыі. З 1924 года з'яўляецца «Кніжны летапіс» і «Летапіс нот», з 1925 — «Летапіс перыядычных выданняў», з 1932 — «Летапіс рэцэнзій». Рыхтуюцца таксама летапісы часопісных, газетных артыкулаў, выдленача мастацтва. Асобны раздзел «Кніжнага летапісу» ўлічвае аўтарэфераты дысертацый, якія абараняліся ці друкаваліся ў нашай дзяржаве.

Важнейшай праблемай беларускага літаратуразнаўства на сёння несумненна з'яўляецца праблема перыядызацыі роднай літаратуры. Ужо вылучэнне XX стагоддзя як асобнага цэласнага этапу адразу ж прымушае па-новаму ў цэлым глядзець і трактаваць шляхі яе развіцця, не дзелачы штучна на дарэвалюцыйную і савецкага часу, а бачачы яе ў залежнасці ад гістарычных умоў і абставінаў, што паспадна ўплывалі на змены ў самой літаратуры. Вядома, рэвалюцыя 1905 года, 1917 год і гады грамадзянскай вайны ўплывалі на змену пафасу, тэматыкі, вобразаў і матываў нашай літаратуры, але не пераварот 1917 года яе палавіні, бо рэзкай розніцы ў вобразна-паэтычным плане не было, напрыклад, ні ў Янкі Купалы, ні ў Якуба Коласа першых паслярэвалюцыйных гадоў, Уладзімір Дубоўка роднасна з імі дэбютаваў на пачатку 20-х гадоў. А гадамі, які змыкаўся з рамантычным пафасам Янкі Купалы 1912—1915 гадоў і «Маладняк», заснаваны ў 1923 годзе. Не

ў беларускай літаратуры былой Заходняй Беларусі ў 20—30-ыя гады, у літаратуры паслярэвалюцыйнай беларускай эміграцыі другой паловы 40 — 80-х гадоў. Ва ўмовах гістарычнага існавання БССР сапраўды можна вылучыць два асобныя перыяды развіцця літаратуры — да XX з'езда КПСС і пасля яго, пасля 1956 года. Чатыры гады ваеннага часу — 1941—1944 — хоць і былі гадамі пэўнага ўсплёску эмоцый, гістарычнай тэмы, але яны ўсё ж і працяг 30-х гадоў, і блізка да 1946 года, калі дыктат партыі асабліва выявіў сябе пастановамі аб лясенградскіх часопісах «Звезда» і «Ленінград». У пасляваенны час наша літаратура, як і ўсіх народаў былога СССР, была ў крутой залежнасці ад перападаў палітыкі партыі ў галіне літаратуры і мастацтва. Ды жывое яе развіццё, нават і пачаўшыся пасля XX з'езда КПСС, прабівалася ўсё ж да астатняга часу, як між Сідзілай і Харыбдай, між нарматыўнасцю сацрэалізму і вядунічым наглядніцтвам ідэалагічных службаў.

выдання твораў пісьменнікаў XIX стагоддзя — з В. Дуніна-Марцінкевіча і Ф. Багушэвіча, так і пры канцы стагоддзя мы перакладаем на сучасную нашу мову «Слова пра паход Ігаравы» (Рыгор Бардулін) — XII стагоддзе, «Прускую вайну» Яна Вісліцкага, «Песню пра зубра» Міколы Гусоўскага — пачатак XVI стагоддзя. А юбілей — 500-годдзе Ф. Скарыны, 400-годдзе Сымона Буднага, ці ж яны таксама не самае непасрэднае сведчанне, што XX стагоддзе вельмі і вельмі самаўзвышае сябе сваім зваротам да часоў мінулых, сваім вяртаннем ва ўлонне нацыянальнай скарбонкі і слоў Кірылы Тураўскага, і малітваў Ефрасініі Полацкай, і публіцыстыкі Льва Сапегі, і мемуарыстыкі Беларусі XVII стагоддзя.

Успамінаючы аб сувязях у цэлым нашага XX стагоддзя з літаратурай Беларусі ўсіх мінулых часоў, разам з тым трэба адзначыць, што сама агульная асцяжка і трактоўка беларускай літаратуры XX стагоддзя ў цэлым сёння прадвызначаецца і сённяшнім нашым агульнакан-

Алег ЛОЙКА

НА ПАРОЗЕ
ПАДАГУЛЬНЕННЯ

СПРОБА КАНЦЭПТУАЛЬНАЙ ІНТЭРПРЭТАЦЫ БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАРАТУРЫ XX СТАГОДДЗЯ

1917 год змяніў працэсы, звычайны шляхі развіцця беларускай літаратуры пачатку XX стагоддзя, а толькі тое, што пачало адбывацца ў краіне ў сувязі з заняцтвам дэмакратычных грамадскіх асноў жыцця. Адраджэнне «Маладняк» і асабліва «Узвышша» быў працягам адраджэнскіх ідэй мікрэвалюцыйнага дзесяцігоддзя, і пакуль заставалася падтрымка новай улады беларускай ідэі, так званай беларусізацыі, датуль Янка Купала і Якуб Колас былі ўсё тымі ж для беларускай літаратуры, для беларускага грамадства дзеячамі культуры і літаратуры, як яны ў цэлым аб'явілі і зацвердзілі сябе на шляхах нацыянальнага Адраджэння да першай імперыялістычнай вайны. Палітыка большавікоў, якая супрацьставіла нацыянальнай ідэі талітарныя ідэі пралетарскасці, якая аб'явіла нацыянальную ідэю нацыяналістычнай, буржуазнай, так званай нацдэмаўскай, а, значыць, контррэвалюцыйнай, — менавіта гэтая палітыка, да канца 30-х гадоў цалкам выявіўшы сябе, паклала канец першаму перыяду развіцця беларускай літаратуры ў XX стагоддзі, як узлётнаму, сцягджальнаму, эпохальнаму па значэнні для ўсёй новай беларускай літаратуры XIX—XX стагоддзяў. 30-ыя гады пачыналі новую старонку ў айчынай літаратуры, — менавіта яны ў рамках БССР пачыналі беларускую літаратуру савецкага часу, перыяду талітарызму, перыяду ўсталявання дыктату, нарматыўнасці, што ішлі пад шыльдай запатрабаванняў партыйнасці, сацрэалізму, сучаснасці, а ператварылі літаратуру ў паслугача ідэй класавай нянавісці і культуры асобы, надзённых лозунгаў і прэтэнзій партакратыі савецкага апарату.

Ужо ў гістарычных рамках развіцця аўтарытарнага савецкага грамадства ад канца 20 — пачатку 30-х і да пачатку так званай перабудовы ў сярэдзіне 80-ых гадоў меліся свае перыяды, этапы, адрэзкі развіцця падсавецкай беларускай літаратуры, як яны меліся і

Не дзелім мы сёння беларускую літаратуру XX стагоддзя да 1917 і пасля 1917 года, як і не палавінім яе гістарычнага развіцця як нібыта на перадавую частку (плынь) і на рэакцыйную частку (плынь). У мастацкага слова, як вядома, свае законы развіцця, але навязаныя ў свой час вульгарнымі сацыялагізатарамі канцэпцыі адбіралі ў нашага народа тую частку мастацкай спадчыны, якую яны лічылі антынароднай, бо створанай не масамі, а сацыяльнымі вярхамі, якія як такія і праз тое адлучаліся ўвогуле ад сфер і прыгожага пісьменства, і гуманістычных традыцый, і патрыятызму. Не магла быць у абсягу цікаўнасці савецкага літаратара і нацыянальна літаратура зарубежжа, эміграцыі, акрамя прысаўковай. Адлучалася катэгарычна ўсё тое, што было звязана з рэлігіяй, ідэалістычнай філасофіяй, эстэтызмам, мадэрнізмам. Усё апошняе як рэакцыйнае, антынароднае адмяталася і замоўчвалася, і даследчыкі, вядома ж, не маглі бачыць нацыянальнай літаратуры ва ўсіх яе карцінах, спектрах, нюансах. Таму зараз літаратурная карта беларускага слова XX стагоддзя як бы і адкрываецца нанова, складаецца нанова. Адно толькі вяртанне ў засекі нацыянальнай культуры літаратурнага даробку беларускай эміграцыі пашырае абсягі беларускай літаратуры XX стагоддзя ледзь не на адну трэць, як вельмі істотна пашырае яе тая частка літаратурнай спадчыны 10-ых, 20—30-х гадоў, што развіталася пад знакам мадэрнізму і клерыкалізму. У яе сённяшняй сабранасці беларуская літаратура XX стагоддзя, такім чынам, сапраўды становіцца на еўрапейскім кантыненце адной з самых багатых.

І яшчэ не дзеліцца і не палавіцца ні на якія мацерыкі ў нашых вачах уся беларуская літаратура XX стагоддзя і таму, што яна ёсць спадчыніцай стагоддзяў XIX, XVIII і ўсёй старабеларускай літаратуры, пераімяніцкай іх. Як першае пецярбургскае выдавецтва пачало з

канцэптуальным поглядам на ўсю нашу літаратуру, які звязаны, прынамсі, з чатырма агульнаканцэптуальнымі пастулатамі. Так, па-першае, мы сёння маем зжыты комплекс нашай нібыта толькі сельскай, сялянскасці, бо яна, літаратура, была і ёсць не толькі сельска-сялянскаю, не толькі мужыцкаю, але і меснаю (у сэнсе: гарадскою, мэтачкавай), не толькі дэмакратычнай, але і арыстакратычна-элітарнай. Па-другое, яна была і ёсць і народна-дэмакратычнай, і рэалістычнай, і суб'ектыўна-эстэтычнай, і рамантычна-ірацыянальнай, а спецыфічна-нацыянальнае ў ёй, як і ў любой літаратуры, ёсць і вымовай агульначалавечай сутнасці, ёсць часцінкай духоўнасці агульначалавечай. Па-трэцяе, як і літаратура любога народа, беларуская літаратура ніколі не была на ўзбоччы ад гераічнага быцця народа. Гераічны змест быў калісь у ёй летапісна-рыцарскага характару, быў эпіграмна-гераічным, эпасным. Рэвалюцыйна-дэмакратычны пафас Кастуся Каліноўскага, Цёткі, Алеся Гаруна быў у працяг гераізму мінулых часоў, ды і відазмяненні, псеўдагераізацыя ў савецкай беларускай літаратуры былі ў працяг традыцыі, толькі што скасабачвалі яе. Па-чацвёртае, вылучым і патрыятычны пафас усей цалкам літаратуры, пачынаючы з патрыятызму нашага сярэднявечнага летапісца, сярэднявечнага паслоўства, шляхты, сярэднявечных беларускіх магнатаў, так і з патрыятызму шляхецкай інтэлігенцыі Беларусі XIX стагоддзя, народнай беларускай інтэлігенцыі пачатку XX стагоддзя і савецкага часу і канчучы патрыятызмам дэмакратычных сіл сучаснага Беларускага Адраджэння.

Увогуле тэма канцэптуальнай інтэрпрэтацыі беларускай літаратуры XX стагоддзя мае два аспекты: першы — гісторыю інтэрпрэтацыі беларускай літаратуры XX стагоддзя бягучай крытыкай розных этапаў яе развіцця; другі — самі праблемы сучаснай, навішай інтэрпрэтацыі ўсёй беларускай літаратуры XX стагоддзя, як

Часопісы ў чэрвені

АЙЧЫННЫ ДЫМ...
САЛОДКІ І НЕ ЗУСІМ

Кароткі агляд чэрвеньскіх нумараў часопісаў пачнём з «Маладосці», бо першыя старонкі яе не могуць не прыцягнуць увагу. На іх — чарговая падборка вершаў П. Панчанкі. Апошнім часам ці не ўсе мы з гэтай самай лёгкасцю, як нядаўна звалі самых-самых «вершнікам» лясенцамі, пачынаем раскідвацца «званямі», нахшталь — сумленне нацыі, апостал... У гэтым як быццам нічога благага няма. Асабліва, калі чалавек сваім жыццём і дзейнасцю заслугоўвае паважнага стаўлення да сябе. Кепска, аднак, што гэтак «хрысціцца» зноў «ізбраннік», іншыя ж проста забываюцца. Як, скажам, той жа Пімен Емяльянавіч. Таму, што, на жаль, прыкаваны цмокай хваробай да ложка і на людзях не паказваецца? А можа і з-за яго ранейшага нежадання надаць «афішавальні» сябе? Як сапраўды майстар слова, П. Панчанка цудоўна разумее: пра творцу найлепей гавораць яго творы. Сапраўды ўжо — напісанае застаецца. Застаецца ў гісторыі літаратуры і гэтая

маладосцеўская падборка паэта. Ці не з ранейшай аўтарытарнай катэгарычнасцю, той бескампроміснасцю, калі і душа наросхрыст, і думкі не хаваюцца, напісаны гэтыя радкі:

Паэзія няма. А ёсць адно прывітванне...
І вымучаны след сваіх падзей.
І пахвальба. Замілаванне з форсам
І вечны енк пакутлівых падзей.

І з настойлівым, пакутным і пакутлівым жаданнем Паэта разабрацца і ў самім сабе, і ў нашым складаным і надзіва супярэчлівым часе. А гэта характэрна для твораў П. Панчанкі акурат апошніх гадоў, калі ўсе мы сталі іншымі, зусім непадобнымі на колішніх. Але, адллышы ад звыклага берага, яшчэ зусім нядаўна такога жаданага і прыцягальнага, так і не здолелі прыналіць да другога, процілеглага. Ён і жадае, чаканы, але да яго яшчэ веславаць і веславаць, а хвалі пайсудзённасці раскалыхваюць жыццёвы карабель.

Сумненні, развагі... А з імі і вяртанне ў гады юнацтва, ды і глыбей — у маленства:

Будучыня нас не палохала:
Мы ў яе безглядкі верылі,
Адны называлі яе эпохаю,
Другія яшчэ мудрагеліснай: эраю.

А каб хутэй наблізіць жаданую эру, неабходны былі і адпаведныя мерапрыемствы: «Заклікі ўсюды: за шчасце ў наступ! Хутка пачнецца краіны росквіт!» Энергіі хапала і ў людзей сталага веку, а што ўжо казаць пра юных?! І вось гады праляцелі — маланкава хутка: «Нешта ў жыцці нашым згублена. Ці загублена...» Нешта і на самай справе марна растрачана, ды толькі.

Айчыны дым, і мне ты быў салодкі,
Высокі дым з вясковых камяноў.
Мне не хапае цюкату салодкі,
Мне не хапае клёкату буслюў.

Гэта ўжо другі верш П. Панчанкі. Таксама народжаны пражытым і перажытым. І таксама кожным радком краіне і тваю душу, абуджаючы яе, пазбаўляючы спакою, запрашае да роздуму. Не што да асэнсавання нечага, няхай само па сабе і значнага, вартага ўвагі, а — да пераасэнсавання:

Я ведаю: нічога не вяртаецца
З калодзежа, імя якому час.

яны паўстаюць пры канцы гэтага стагоддзя, а менавіта ў нашы дні. Тут мы не станем асвятляць першы аспект, а спынімся толькі на другім, які патрабуе пераасэнсавання, перагляду перш за ўсё таго ў гісторыі айчынай літаратурнай крытыкі і літаратуразнаўства, што зацярдзелася як нарматыўнае пад шыльдай сацэрэалізму, што не так проста пераадолець, як на першы погляд здаецца. Упэўнены, што нашы школа і ВНУ, не ўспамінаючы зараз непасрэдна пра партыйнасць у літаратуры, аднак жа катэгорыі грамадзянскасці, народнасці, як і мерку рэвалюцыйнага дэмакратызму па-старому лічаць чыстай красой, мастацтва для мастацтва — па-старому бяруць у двухосі, па-старому ўслед за М.Дабралюбавым і М.Чарнышэўскім крытыкуюць. Упэўнены, што дасюль застаецца пераададзеным вульгарнае непрыняцце формы як красы, формы як сутнасці мастацтва, як меркі эстэтычнай вартасці. Між тым, бой, які даваў у 20-ыя гады фармалізму раппаўцы ў рускай, беларускай і літаратурах, быў пераададзены канца рускай і беларускай сапраўды высокамастацкай і праўдзівай творчасці, пачаткам залучэння літаратуры ў загоны сацэрэалізму з яго нарматыўнасцю.

Не гармонійнай формы вульгарызатары сталі павяраць мастацкасць, а крытэрыем пралетарскасці, а пасля рэвалюцыйнасці: рэвалюцыйнасці дэмакратычнай, рэвалюцыйнасці бальшавіцкай. Рэвалюцыйны дэмакратызм быў аб'яўлены папярэднікам пралетарскай рэвалюцыйнасці, а партыйнасць у літаратуры — вышэйшай формай народнасці. У нас, у Беларусі, народніцка-дэмакратычны Ф.Багушэвіч стаў рэвалюцыйным дэмакратам, Янка Купала, Якуб Колас — прадстаўнікі народніцкай інтэлігенцыі — таксама былі даўзвучлівымі да рэвалюцыйных дэмакратаў, хоць такімі не былі.

Але адкуль ён пайшоў, піетэт не да эстэтычных крытэрыяў, а да сацыялагічных? Навязванне сувязей нарматыўнага сацэрэалізма з эстэтыкай рускіх рэвалюцыйных дэмакратаў 60-х гадоў XIX стагоддзя было, як і ўсё ў бальшавікоў, дэмагагічным. Вядома, руская рэвалюцыйная дэмакратыя мела самыя ідэальныя ілюзіі — накіонт літаратуры сапраўды народнай, рэалістычнай, глыбокай і праўдзівай. Але, як цяпер відаць, усё ж неабавязна было моўлена слова: «Поэтом можешь ты не быть, но гражданином быть обязан!» (М.Някрасаў) «Абавязаны быць грамадзянінам» пры сацэрэалізме стала чытацца як «абавязаны быць партыйным». Галоўным стала быць у творчасці партыйным, а што ты пэст, то ім ты можаш і не быць, і ніякай іншай народнасці табе не трэба, калі ты ў згодзе з партлозунгамі, з кан'юнктурай. Так, у выніку, і рэдуцыраваліся з літаратуры краса і праўда, паззія і сапраўдна народнасць — пры дэфармацыі творчасці ўвогуле ў ілюстрацыю, кан'юнктурушчыну. Гэтая чаша не абмінула беларускую літаратуру XX стагоддзя. У 30-ыя гады Янка Купала стаў беспартыйным бальшавіком, але — «поэтом можешь ты не быть» — і ён як пэст страціў усю сваю глыбіню, філасафічнасць, рамантычнасць, сапраўдную народнасць. Ушчэнт спрацавала і культураўскага характару паззія Якуба Коласа. Ды на дэфармацыю нашай літаратуры ў 30-ыя гады ўплываў не толькі ідэалагічны прэс, — тут шэсце мела і выніклі з фетышызацыі рэвалюцыйнасці фетышызацыя рэалізму, што давала да панавання ў беларускай літаратуры другой паловы 40 — 60-х гадоў панэрэалізму, давала да рэпрэсіравання рамантычнага метаду, аб'яўленага на пачатку 30-х гадоў стылем нацыянальна-фашысцкім. Дээстэтызацыя, дэгуманізацыя нашай нацыянальнай літаратуры з другой паловы 20-ых гадоў і аж да XX з'езда КПСС, ды і пасля яго, былі ўсцяж рэальнасцю, усцяж ёй спадарожнічалі.

Панэрэалізм веў літаратуру да спрашчэнства, да бытавізму, надзвычай звужаючы творчыя магчымасці. Разам з тым ён усталяваў прыкрытэт у ваце літаратуразнаўства да фальклору як творчасці мас. Логіка была паслядоўнай.

Бальшавізм быў увогуле за масу-народ супраць эліты-асобы, быў увогуле самы жорсткі вораг інтэлігенцыі, бо яна лічылася індывідуалістычнай — супрацьлегласцю калектывізму, народу як творцу. Вынікаў такі ланцуг паслядоўнасці: маса — фальклор — рэалізм — народнасць — панэрэалізм (усё са знакам «плюс»), а ўсё адваротнае мінусавалася: асоба — індывідуалізм — інтэлектуалізм — інтэлігент — эліта. Дзе асоба, там свабода духу, там рамантызм, і таму пад нарматыўнасць не трапілі рамантызм, мастацтва для мастацтва, краса, а тым больш «ізымы»: сімвалізм, мадэрнізм, экзістэнцыялізм і г.д. Рамантызму, аднак — і старому класічнаму, і неарамантызму — даставалася найбольш.

Рэпрэсіраванне рамантызму ў нас, як і ў рускай літаратуры, аказалася найперш у залежнасці ад тэарэтычнага яго падзелу А.М.Горкім на рамантызм рэвалюцыйны і рэакцыйны. Сацэрэалізм аб'явіў сябе спадчыннікам рэвалюцыйнага рамантызму, адмаўляючы ў мастацкай сутнасці ўсялякай іншай яго іпастасі, шальмуючы рамантызм т.зв. рэакцыйны, а, на самай справе — з элементамі іррэальнага, умоўна-абстрагаванага, сімвалісцкага. Сучасная інтэрпрэтацыя беларускай літаратуры XX стагоддзя таму і патрабуе поўнай эстэтычнай рэабілітацыі рамантызму як такога, бо XX стагодддзе беларускай літаратуры — гэта ўвогуле стагоддзе магутнага беларускага рамантызму: ад Я.Купалы, А.Гаруна, К.Сваяка, Цёткі, Власта, З.Бядулі, У.Жылкі — да У.Караткевіча, А.Сыса ці самага маладзенькага берасцейца-школьніка Максіма Шчура. Відаць, наш нацыянальны рамантызм XX стагоддзя трэба трактаваць як неарамантызм, бо на літаратурнай карце Еўропы, у еўрапейскім кантэксце ён менавіта «неа».

Што датычыцца фальклору як першаасновы літаратуры, то і гэтае пытанне, як нам здаецца, сёння павінна дыскаутавацца. Бо сапраўды, ці літаратура нараджае літаратуру (Андрэ Малро) ці яе нараджае фальклор (Максім Горкі). Калі ў аснове літаратуры і мастацтва ўсіх хрысціянскіх нароў легла Біблія, калі ў беларускім фальклору вунь якая частка сюжэтаў біблейскага паходжання, то сапраўды: ці раней была кніга, ці раней быў фальклор? Беларуская літаратура XX стагоддзя, хоць яна і ў відэачаснай залежнасці ад ідэй, сюжэтаў, вобразаў нацыянальнага і ненацыянальнага фальклору, але ўплыў фальклору на яе да апошняга часу, відэачасна, перабольшваўся, і зараз адна з чарговых задач — шырэйшы паказ кніжных перадачытоўкаў, традыцый, ахопленых, ужытых беларускай літаратурай XX стагоддзя ў сваім развіцці. Якраз іх у ёй больш, асабліва ў параўнанні з XIX стагоддзем, дзе прыматыўным быў уплыў народнай творчасці.

Да апошняга часу піетэтна карысталася тэорыя так званая паскоранага развіцця беларускай літаратуры ў XIX стагоддзі. Што працягвае паскоранасць — асабліва ў мікрэвалюцыйнае дзесяцігоддзе паміж 1905, 1917 гадамі — у нас былі, гэта несумненна. Пра гэты гаварыў у свой час Максім Багдановіч. У 80-я гады спецыяльным даследаваннем гэта даказаў В.Каваленка. Аднак жа акцэнтацыя тэорыі паскоранага развіцця беларускай крытыкай сёння павінна ўлічваць, прынамсі, два моманты: першае, што гэтая тэорыя, па сутнасці, спрашчае любы працэс развіцця нацыянальнай літаратуры, апырыўшы яе як паўторны, другасны, і тым самым, па-другое, прынімаючы годнасць самой літаратуры, якая ішоў «даганяе», шлях развіцця іншай паўтарае. Між тым, відаць, большую рацыю маюць тыя даследчыкі, якім шлях развіцця любой нацыянальнай літаратуры здаецца самакаштоўным, з самавызначальнымі для сябе законамі ўнутранага развіцця, з аўтахтонным шляхам. На ўзроўні XX стагоддзя ўзровень любой нацыянальнай літаратуры свету эстэтычна непаўторны, а што недакватнае — у асобных з іх — гэта іншая справа. Уплывы, узаемаўплывы — гэта ў суседскіх і несуседскіх літаратурах рэальная з'ява, і яны могуць паўтарыць ці не паўтарыць нешта ў асобных

літаратурах. Есць і літаратурная мода, і ўплывы плыняў, школ, кірункаў. Памятаючы пра ўсё гэта, пошук стэрэатыпа і спецыфікі руху развіцця беларускай літаратуры XX стагоддзя як адной з арыгінальных літаратур свету гэтага часу ўсё ж перш за ўсё і павінен быць асноўным.

І яшчэ аб адным: XX стагоддзе дало новай беларускай літаратуры яе класічныя асновы — у паззіі, прозе, драматургіі. У драматургіі, напрыклад, можна гаварыць аб залатым яе часе, маючы на ўвазе п'есы Янкі Купалы, і аб срэбным, маючы на ўвазе тэатр Уладзіслава Галубка. Беларуская проза свае найвышэйшыя заваяванні займала ў 60—70-ыя гады (В.Быкаў, Я.Брыль, І.Мележ, І.Шамякін, І.Навуменка, У.Караткевіч, І.Чыгрынаў, В.Адамчык, І.Пташнік). Залатым фундам нацыянальнай паззіі стала лірыка Янкі Купалы і Максіма Багдановіча пачатку стагоддзя, паэма «Новая зямля» Якуба Коласа. Няспраўджанай легендай сярэбранага веку нашай беларускай лірыкі — паззія «Узвышша», ды, пэўна, чыстым срэбрам бруіць шмат што ў нашай паззіі ўжо з канца 30-х гадоў — лірыка Пімена Панчанкі, Сяргея Дзергаля, з усёй паззіі 60—80-х гадоў, якая і ў атмасферы нарматыўнасці часта захоўвала натуральную існасць, мастацкасць (Максім Танк, Рыгор Барадулін, Анатоль Вярыжкі, Ніл Гілевіч). Але захоўваючы аб'ектыўнасць, мы павінны вывучаць і тое, што стала класікай у рамках нарматыўнай беларускай савецкай літаратуры, якая выпрацавала свае стэрэатыпы — і ў паззіі, і ў прозе, і ў драматургіі. Стэрэатып быў у пары з кан'юнктурай, часам у пары і з дэгуманізацыяй, дээстэтызацыяй. Тым не менш, з песні слова не выкінеш, як і прыкладаў класічнага беларуска-савецкага стэрэатыпу: іх найперш шмат у паззіі П.Броўкі, А.Куляшова, у драматургіі К.Краліва, у празаі 30-х гадоў, ды і паэтаў так званых вытворчых і героіка-рэвалюцыйных тэм. Таленты, на жаль, марнаваліся і на гэта, робячы шляхі развіцця беларускай літаратуры XX стагоддзя пакрычастымі, драматычнымі, аднак усё ж у дадзеным выпадку не трагічнымі, як пры генэцыйным знішчэнні масавымі рэпрэсіямі, што наша літаратура зазнала ў канцы 20—30-х гадоў ды і ў пасляваенны гулагаўскі час.

Увогуле, тая агульная канцэпцыя, да якой урэшце прыводзіць асэнсаванне беларускай літаратуры XX стагоддзя, маючы на ўвазе лёс людзей, якія яе тварылі, — гэта найперш канцэпцыя трагедычнага наканавання. Ці нашанівец, ці маладзенькавец, ці ўзвышанец, ці з кагорты маладых пасляваеннага часу — лёсам трагедычным прадстаўнікі ўсіх гэтых пакаленняў як бы хрышчаны. У дарэвалюцыйны час ад сухотаў загінулі М.Багдановіч, Цётка, затым — А.Гарун, У.Жылка, В.Гаўлаў, заўчасна абарвалася жыццё С.Палуяна, П.Труса, К.Чорнага, Х.Ільшэвіча, І.Мележа, У.Караткевіча, Е.Лось, А.Макаёнка, А.Сербантовіча, С.Блатуна, М.Стральцова, Я.Янішчыц, Р.Семашкевіча. Усяго рэпрэсіравана было больш чым сто беларускіх пісьменнікаў, з ваіны не вярнуліся А.Ушакоў, З.Астапенка, Х.Шынклер, Л.Гаўрылаў і многія іншыя. Сярод расстраляных аказаліся такія буйныя літаратурныя постаті, як М.Гарэцкі, М.Чарот, П.Галавач, Ю.Таўбін, М.Зарэцкі. Не змаглі на ўвесь рост вырастаць пасля рэпрэсіўных высілак ні У.Дубоўка, ні Я.Пушча — запявалы маладнякоўскай і ўзвышанскай паззіі. Ды якімі б трагічнымі і драматычнымі ні былі лёсы беларускіх пісьменнікаў XX стагоддзя, лёсу самой літаратуры ўсе яны, як маглі, спрыялі, і таму яна сёння, пры канцы стагоддзя, на перавале, можна сказаць, зайздросным. І перш за ўсё зайздросным той вышэйняй, якую наша літаратура набыла і з якое так шырока і далёка бачыцца час і прастора — гістарычны мінулы час, у тым ліку і літаратурны, гістарычная прастора і перспектыва, якая вяла з мінуўшчыны ў дзень сённяшні і якая выводзіць дзень сённяшні ў будучыню. Есць у нас мінулае, ёсць у нас будучыня: XX стагоддзе, такім чынам, сапраўды на перавале паміж імі як гарант новага плёну ў развіцці беларускага прыгожага пісьменства.

Вішнем!
Сцяпану
ЛАЙШУКУ
— 50

Як крытык, літаратуразнавец Сцяпан Лайшук выступае з 1972 года. І адразу вызначыў канкрэтныя абсягі сваёй дзейнасці. У цэнтры ўвагі даследчыка — драматургія. Як яе ўчарашні дзень, так і сённяшні. А наколькі плённа працуе С.Лайшук, засведчылі ягоныя кнігі «Сучасная беларуская драматургія» (1977), «Станаўленне беларускай савецкай драматургіі (20-я — пачатак 30-х гг.)» (1984), «Кандрат Крапіва і беларуская драматургія» (1986), «На драматургічных скрыжаваннях» (1989) і іншыя. Глыбіня аналізу ў іх спалучаецца з уменнем аўтара разглядаць беларускую драматургію ў кантэксце з іншымі літаратурамі.

Нямала працаваў С.Лайшук і пры складанні кнігі «Беларуская дакастрычніцкая драматургія» (1978), зборніка У.Галубка «Творы» (1983), у якім упершыню так поўна сабрана спадчына аднаго з самых выдатных нашых адраджэнцаў. А колькі творчай энергіі, высілкаў каштавала С.Лайшуку падрыхтоўка Збору твораў Андрэя Макаёнка ў пяці тамах?! Выданне гэтае пабачыла свет у 1986—1990 гадах, але ж рыхтавалася да друку тады, калі баль правіла ідэалагічная цензура. Вось і трэба было праявіць прыныповасць, бескампраміснасць, каб творы выдатнага драматурга прыйшлі да чытача такімі, якімі былі напісаны самім А.Макаёнкам, а не з праўкамі, што ўносіліся ў розны час і пры розных абставінах.

С.Лайшук — адзін з аўтараў «Истории белорусской советской литературы» (1977), «Гісторыі беларускай савецкай літаратуры» ў двух частках (1981—1982), калектывнага даследавання «Беларуская літаратура і праблемы сучаснасці» (1978) і іншых выданняў.

С.Лайшук па-ранейшаму працуе ў Інстытуце літаратуры імя Янкі Купалы Акадэміі навук Беларусі, займаецца плённай даследчыцкай работай.

Вішнем Сцяпану Сцяпанавічу з поўднем веку і зычым яму далейшых поспехаў!

М.АНДРЭНКА

**Ды боязна, што ўнукі запытаюцца:
А памяць не засушылі ў вас?**
У адным жа з вершаў як быццам толькі асабістае: «Я летася тройчы паміраў: спыняўся сэрца стук... І з вышнімі я пазіраў у змрок і пустату». Як быццам... Ды спрацоўвае не толькі пэўны факт біяграфіі (драматычны, які лёду не прывеў да трагічнага зыходу). На ўсё неабходна глядзець глыбей і шырэй, а лірычнага героя ўспрымаць як чалавека, які, знаходзячыся на мяжы жыцця і смерці, нягледзячы ні на што, гатовы выстаць, выжыць... Адбываецца тым самым не адно фізічнае ўзваскрэсненне, а і духоўнае. Чалавек здатны супрацьстаяць самому часу, які для яго вельмі і вельмі неспрыяльны. Паззія П.Панчанкі, сатканая з болю і роздуму, гэта ўсё ж паззія аптымістычная, бо за ёй стаіць сам аўтар — надзвычайны жыццёлюб і аптыміст, бо за ёй — жыццё, а ў ім — не мною, канечне, заўважана і сказана — светлых момантаў усё ж болей...

«Польмія» ж адкрываецца падборкай з будучай кнігі Г.Бураўкіна «Узмах крыла». У ёй відочна і характэрная пэту палкіная публіцыстычнасць, як, скажам, у вершы «Малітва»: «Мы далёку ўбачылі свабоду і яшчэ не вырваліся з пуг... Божа, не дабаў майму народу пошасці, няпраўды і пакут», але ў ёй і прачулыя лірычныя радкі, што просяцца ў песню:

**Адзінокі, запознены госьць,
Я іду па зямлі апусцелай.
Адшумела мая маладосць,
На дарогах жыцця адшумела.**
Хачелася б, каб чытан не прамінуў у «Польмія» аповесць Л.Арабей «Мокры снег». Сюжэтна твор звязаны з падзеямі, што мелі месца ў беларускай літаратуры, у пісьменніцкім асяроддзі гадоў сорок назад. Аднак пэўная дакументальная аснова кінецца ў вочы хіба толькі таму, хто пра жыццё-быццё гэтага асяроддзя больш-менш ведае. Да аповесці ж, зразумела, неабходна падыходзіць як да мастацкага твора. А ён пра тое, як мастак слова ў грамадстве, што пастаянна дэкларавала свабоду сацыялістычнаму, адчуваў сябе скваным ідэалагічнымі догмамі. Пра тое, як сама сістэма перашкаджала творцу выказаць набалелае. Каларытным атрымаўся вобраз Міхала Адамавіча, досыць вядомага ў рэспубліцы пісьменніка, а да ўсяго галоўнага рэдактара часопіса. Ён з тым, хто, многага дасягнуўшы ў жыцці і творчасці, так і не зразумеў: сістэма падтрымлівае (і падтрымлівала) творцу толькі да таго часу, пакуль ён не выходзіў за рамкі дазволенага. «Яго абвінавачвалі ў тым, што ён счарніў нашу рэчаіснасць, і ён шукваў цяпер ружовых фарбаў, спрабаваў маляваць яснае неба, шырокія палаткі, прыгожую маладую

калгасніцу, якая больш думае пра калгас, чым пра ўласную гаспадарку, ўласную сям'ю. Але сам адчуваў, што піша пра ўсё гэта нязграбна, казённічымі словамі, што ўсё гэта фальшыва, нежыццёва». Ды мусіў пісаць Міхал Адамавіч менавіта так (што, дарэчы, рабілі і вельмі многія, калі не пераважна большасць), каб трымацца на плыву, карыстацца ўсімі тымі льготамі, якія давалі пісьменнікам, што ніколі не ішлі супраць партыйных рашэнняў і ўказак.

З іншых палыміяскіх публікацый хацелася б вылучыць гісторыка-этнаграфічны нарыс Л.Пракопчыка «Ад валокі да соткі», развагі З.Азгура «Працяг размовы», успаміны Д.Міцкевіча «Якуб Колас у Вязьме», палемічныя нататкі А.Петрашкевіча «Манкурты на «Белой Русі», альбо 3 нагоды адной публікацыі», артыкул Г.Кісялёва «Здарэнне з Ясыкам-гаспадаром...» Ды і А.Шлегль выступае ў крыху нечаканай ролі мемуарыста — раздзелы з дакументальнай аповесці «Ведаец, хто я такі?», прыгадваючы гадзі свайго рэдактарства ў тагачасным выдавецтве «Беларусь». Безумоўна, як і заўсёды ў падобных выпадках, часам аўтар імкнецца падаць сябе ў больш выгадным святле, тым не менш А.Шлеглю ўдалося сказаць нямала праўдзівага пра Плініна Сямёнавіча Пестрака — пісьменніка і чалавека.

Не так даўно на старонках «Польмія» дру-

кавалася дакументальная аповесць А.Новік «Акіно ў памяць». Цяпер аўтаркі, на жаль, няма ў жывых, заўчасна пайшла з жыцця, стаўшы ахвярай Чарнобыля. Аказваецца, яна пісала і мастацкую прозу. З некаторымі апавяданнямі А.Новік-Шлегль можна пазнаёміцца ў «Маладосці».

У «Маладосці» — і дзённікавыя запісы В.Кармазава «Гарым. Зноў гарым», і свайго роду дзённік падарожжа да сябе, у родны Кіраўскі раён У.Саламахі «Дарога...» (каб жа часцей гэтага неабьякава, усхвалявана пісалася?!), і зноў жа, старонкі з дзённіка У.Ліпскага «Якія мы перад Божым пасадам?»... Увогуле, дзённікі сёння ў модзе. І Я.Радкевіч («Нёман») шануе гэты жанр — «Аб Шабіі, Альпах і многім іншым». А яшчэ ў «Нёмане» — надзіва псіхалагічна-заглыбленыя, а таму праўдзівыя апавяданні У.Бутрамева (а крытыка ж наша пакуль і не сказала свайго належнага слова пра гэтага таленавітага аўтара!), працяг «Маіх успамінаў» А.Адамовіча, згадкі А.Сувянава аб сустрэчах з маршалам К.Ракасоўскім. І — творы К.Тураўскага, Ф.Скарыны, С.Полцакага...

Ды і чарговы нумар «Беларусі» змястоўным атрымаўся...

М.АНДРЭНКА

Уладных лодзей таямніцу
раскрыць не жадаю.
Халодны агонь
праб'ягае па жоўтым лісці,
І ў шыбах багатых кварталаў,
як здань,
прападае.

ДЗЕЦЯМ —
УВЕСЬ... СВЕТ

Зноў у выдавецтве «Юнацтва» з'явіўся сусветна вядомы раман Даніэля Дэфо «Рабінзон Круза» ў перакладзе на беларускую мову Алены Васілевіч. Як вядома, упершыню ў перавасабленні нашага знакамітага празаіка ён выйшаў некалькі гадоў назад і адразу стаў бібліяграфічнай рэдэкацыяй. Думаецца, што і гэтае выданне на паліцах кнігарань не залежыцца. Чытача прывабіць не толькі цудоўны пераклад і не менш цудоўнае афармленне В. Макаранкі, а і тое, што гэтая кніга адкрыла новую серыю «Юнацтва» — «Бібліятэку замежнай дзіцячай літаратуры». У хуткім часе чытачы атрымаюць яшчэ адзін том — «Майглі» Рэдзьярда Кіплінга.

— Гэта унікальная «Бібліятэка...», — гаворыць дырэктар выдавецтва «Юнацтва» В. Лукша, — уключае ў сябе трыццаць тамоў: казкі народаў усіх кантынентаў, творы Андэрсана, Паро, Гаўфа, братаў Грым, Корчака, Ліндгрэн, Радары і іншых знакамітых пісьмennisкаў. Разам з пятнаццацітомнікам «Бібліятэкі дзіцячай літаратуры» народаў былога Саюза, выпуск якой завяршаецца сёння, і дзесяцітомнікам «Бібліятэкі беларускай дзіцячай літаратуры», першую кнігу якой падрастанчага пакалення ажыццяўляецца ўпершыню ў гісторыі беларускага нацыянальнага кнігадрукавання. Сапраўды, дзеці — увесь свет. І гэта нягледзячы на тым дзякацыі, якія ўсе мы сёння перажываем!

Н. К.

АДНАТОМНІКАМ
НІЛА ПЛЕВІЧА

папоўнілася міжвыдавецкая серыя «Школьная бібліятэка». Адрасуючы старшакласнікам кнігу «Вечны матуў», выдавецтва «Юнацтва» парупілася, каб творчасць народнага паэта Беларусі была прадстаўлена лепшымі творамі. Цэнтральнае месца ў ім займае раман у вершах «Родныя дзеці», у якім, як вядома, аўтару ўдалося надзіва праўдзіва адлюстраваць побыт беларускага народа, зазірнуўшы ў яго душу. Што тычыцца лірыкі, дык яна ў Н. Плевіча, як заўсёды, напоўнена трывожным роздумам аб лёсе роднай мовы, Бацькаўшчыны. Паэт у сваіх развагах абавіраецца на трывалыя асновы народнай маралі. Гэта тычыцца і набыткаў Н. Плевіча ў жанры паэмы. Прынамсі, адна з іх «Заручыны» сведчыць аб плённасці творцы ў спасціжэнні жыцця.

А. М.

ГЭТА
НЕПАЎТОРНАЯ
СТЭФАНІЯ...

Канечне ж, гэта яна, народная артыстка С. Станюта, старэйшая беларуская актрыса тэатра і кіно, імя якой добра вядома далёка за межамі Беларусі. Дзесяткі сыграных роляў, доўгае і надзіва насычанае падзеямі жыццё. А за ўсім гэтым — лёс чалавека, які ў нечым увабраў у сябе і лёсы іншых людзей. Ды і як жа інакш, калі чым больш значны талент, тым умацяецца яго прыцягальная сіла. Чым жыве С. Станюта сёння? Над якімі праблемамі задумваецца? Як ставіцца да ўласнапражытага і перажытага? На гэтыя і іншыя пытанні можна знайсці адказы ў кнізе «Стэфанія», напісанай высьнам Стэфаніі Міхайлаўны пісьменнікам Аляксандрам Станютам. Выйшла яна ў выдавецтве «Беларусь» дзякуючы падтрымцы малага прадпрыемства «Аўрыка».

Н. К.

НЕ АБЫШЛОСЯ
БЕЗ...
ПАСКАРЭННЯ

пры выпуску выдавецтвам «Навука і тэхніка» кнігі У. Мікуліча «Максім Танк і сучасная беларуская лірыка». Яна значыцца ў тэматycznym плане «НІТ» на 1995 год, але толькі што выйшла з друку. Думаецца, з новым выданнем з цікавасцю пазнаёміцца ўсе прыхільнікі творчасці М. Танка. Аўтар асэнсоўвае працэс фарміравання мастакоўскай індывідуальнасці майстра, паказвае сувязь М. Танка як з фальклорнымі традыцыямі, так і творчае наследаванне ім таго лепшага, чаго дасягнулі Я. Купала, Я. Колас, М. Багдановіч і іншыя. Адначасова шмат гаворыцца аб уплыве паэзіі М. Танка на яго калег па пры — тых, хто не наамага за яго маладзейшы, і прадстаўнікоў іншых пакаленняў. У прыватнасці, У. Мікуліч паказвае гэта на прыкладзе творчасці А. Вялюгіна, У. Караткевіча, П. Макаля, Я. Сіпакова, Р. Барадзіна і іншых паэтаў.

ВЕЧАР
У СЯМЕЙНЫМ КОЛЕ

Маўчанне ягнятаў
над светам, як саван, вісіць.
Сцяжынікі да вечных крыніцаў
схавалі завеі.
Запысьце рукі абвівае чырвоная ніць —
Ад вока благага і немачы
сродак надзейны.
Як птушкі драпежныя,
рэдка мы любім спяваць.
Прарокі ўсялякія беды
натхнёна вяшчуюць.
І зноў не належыць нікому
найлепшы палац,
Таму што ў палацах у нас не жывуць,
а працуюць.
Заторгіні фіранкі, дачушка,
У свеце такім
Найлепш адасобіцца
у ціхай і беднай кватэры.
І Богу найлепшыя думкі свае аддадзім,
І шчасце само да спакою
пастукае ў дзверы.
Наш востраў маленькі
над морам ваучынных згрызот,
Магутнасць і веліч —
у шчырай любові чалавечай.
Сям'я ўратаваная —
і ўратаваны народ.
Гадуюцца дзеці ў любові —
ратуецца Вечнасць.

Мне вужака аднойчы прынесла
дынар залаты.
Дзве выявы на ім, дзве адзнакі —
агонь і карона.
Так на скаргі мае
адгукнуліся духі вады,
Так у цемру сваю вабіць людцаў
Паўстанец скароны.
Як блішчэла манета!
Узяць — і галечу забьць,
і нязводнае золата дасць і сяброў,
і пашану.
І вужака лісліва звявеецца ў срэбную ніць...
Хто мяне дакараць за багаце
раптоўнае стане?
Мох сівы пакрывае вільготныя целы ялін
Праз высокія шаты
міргае пагляд Мілавіцы:
«Падымі! Пагадзіся!
Купляецца ўсё на зямлі!
І не кожнаму ў ногі
вужака захоча схіліцца».
Пальмнуў развітална і згас
непатрэбны дынар.
У ядwab апраненца якасць
інакшая панна...
Не карай мяне, Божа,
за слабасць спакуслівых мар.
Не вазьму я нічога
ад ласкі паганцаў уладных.

«Халодныя духі!... Сёння вас запрашаю да сябе, вашай хачу дапамогі, хачу быць падобны да вас і пагарджаць светам!»
«Шляхціц Завальня»

Халодны агонь,
што вандруе па свеце маім,
Няверны, як брат,
і спакусны, як водар мялісы,
Ніяк не пабачу
на лапінах чорных адліг,
Ніяк не злаўлю
на распаленым жывеньскім прыску.
Халодны агонь...
Ён прылашчыць, і будзе спакой,
Бясстрасная думка увесь свет
мітуслівы прылашчыць.
Пякучае польмя, што безупынна са мной,
Сущіне — і болей
не будзе няскерна гарачым.
Шукаю агонь —
і боюся аднойчы знайсці.

МАНАЛОГ
САКРАТА

Як мне далей любіць такі народ?..
У. КАРАТКЕВІЧ

Афіны любяць сыгасць і спакой,
Калі млынар старання круціць кола,
І храм вартуе вечна спячы вой,
А вечарамі ў лазнях — смех вясёлы.
Афіны любяць гімны і хвалу,
І нават дэмакратыю — без плесба.
Тыран прышоў, не ўдарыў па сталу
І даў даесці — можна й прыярпецца.
О, як я лота ненавіджу сон,
Твой баязлівы, гісны сон, Айчына!
Бо ёсць жа Рым — за волю ляжа ён,
І ў Спарты ёсць, і ў барбараў мужчыны.
А тут — няўцямыні шэпат пра налог,
Трыбунаў красамоўства залатое.
Нязменныя Афіны, быццам бог,
Таўсматы бог мяшчанскага спакою.
Васковыя таблічкі гэтых дзён
Пад сонцам аплывуць, чужым і яркім.
Сакрата гнаць — набегла вас мільён,
Радзіму бараніць — мо тысячу пару.
Сутрамадзіяне!
Вінаграднік мой
На трох гарах выгнанна спеліць гронкі.
Як цяжка мне любіць Афіны!
Твой,
Цыкута, прысмак
вельмі, вельмі горкі...

«...Пабачыць семдзсят сем агнёў...»
Прымаўка

Мне свеціць семдзсят і сем агнёў.
На верасковых пустках і ў палацах,
У каралеўстве нелюбімай працы,
Чужых паглядаў і халодных слоў —
Мне свеціць семдзсят і сем агнёў.
А я свайго збаюся шчасця зноў,
І чорны вэлом нацягну на вочы,
Але і ў самай непрагляднай ночы
Мне свеціць семдзсят і сем агнёў.
А я свайго збаюся шчасця зноў,
Каб да яго вяртацца і вяртацца...
На верасковых пустках і ў палацах
Мне свеціць семдзсят і сем агнёў.

ТРЫВОГА

Апошняе шчасце,
якое не дадзена нам —
Спакой, падарованы верай
у сэнс існавання.
Трывожныя сёння,
трывожыцца будзем і там,
Дзе справы зямныя завершыць
ніхто ўжо не ўстане.
У шыбах кавалачкі неба —
наш бедны Сусвет.
Мой рыцар свой шлем
не маёй упрыгожаць пальчаткай.
Ніколі не бачаны, ціха спявае сусед,
І гучна пляткараць
Пандоры цікаўнай нашчадкі.
Трывожна... Трывожна...
Дзе праўда біблейскіх лілей,
Затона, што іх, бесклапотных
і белых, люляе?
Мне цямянае «заўтра»
за горкае «сёння» бліжэй,
І роздум, як мёд верасковы,
мяне наталіе.
Падманлівае ісцін,
няўзрунаць агнёў гарадскіх,
Халодная праца дажджоў
размывае ўсе межы...
Апошняе шчасце
тывог і маленняў маіх,
Зямное, жаночае шчасце
мне ўсё-ткі належыць.

Зразумей мяне — не дай забыцца
На бязрэшны позірк Мілавіцы.
На зямлю даступную не трэба
Зводзіць тое, што даруе неба.
Не ратуе час, а толькі губіць.
Страчвае значэнне слова «Любы»,
І фіранкі дзеляць свет надвое:
Там — сабою быць,
а тут — з табою.

З той пары мінула ўжо каля двух дзесяткаў гадоў, але толькі цяпер падзеі высветліліся ярка і набылі значнасць, як усё ў жыцці, што мае праўдзівы сэнс і глядзіць у будучыню.

I.

Дождж тонкімі сінімі ножкамі праб'ягаў па лужынах, пускаючы лупавокія бурбалкі, згінаў маладыя травінкі каля плота і балоча калоў нашы з Ліляю твары; я адчуваю, як струменьчыкі казычуць мне шчокі, сцякаюць з падбародка на пласч. Я мкнуўся стаць пад вецер, каб засланіць Лілю ад веснавой золі, што разгулялася пасля лагодных, сонечных дзён. Яна гарнула да мяне, апыкаючы цяплом свайго цела; расхінутае вішнёвага колеру паліто на ёй пацямянела і злілося з чорнай пушыстай аблямоўкаю каўняра. Я згадзіўся б стаць у гэтым прысадніку вечна, толькі б не разлучацца з Ліляю, але бачыў, што яна ззябла і трывае адно таму, каб не пакрыўдзіць мяне неасцярожным словам. Ёйны белы твар з цёмнымі плямамі вачэй быў мокры, пераліваўся матавымі перламі адкоскаў недалёкага літара, які папiскваў пад вестрам металёвай застакі. Я двойчы пацалаваў хрусталь Лілінага твару, адчуўшы ягоны холад, і шкадаванне прымусіла мяне сказаць: «Здубелі. Хадзем да мяне ў кабінет».

Рэдакцыя райгазеты месцілася ў нізкай, пляскаці прыбудове да царквы Раства Багародзіцы. Царква даўно не дзейнічала, была закінута. У ваку над званіцаю вырасла бярозка — была здалёку відаць ў выконныя прасмы-лонеты. Па прыездзе ў райцэнтр я лаяў на царкву і на скляпенні купала працяпаў: ЦЯБЕ БОГА ХВАЛІМ. Я меў ключ ад уваходных дзвярэй: халасцяку, мне не было куды спяшацца, і я вечарамі пісаў у рэдакцыі.

У сталі ў мяне за стосам тэчак дзяжала бутэлка хераса. Я так даўно яе не бачыў, што баяўся: можа, хто з рэдакцыйных выпівох, той жа Сталевіч: ужо выпараў яе. А яна вельмі ж прыдалася б цяпер для сузрору цела і распапу чапучыёвасці. Я адчыніў прыскрынак: на шчасце, бутэлка была на месцы.

У торбачы ў Лілі знайшлося некалькі карамелек, загорнутых у празрыстыя каляровыя паперкі. Яна кінула іх на стол, і яны лягнулі, бы каменчыкі.

— У нас арыстакратычны кайф, — сказаў я, задаволены, што знайшоўся заедак.
Дождж па-ранейшаму шпаніцеў на дварэ, зарасяніў шыбы, што палыскаваліся срэбнай палоскаю між партыерамі. І мне не без дрыготкі прыгадаліся хвілі, праведзеныя ў прысадніку. Калі я ў цяпле, а за сцяною непагадзь, душу маю ахінае неймаверная лагода, льецца ў яе якасць незямная музыка.

Мы выпілі хераса, і Ліля, расмялеўшы, села на стол спінаю да вакна. Два чорныя шнурочкі швоў на калготках белі па ружовым полі ног і хаваліся пад спаднічкаю, быццам правадкі ад нейкага прыбора. Я паклаў свае рукі ёй на калені, і твары нашыя пачалі паволі збліжацца... і — мне здалося, што удар перуна з трэскам разваліў прыбудову.

Хтосьці трукаў у дзверы. Мы прыхілілі, як мышы, адно сэрцы сваім тахканнем выдавалі нашу прысутнасць. Ніякакіх, наспяваў дэтэктыву. Я сіліўся здагадацца, хто гэткай позняй парою ломіцца ў рэдакцыю, можа, якісьці п'янога памыліўся адрасам? Ліля, саскочыўшы са стала, глядзела на мяне разубуленымі вачыма. Яна была ў гэтых варункх бездапаможная, усё залежала ад мяне.

За дзвярэма пачулася мармытанне, а потым зароў голас: «Уладзіслаў, адчыні! Я ведаю, што ты там...» Гэта быў Сталевіч: мяркуючы па голасе — п'яны. Зацінацца і маўчаць не было сэнсу. Сталевіч, раззлаваўшыся, мог вынесці дзверы. Яму, як кажуць, не было чаго страчваць: ён паціху співаўся і дэградаваў. Амаль кожны тыдзень прыходзіў на працу падрапаны, у свежых ранах. Даючы грунт іншым пасміхвацца ў кулак, выдумляў, што вінаваты кот, забіяка-певень ці — для большай веры — вулічнае хуліганіе.

Я ступіў да дзвярэй і павярнуў ключ. У кабінет уваліўся Сталевіч, тхнуўшы на мяне едкім смуродам гарэлкі і тытуню. Ён быў у старэнкім паліто, без шапкі, мокры з галавы да ног. Мажліва, паспеў ужо пабоўтацца ў лужыне.

Сталевіч падышоў да Лілі і нахабна стаў перад ёю.

— А-а, Пясочкава дачка... У цябе, Уладзіслаў, губа не дура.

Пясочка — гэта Ліліна бацька, герой апошняй вайны, адстаўнік, слынным у расне чалавек. Кожны лічыў бы за гонар парадніцца з ім.

— Хочаш, — павярнуўся да мяне Сталевіч, — пазнаёмлю цябе з яшчэ адным чалавекам... беларускім нацыяналістам, засакрэчаным. Табе, такому рамантыку, цікава будзе. Налі сто грам — раскажу... Пра яго ведаюць адзінкі.

Цудасці заўсёды былі ў мяне ў пашане. Іх так мала, іх катастрафічна не хапае дзеля ўрадлівасці нацыянальнага поля.

— Ёсць толькі віно, — сказаў я, кінуўшы на бутэльку, што шымяна адсвечвала на стале, і падумаў: нішто гэтак не выручае чалавека на працягу жыцця, як пляшка.

Сталевічу не было розніцы што піць. Я наліў яму шклянку віна. Ён глыкнуў, панюхаў кулак (смех!) і распавёў мне пра чалавека, надзеленага мастацкім дарам самародка, але адрыпугата, заняў бананага, аганенага афіцыйнымі органамі. Уласна, лёс ягоны цалкам залежаў ад райкама. Менавіта райкам мог зрабіць з яго славу не толькі раёну, але й рэспубліцы, а выйшла тое, што выйшла. І што выйшла, я хачу раскажаць у другой частцы апавядання.

якім сядзеў худы загарэлы дзядзька і сцёбаў пугаю.

Нават калі б я ішоў з завязанымі вачыма, то адчуў бы, што апынуўся ў лесе: адразу патыкнула ў твар свежасцю, густым водарам жывіцы, кветак і суніц. Вузластыя жылы каранёў ад застарэлых кучаравых соснаў перабылі паверх дарогу, адале хаваліся пад зялёнай глянцавай скураю моху ў зямлі.

Сасновы бор праз сотню метраў крута абламаўся, на абодва бакі светла-зялёнымі крыламі размахнулася палаяна. Каля шырокага нізкага пнёўа, ужо аголенага ад кары, ірэдзілі кроплі суніц. Я не ўтрымаўся, пачаў іх збіраць. Сонца блішчэла на чыстым,

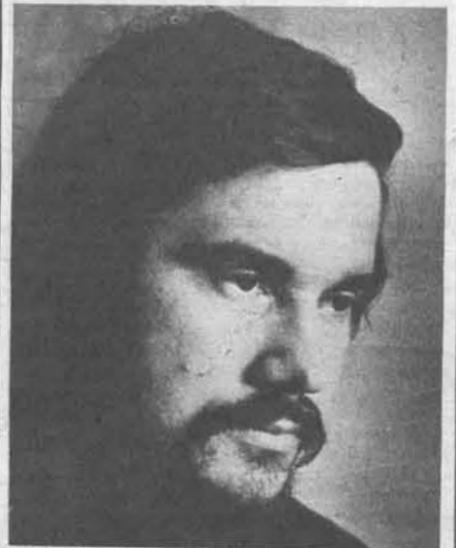
— Пісака? — спытаў Агрызка, узяўшыся за паржавелую клямку. — Ваш брат цікаўны народзец, талань тож мае...

У мяне, шчыра кажучы, не было жадання адразу заходзіць у хату, хацелася агледзецца, перакінуцца словам з гаспадаром на двары, карацей, крыху асвойтацца. Бо перад парогам яшчэ рэальнасць, а за парогам — сон. Так, я быў перакананы, што трапіў ў ірэальны свет, з якім знігнецца мая сядомасць і ўжо не будзе здольная пераклочыцца на якіхсь канкрэтных дробязі, важныя ў незнаёмым месцы.

Агрызка адчыніў дзверы, і першым у хату шпунуў Выцік, услед пераступіў я — і

Уладзіслаў РУБАНАЎ

Уладзіслаў
РУБАНАЎ

21 ліпеня раптоўна пайшоў з жыцця вядомы беларускі пісьменнік, лаўрэат Літаратурнай прэміі імя І. Мележа Саюза пісьменнікаў Беларусі Уладзіслаў Якаўлевіч Рубанаў.

Уладзіслаў Рубанаў нарадзіўся 15 снежня 1952 г. у в. Аляксандраўка 1-я на Слаўгарадчыне ў сям'і настаўніка. Па заканчэнні Слаўгарадскай сярэдняй школы № 2 вучыўся на факультэце журналістыкі Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта, затым працаваў карэспандэнтам, адказным сакратаром газеты «Поступ Кастрычніка» Старадарожскага раёна. Ужо ў гэты час у рэспубліканскіх газетах і часопісах друкуецца яго першыя літаратурныя творы. Творчому сталенню таленавітага празаіка спрыяла праца рэдактарам у часопісе «Полымя» з 1978 па 1986 год.

У 1981 годзе выйшаў у свет яго першы зборнік апавяданняў і апавесцяў «Вокны без фіранак», а ў 1984 г. — наступная кніга прозы «Пахі адталай зямлі». Добрай школай літаратурынага майстэрства стала перакладчыцкая дзейнасць: ён пераклаў на беларускую мову паасобныя творы рускіх, кіргіскіх, чувашскіх пісьменнікаў.

Высокую ацэнку крытыкаў і шырокае прызнанне чытачоў мелі кнігі У. Рубанава «Цёплы пух адуванчыкаў» (1987), «Таямніца птушынага гнязда» (1989 г.), «Светлы ручай любові» (1990 г.), раман «Не аднойчы забыты» і іншыя.

Апрача высокага майстэрства, ёсць у гэтых кнігах асабліва роднае, блізкае сэрцу кожнага шчырага беларуса.

З 1986 года і да апошніх дзён жыцця Уладзіслаў Рубанаў загадваў рэдакцыяй прозы выдавецтва «Мастацкая літаратура», не шкадуючы сіл і энергіі на выхаванне маладых літаратурных талентаў.

Не стала добрага, чулага і шчырага таварыша, удумлівага, таленавітага пісьменніка. Але заўсёды будзе жыць сярод нас яго светлы вобраз, будучы саграваць нашчадкаў сваёй дабрыйню героі яго кніг.

Саюз пісьменнікаў Беларусі
Выдавецтва «Мастацкая літаратура»

СВЕТЛАГА ТАБЕ СПАЧЫНУ

У панядзелак, за тры дні да гэтага, пачуў твой голас, настрой — і прыехаў да цябе дадому. Прачытай першую і апошнюю старонку твайго толькі што скончанага рамана. Ты сцвярджаў, што апошня — яшчэ не зробленая, «чарнавая», хоць, прачытаўшы яе пільна, я не згадзіўся. Дый ты сам на ёй аніводнае праўкі не зрабіў. Я ў захапленні быў. Як кранула гэта цябе... Ты прамовіў сваё ці не заўсёднае: «Няўжо?.. Праўда?..» «Не веру», як часта бывала, — цяпер не скажы. Ты ўсё падвяргаў сумненню. Нада ўжо глыбокі быў аналітык. Тады ж ты запрасіў да сябе дахаты Валодзю Саламаха. Тонкая твая душа прадувала ўжо штосць?.. Назаўтра, пад вечар, нешта мне ўсё не давала спакою. Хацеў прыехаць да цябе. Патэлефанаваў. Голас твой быў вясёлы. Ты заўжды ўсё трымаў у сабе.

Дай Бог, каб прыгледзеліся лепш да пакінутага табою. Апошняя старонка рамана твайго сумная была, тужлівая, распачная, пахмурная, дажджлівая. Пахавальная нават дзесьці, я сказаў бы. І светлая. Невыпадкова я называю кнігі тваіх былі якія светлыя: «Пахі адталай зямлі», «Таямніца птушынага гнязда», «Цёплы пух адуванчыкаў», «Светлы ручай любові». А першы назоў — «Вокны без фіранак»? Чаму — «без фіранак»? А апошні прыжыццёвы, які пабачыў свет у друку — «Не аднойчы забыты»? І, нарэшце, самы апошні назоў — рамана «Паветраная жанчына», які ты з такою надзвычайнай нават для цябе любоўю і руплівасцю пісаў... Усё роўна ў ім — светласць, якая заўжды з табою была. У табе. У любым тваім творы.

Светлага табе спачыну, дарагі дружа, светлага лесу дзецям тваім, родным і тваёй спадчыне...

Алесь АСТАШОНАК

БЕЛАРУСКАЯ РЭЗЬ

АПАВЯДАННЕ

II.

Жыццё пачынаецца не з нараджэння, а са смерці. Перш ты павінен памерці (каб лепш было зразумела, заміж «ты» — хтосьці), прайшоўшы па небяспечных калдобінах жыцця, а потым узнавіцца праз нараджэнне. А не наадварот: нарадзіцца, прайсці па калдобінах жыцця і памерці.

Гэта філасофія не мая. Гэта філасофія Агрызкі — таго самага, што жыў на глухім, забытым людзьмі (але не Богам) хутары, без электрыкі, газа, радыё і тэлевізіі. Словам, тыповас існаванне пустэльніка-самотніка. Я не ведаю, як ён увогуле змог бы жыць, калі б не ягонае захапленне разбюю па дрэве, якую сам аўтар называў «беларускай рэзью». Зрэшты, спроба выбрацца з цемры на святло ў яго была, але сакратар райкама сказаў: навошта ганьбіць на ўвесь свет перадавы па жыццёлагадоўлі раён. Сакратар меў наўвесе, што ганьбу гэтую прынясуць Агрызкі скульптуркі. Яны зусім не лухавілі да шэрагу тых маналітаў, якія запаланілі пляцы, вуліцы, музеі, піянерлагеры, стадыёны ды іншыя людныя месцы. Яны былі няправільныя, быццам вывернутыя надыспад, як і ўся Агрызкава філасофія, і сядомасць людзей, ужо даўно абалпугата на адзін капры, іх не ўслышала. Агрызка тэмна-лагодна пасміхаўся і моўчкі знісіў кнігі ды знявагі, калі без сораму і такту гэтак званая цывілізаваная публіка круціла каля скроні пальцамі. Паблажлівым можа быць толькі вышэйшы за ніжэйшага і ніколі — наадварот.

Менавіта гэтак пачуў я пра Агрызку ад п'янага Сталевіча ў кабінце рэдакцыі. Чым больш ён чмураў ад гарэлкі, тым меней заставалася ў яго душы патаемнага. А Сталевічу сапраўды не пазайздросціш, ён перажываў драму. Яго выгналі з райкама за тое, што пры ўступленні ў партыю ён скрыў звесткі пра рэпрэсаванага бацьку. Крах кар'еры для мужчыны нярэдка раўнаважна краху жыцця. Дрыготкай рукою небарака Сталевіч так-сяк начарціў мне на аркушы маршрут, якім можна было выйсці на Агрызку. Вёску, у якую хадзіў аўтобус, я ведаў. Ад яе да хутара вёрстаў шэсць-сем лята было дабірацца лесам, па якім ніколі ніколі на машыне не ездзіў.

Агрызка мяне зацікавіў, надоўга завалодаў думкамі, але я вагаўся цэлыя два месяцы, сустрэкацца з ім альбо не. Я не вухарэц і зусім не любію рызыкаваць, прадзвісьці, трапляць у сітуацыі, калі няма часу на абдумванне. Маршрут да Агрызкі таў ня мала небяспек, і галоўна з іх — сам факт візіту да чалавека, якога выраклася грамадства.

І ўсё-такі цікаўнасць перасіліла. Ужо летам, у адну з суботы спазаранку выправіўся ў дарогу. Дзень быў сонечны, сухі, але востраны, бралася заверць, падмаючы пад неба сьлупы смеціцы. Я пабойваўся, каб не нагнала хмар і не пайшоў дождж. У пахмурнае надвор'е як піць даць можна заблудзіцца. На плячы ў мяне цялілася дэрмацінавая торба, куды я паклаў перакусон, сіцзорык і пляшку мінеральнай вады.

Купалобі аўтобусік, запышны як звонку, так і ў салоне, тарахцеў па прасёлкавых дарогах гадзіны тры. У канцавой вёсцы я выніў з кішэні складзены аркуш з планам маршруту. Жаўдыком, па якім бегалі прыптыя пліскі, я рушыў да лесу. Абпал шапацела сівенкімі, яшчэ пустымі каласамі збажына, збылася на паднебесі тупімі бліскотнымі хвалямі. Чмары конь, топча капыты ў пяску, цягнуў воз з сакаўным лубінам, на

вясёлым лісці маладых бярозак, рэзала вочы, калі я выпростваўся, задзіраючы галаву, каб выстраліць у рот жменю духмянай солідзі.

Паволі дарога звужалася і ў лагоўі звілься ў вузкую, пакручастую сцежку. На ёй раслі кучкамі мышпасценкія грыбы-коканы на тонкіх ножках з фіялетавамі фартушкамі: асабліва шмат іх было каля спадзінак з рудой, застайлай вадою. Неўзабаве я ўбачыў, што пад нагамі ў мяне няма сцежкі, я іду па рэдкай, падобнай на асаку траве з чыстымі хадамі мурашоў. Я спыніўся, баючыся спуціць, і доўга разглядаў намаляваныя на аркушы стрэлы і рыскі. Пасля таго, як абарвалася нітка сцежкі, арыенцірам павінен служыць магутны дуб, ад якога трэба забіраць крута ўправа. Дзікуй Богу, я хутка напароўся на той дуб, паглядзіў крамяністую парэпаную кару і развітаўся з ім. Без дарог хадзіць па незнаёмым лесе — невялікая радасць. Я адчуў, як на душы пагусцела трывога, непаслухмянасць скавала ногі. Я сцяўся ўвесь, калі пачуў за спіною трэск ламачча. «Што можа быць?» — папоўз па цэле пярэпалах, і здранцвелая шыя неахвотна павярнула маю галаву. Крокаў за дваццаць ад мяне, закінуўшы на горб гламазду рагоў, прашастаў лось, і яшчэ колькі часу я назіраў, як бліскаюць між дрэў белыя лі на задніх сцегнаках. «Хтосьці ўлякнуў сахатага», — падумаў я, утаймоўваючы радасць, якой даў волю адно тады, калі забрахаў сабака, рассыпаўшы па лесе звіночыя галоскі.

Я вымінуў на хутар. Урослая ў зямлю, падобная на тумно хаціна са стракатым ад лішайніку дахам была абнесена жардзіным праслам, паўз якое раскашоўвала калініца з забурэлымі тронкамі ягад. Падласы сабака, высалапіўшы язык, цікаўна глядзеў на мяне ад расчыненых вясці, раз-пораз то павільваў хвостом, то натапырваў вушы. Калі ён загаўкаў, з дзвярэй хаты выкульнуўся чалавек у даўгой, да калені, сярмязе, цёмных штанах і ў новых жоўтых лапцях. Без сумневу, гэта быў Агрызка. Львіная грыва агністых валасоў поўным ахоплівала верхнюю частку тулава. Гаспадар штысці сказаў сабаку, і той прывеціў мяне прыязным сквайтаннем.

— Паўтара года ніхто ў мяне не быў... — Агрызка ішоў мне насустрэч, — і раптам халакі аб'явіліся... — Усмешка пасекла сухую, бронзавую скуру на ягоным твары, зпад калматых броваў вызірнулі сінія вочы, глыбіня тугі ў якіх уразіла мяне сваёй бяздоннасцю.

Я павітаўся з Агрызкам за руку, пашкуматаў каля вуха сабаку, які даверліва цёрся аб мае ногі белым рабрыстым бокам, акурат ведаў мяне сто гадоў.

— Выцік мой, і я засулавалі па людзях, — сказаў Агрызка, улавіўшы, што я дзіўлюся з рамансіці сабакі. — Сам я ў рэдкую сцежку вылажу на людзі...

Мы лэйлі па прымятай траве да хаты. У паддашкі на шасце віселі пуцёнкі лыка з крапінкамі шцілі на нішым баку. На стрэшы наддзвяр'ямі была прымацаваная фігурка распятага на крыжы Ісуса Хрыста. Агрызка не пытаўся, чаго я прыйшоў: мусіць, ведаў, што чалавек мог завітаць да яго толькі з адною мэтай — дзеля ягонай «беларускай рэзі». Ужо даўно зразумеўшы, што на афіцыйныя выставы яму няма чаго сунаціна, ён быў рады кожнаму чужому воку. І да сябе я не адчуў недаверу з боку Агрызкі.

Двор быў спрэс у трэсках і габлёнках рознага колеру, акурат засланы дываном альбо выкладзены мазайкаю. Пад сцяною ляжалі акораныя барвенцы, стагі якіх выткнулася ядронае цяціце лебяды і драсёну.

адразу заблудзіўся. Увесь немалы абшар хаты быў запоўнены драўлянымі скульптурамі. Я не ведаў, куды ісці. Здавалася, ступі крок і конча зачпішыся за якісь спічак альбо заваліш фігурку, а разам з ёю пачне рушыцца і ўся гэтая вычварная планета. Было уражанне, што тут пануе бязглузды і блытаніна, бязладзіца і вэрхал, і бескарысна надаваць усяму якісьці разумны сэнс, укладваць у зграбную сістэму. Балазе, хоць адно засведчыла, што покуль я магу цяроза разважаць, — гэта рыштунак. На шырокім пакляваным варштале — я бачыў — ляжалі сякеры, склоды, нажы, разцы, сьвярдзёлкі, пілы, долыты, скоблі... Зусім рэальныя рэчы.

Не прыгінаючыся і, здаецца, не звачваючы, Агрызка павёў мяне ўглыб драўлянага царства. Выродлівыя чалавечкі, жывёліны, птушкі шчырыліся, выскаляліся, гыркалі на мяне, смяяліся, пацяшліся, павельваліся... Яны стаялі і сядзелі на слупках, суках, каструбаватых насцілах, гладзенькіх, адпаліраваных дошках і нават віселі на зачэпках.

— У гэтыя тры беларускія рэзі, — спыніўся Агрызка ля мудрагелістай кампазіцыі, — звязаны міжсобку. Тут у мяне заклопачана вялікая філасофія, я называю яе «Пакато» — замкнутае кола чалавечкага жыцця...

І ён павёў сваю навольную, спакойную гаворку, якая мяне спачатку зачаравала, а пасля пачала перакручваць мае глуды, бо не ўсё ў ёй было зразумела. Я ледзьве паспяваў фіксаваць думкі. Не памёршы, не народзіўся. Гэта адно здаецца, што мы ідзем у будучыню, а ў сапраўднасці — у мінулае; іначай ніякі ранейшы вопыт пакаленняў не перадаваўся б чалавеку. Генетычная памяць працуе адно таму, што чалавек вяртаецца на засянае поле, а не на голас месца.

«Лёгка жыць, калі займацца толькі хатнімі клопатамі, сямяцца, плакаць, есці, піць, і цяжка — калі корпацца ў душы», — гэтую думку я запомніў дакладна і падаю яе не ў пераказе.

Мой позірк слізаў па скульптурнай кампазіцыі, абмацваў кожную «рэзю». На першым плане стаяў чорны чалавечак, вышты мушкетёр, — у гэтым жа плашчы, вузластай шапцы, у ботах з доўгімі халывамі і нават са шпатаю. Калі ён прынішча, даводзіў Агрызка, — гэта значыць, што да цябе набліжаецца смерць, задумайся... Але найбольш мяне здзівіла тое, што чалавечак гэты па нацыянальнасці балгарын. Чаму не беларус? Я не асмеліўся спытаць у Агрызкі, а строіў свае здагадкі: мусіць, таму, што ў Балгарыі жыве сусветна вядомая прарочыца Ванга.

Шпага чалавечка ўтыкалася ў каламажку, якая нагадвала звычайны прычэп з адкінутымі бартамі. Але барты віселі не вертыкальна, а пад нахілам, адхонна, быццам горка. У каламажку былі запрэжаны невядомы звер, падобны на чорта, і белы лебедзь. Гэтая «рэзю» увабляла жыццёвы шлях чалавека — каламажка мчыцца па калдобістай дарозе, пагражаючы скінуць сядка. А каб яму даць шанц выратавацца, не ўпасці пад колы, барты адкінуты пад нахілам. І нарэшце — на крылах лебедзя ляжыць голая жанчына са слакуліва адкрытымі грудзямі, на якіх высокая падымаюцца набрынялыя малаком саскі. Гэта сімвал стварэння і народзін.

— Восі ў ўвесь мой нацыяналізм, — вывеў сваё рэзюме Агрызка, запустыўшы ў пальцы валасоў вялікую маршчыністую

(Працяг на стар. 12)

ПРЫСВЯЦІЎ
ТАЛЕНТ ЖАНЧЫНЕ

Аляксей Кузьміч — адзін беларускі мастак, удастоены гонару паказаць свае работы патрабавальнай публіцы Санкт-Пецярбурга. Трыццаць ягоных карцін складуць экспазіцыю, якая адкрылася 22 ліпеня ў выставачнай зале пецярбургскага Саюза мастакоў. Што вязе ў Пецер жывалісец, якога ў нас многія называюць «беларускім Рафаэлем»? «Я павязу туды сваю філасофію», — гаворыць Кузьміч. Ён прысвяціў свой талент апяванню мадонны, жанчыны. У ягонай майстэрні больш за пяцьсот работ, многія з якіх мінчане змаглі пабачыць увосень мінулага года на працяглай выстаўцы ў сталічным Палацы мастацтваў. Жанчына, упэўнены Аляксей Кузьміч, з'яўляецца носьбітам духоўнасці. Яна — галоўны стваральнік. Яна — цэнтр Сусвету. Яна — свечка, што асвятляе і асятляе шлях, і мастак захапіўся ідэяй «несці» гэтую свечку, паказаць яе святло і цяпло цяперашнім і будучым пакаленням...

На здымку: мастак Аляксей Кузьміч у сваёй майстэрні.
Фота Яўгена КАЗЮЛІ, БЕЛІНФАРМ

Тэатр

АДНОЙЧЫ ВЯРНУЎШЫСЯ Ў МАСТАЦТВА...

Нельга не заўважыць: дзейнасць Рэспубліканскага тэатра юнага гледача настойліва скіроўваецца да абслугоўвання так званых школьных навучальных планаў. Пастаноўкі — як ранейшыя, так і цяперашнія — усё больш ператвараюцца ў наглядныя дапаможнікі на агульным школьным уроку...

Але вось напрыканцы сезона навязанае ТЮГУ сумнітельнае становішча ўзрываецца прэм'ерай спектакля «Тая, што стварыла цуд» паводле п'есы Уільяма Гібсана. Пастаноўка — у ліку тых нямногіх твораў, якія вызначаюць тэатральныя набыткі.

Гісторыя хворага дзіцяці, пакладзеная ў аснову п'есы У.Гібсана, раскрываецца тэатрам як вострадраматычная барацьба-змаганне за лёс чалавека. Медыка-навуковая карціна таго, як сляпу і глуханяму дзіцяці ўдаецца навучыць словам, разгортваецца ў адмысловую метафару чалавечага сапазнання.

Пастаноўка рэжысёра Уладзіміра Салюка вызначаецца дакладнай мастацкай пабудовай. Спачатку скразная тэма будучага «цуду» абзначаецца агульным планам, затым адбываецца яе, так бы мовіць, персаніфікацыя: драматызм сітуацыі па-свойму адбываецца праз кожны персанаж.

Рэжысёр тактоўна пазбягае меладраматычных эфектаў, якімі можна лёгка спакусіцца, працуючы над п'есай «Тая, што стварыла цуд». Уся рэжысёрская ўвага канцэнтруецца на ўнутраным жыцці персанажаў, і яно, трэба прызнаць, раскрываецца ў спектаклі з надзвычайным эмацыянальным напружаннем. У паводзінах герояў не заўважаецца нічога выпадковага. Спосаб і характар дзеяння абумоўліваюцца мастацкай логікай пастаноўкі, дзякуючы чаму работа ТЮГа і ўспрымаецца як цэласны сцэнічны твор.

Драматургічны матэрыял п'есы пэўна выяўляе два бакі ўзаемадчыннення паміж дзеючымі асобамі. Адзін бок — пасіўны. Ён уключае сям'ю Келераў, члены якой аказваюцца сведкамі падзей, рэагуюць на тое, што адбываецца ў іх на вачах. Другі бок — актыўны. Яго прадстаўляе сюжэтная

звязка Элен — міс Ані. Непасрэдныя сутыкненні хворага дзіцяці і яе настаўніцы складаюць дзейсны пачатак твора. У трактоўцы У.Салюка гэтыя два бакі арганічна спалучаюцца.

Сапраўднымі сатворцамі рэжысёра выступаюць акцёры — выканаўцы роляў у спектаклі. Ігра кожнага прываблівае глыбінёй і шчырасцю, якім бы паводле памераў і функцыі ні быў матэрыял ролі. Так, пасіўнасць дзеяння кампенсуецца дакладнасцю рэакцыі, а трактоўцы У.Салюка гэтыя два бакі арганічна спалучаюцца.

Прыхаваны боль бацькі Элен адчайна гучыць у ігры Леаніда Улашчанкі (капітан Келер). Мо таму адчайна, што прарываецца ў хвіліны, калі яго герой рашуча дэманструе ўпэўненасць у сваёй рацыі. Наадварот, гора маці праяўляецца адкрыта і штохвілінна. Вобраз Кэт (яго ў розных складах ствараюць Ларыса Горцава і Галіна Кухальская) складаецца як быццам з двух полюсаў. На адным значыцца рэальнае бяссілле, немагчымасць выратаваць дзіця, на другім — непадуладная свядомасць надзея, непахісная матчына вера.

Трапнымі ігравымі дэталямі перадаюць характэрныя рысы сваіх персанажаў Жанна Друцкая і Кацярына Доўнар (Цётка Іў), Тацяна Жданава (Вінэй) і Алена Шабад (Персі). Сваёй кароткай прысутнасцю на сцэне яны дадаюць кідкі фарбаў у агульнае дзеянне. Рэдка й трапіла падкрэсліваюць вобразную адметнасць пастаноўкі.

У ролі Джэймса, брата Элен, дэбютуюць Андрэй Кізіно і Яўген Піменаў. Ігра маладых выканаўцаў пакідае добрае ўражанне. Занадта рызыкаўна было б сцвярджаць, што ў рабоце акцёраў ужо праявілася творчая індывідуальнасць. Вобраз Джэймса можа служыць прыступкай да гэтага, — на яе і А.Кізіно, і Я.Піменаў узяліся пэўна.

Бясспрэчна, цэнтральнае месца ў спектаклі займаюць вобразы Элен і міс Ані. Уласна кажучы, дзеля іх і напісана п'еса. Рэжысёр і выканаўцы па-майстэрску скарыстоўваюць гэтую асаблівасць аўтарскага п'есыма. Акцёрскі дуэт Веры Кавалеравай і Раісы Астрадзінавай выклікае невымоўнае эмацыянальнае ўзрушэнне.

Выступленне В.Кавалеравай у ролі Элен зноў (і ўжо каторы раз!) пераконвае ў неабмежаваных магчымасцях яе драматычнага таленту. Мяркую, для актрысы не існуе перашкод у авалоданні формай вобраза. Найскладанейшая псіхафізічная ўстаноўка ролі атрымлівае дасканалую распрацоўку. Таксама, здаецца, няма мяжы таму ўнутранаму напаянню, на якое здольная актрыса ў раскрыцці мастацкага зместу вобраза. Характар Элен — Кавалеравай праяўляецца цэлай гамай пануццяў. У паводзінах глуханямой дзіцяці знаходзіць адлюстраванне кожны рух яе жывой душы.

Роля міс Ані — без усялякіх перабольшванняў — выключная работа Р.Астрадзінавай. Ствараючы паўнакроўны вобраз той, якая здзяйсняе цуд у адпаведнасці з драматургіяй, актрыса раскрывае цуд пераўтварэння сваёй акцёрскай індывідуальнасці насуперак тэатральнаму стэрэатыпу: калісці Р.Астрадзінава пачала з далікатнай, трапяткай Дзюймавачкі, і гэты персанаж на доўгі час вызначыў яе амплуа. І вось цяпер актрыса прадстае ў вобразе вяльвой дзіцяці, моцнай у сваіх перакананнях, гатовай змагацца нават у адзіноце. Адчайная самаадданасць, з якой Ані — Астрадзінава імкнецца абудзіць свядомасць сваёй хворага вучаніцы, яскрава выяўляе праўдзівы кошт шчырай любові да чалавека.

Спектаклем «Тая, што стварыла цуд» У.Гібсана Тэатр юнага гледача вяртаецца да сябе самога... Гледачы, якія паспелі паглядзець пастаноўку, змаглі пераканацца ў магучай сіле сцэнічных вобразаў, перажыць дарагія хвіліны душэўнага ўздыву, адчуць патрэбу ў суперажыванні. Здавалася б, пасляховае сцэнічнае жыццё спектакля забяспечана. Аднак умовы, у якіх працуе ТЮГ, ужо спарадзілі «дзіўную» праблему. З'явілася пытанне пракату цікавай работы. Відзець, ад таго, калі і як яно будзе вырашацца, і будзе залежаць, ці можна, вярнуўшыся аднойчы ў мастацтва, у ім і застацца.

Ала САВІЦКАЯ

ПРАЧЫТАЙЦЕ

шосты нумар часопіса «Мастацтва». Роля культуры, творчай інтэлігенцыі Беларусі пачатку нашага стагоддзя ў нацыянальным Адраджэнні — тэма артыкула У. Філякова «Незабытае і незаменнае». У раздзеле «Эстэтыка» выступаюць таксама Я. Ленсу («Дызайнер малюе трактар»), С. Бенядзіктаў («Вандроўныя сюжэты з жыцця людзей і «прывідаў»).

Багаты раздзел «Музыка». А. Карацееў («Музыка Перамогі») узнаўляе малавядомыя старонкі гісторыі духавой музыкі. Н. Бунцавіч («Каб не ахвяраваць ісцінай...») прапануе справядзачу з «круглага стала», што адбыўся пасля нядаўняга з'езда кампазітараў Беларусі.

Д. Падбярэзскі знаёміць з чарговым раздзелам з наваддзенай кнігі па гісторыі музычнага шоу-бізнесу — «Што ў імені тваім, альбо Нештачка з жыцця зорак поп-музыкі». Гэты ж аўтар запрашае на джаз-фестываль — «Адштурхнемся ад класікі». В. Гудзей-Кашталін («Зразумець сутнасць убачанага») разважае ў сувязі з 20-годдзем творчай дзейнасці В. Елізар'ева.

Зацікавіць раздзел «Выяўленчае мастацтва». В. Капінкіна («Уціці ўнутр слёз») піша пра сучасных беларускіх мастакоў-авангардыстаў. Я. Кузьмічкі — новае імя ў беларускім мастацтве. Пра яго расказвае ў артыкуле «Одзіну і Ярылу» В. Буйвал. В. Трыгубовіч («Сейбіты ў непагадзь») гаворыць пра цікавага мастака П. Мірановіча. Друцкая і артыкул пра яго В. Сельвяжук «Насталгія і надзея», напісаны ў 1989 годзе ў ЗША. А. Л. Міронава прадстаўляе мастачку Г. Туроўскую — «Як у жыцці».

Як заўсёды, радуе раздзел «Тэатр». Гэтым разам рэжысёрскімі нататкамі Г. Давыдзікі «Паміж мінулым і будучыняй», развагамі Р. Таліпава «Талент належыць творцы», артыкуламі Л. Манакавай «Назвамі дабро — дабром; назвамі зло — злом», В. Катавіцкага «Асоба вызначае нацыю...».

У нумары ёсць і настайныя раздзелы «Мастацкае фота», «Экран», «Народнае мастацтва», «Гісторыя мастацтва», «Падзеі, факты, інфармацыя».

З МАСТАЦТВАМ КІТАЯ

можна было пазнаёміцца ў Дзяржаўным мастацкім музеі. Тут працуе выстаўка чатырох твораў з далёкай краіны, з якой Рэспубліка Беларусь апошнім часам падтрымлівае самыя цесныя стасункі. Калі Шэні Чэн, Ван-Лан-с'енг, Лі Чы-мао схілы да традыцыйных сюжэтаў і манеры пісьма, дык Ліао Сю-пінг — аўтар мадэрнісцкіх работ. Раней гэтыя творы згаданых аўтараў дэманстраваліся ў Францыі, Іспаніі, Германіі, многіх краінах Амерыкі і Азіі.

Архівы

КАБ КАЛАСІЛАСЯ БЕЛАРУСКАЯ НІВА

Кароткі архіўны дакумент заінтрыгоўваў: «Віцебск, Селезнеў завулак, дом N 9, кампазітару М.В.Анцаву. Даследчы інстытут па вивучэнні мастацтва пры Інстытуце беларускай культуры, прыкладаючы пры гэтым сіюю з пяці беларускіх песень, просіць Вас разгледзець яе і даць усебаковую ацэнку. Старшыня Я.Дыла, сакратар А.Грыневіч. 14 снежня 1927 г.»

Хутчэй за ўсё інстытут свядома не назваў аўтара музычнага твора — каб Міхаіл Анцаў мог аб'ектыўна выказацца наконт яго вартасці. А аўтарам сіюіты «З вёсак і ніў беларускіх» быў член камісіі па вивучэнні народнай музыкі Інстытута беларускай культуры (Інбелкульту) Мікалай Макаравіч Ігнатюўскі, малады брат старшыні Інбелкульту, першага прэзідэнта Беларускай акадэміі навук Усевалада Макаравіча Ігнатюўскага. Нарадзіўся М.Ігнатюўскі ў вёсцы Такары Брэсцкага павета Гродзенскай губерні ў сям'і народнага настаўніка. У 1904 г. скончыў Літоўскую духоўную (праваслаўную) семінарыю і паступіў на медыцынскі факультэт Юр'еўскага ўніверсітэта. У гэты час на гістарычным аддзяленні гісторыка-філалагічнага факультэта вучыўся яго старэйшы брат Усевалад.

У 1905 г. браты Ігнатюўскія пакідаюць ўніверсітэт — Усевалад здае экзамен на званне настаўніка і працуе ў горадзе Ладзейным Аланецкай губерні (толькі ў 1911 г. ён скончыў той жа Юр'еўскі ўніверсітэт), Мікалай пераводзіцца на медыцынскі факультэт Томскага ўніверсітэта. Скончыўшы яго ў 1912 г., працуе ўчастковым урачом у Томскай губерні, затым урачом-экспертам у Віленскім гарадскім шпіталі «Савіч». Увесь вольны час аддае музыцы.

У час ваеннага ліхалецця М.Ігнатюўскі — ваенны ўрач. Дэмабілізаваны, працуе судова-медыцынскім экспертам Ленінградскага павета. Але па-ранейшаму яго вабіць да сябе музыка. Дзеля таго, каб атрымаць музычную

адукацыю, ён паступае ў інструктарскія класы Дзяржаўнай акадэмічнай капэлы ў Ленінградзе (былыя рэгенцкія класы), якія і канчае ў 1926 г. Там вивучалі элементарную тэорыю музыкі, сольфеджыю, гармонію, кантрапункт, фугу, а таксама вучылі іграць на фартэпіяна і скрыпцы. Тыя, хто скончыў курсы, мелі права вучыць пець і ствараць кампазіцыі. Затым удасканалівае свае веды па тэорыі кампазіцыі і практычным музычным пісьме ў прафесара Ленінградскай кансерваторыі М.Юдзіна. Да гэтага часу адносяцца і першыя спробы музычнай апрацоўкі беларускіх народных песень. Па прапанове Дзяржаўнай акадэмічнай капэлы М.Ігнатюўскі піша сіюіту для вялікага змешанага хору «З вёсак і ніў беларускіх». Капэла прымае яе да выканання ў музычна-этнографічных канцэртах.

У снежні 1927 г. ён перасылае гэты свой першы музычны твор у Даследчы інстытут па вивучэнні мастацтва пры Інбелкульту. Адтуль яго накіроўваюць на водгук кампазітараў М.Анцаву, выхаванцу Пецярбургскай кансерваторыі (клас М.Рымскага-Корсакава), аўтара сольных і харавых апрацовак беларускіх народных песень. Апошні, звярнуўшы ўвагу на недакладныя месцы ў творы, яго складанасць, адзначыў, што ў сіюіце «заўважаецца беражлівы падыход да мелодыі і стараннасць апрацоўкі, якая зроблена больш па правілах свабоднага кантрапункта, чымся строгага. Маюцца ў сіюіце месцы вельмі цікавыя з тэхнічнага боку».

Заўвагі аб сіюіце зрабілі і супрацоўнікі інстытута. Перасылаючы іх М.Ігнатюўскаму, Язэп Дыла, у прыватнасці, адзначыў, што «сіюіта, як спроба апрацоўкі беларускіх мелодый, мае значную каштоўнасць у беларускай музычнай літаратуры, і мы вельмі хацелі б, каб яна, пасля Вашага перагляду, трапіла ізноў жа да нас — ёсць некаторыя спадзеі, што мы дастанем крыху грошай на музычныя выданні і зможам яе надрукаваць».

Невядома, ці была надрукавана гэта сіюіта. Хутчэй за ўсё — не. Пераслед і цікаванне Усевалада Ігнатюўскага, а затым яго трагічная смерць хутчэй за ўсё прыпынілі так удала пачатую працу Мікалая Усеваладавіча на музычнай «ніве беларускай». Невядома, як наогул склаўся яго далейшы лёс. Апошняя звестка аб ім адносяцца да мая 1928 г. Захавалася ў архіве копія ліста Даследчага інстытута па вивучэнні мастацтва М.Ігнатюўскаму. У лісце гаворыцца:

«Паважаны сябра! Па даручэнні Усевалада Макаравіча паведамляем, што Вы залічаны ў склад экспедыцыі на Віцебшчыну для збірання народных песень (склад экспедыцыі — таварыш Грыневіч А.А. і Вы, час выезду — 20 чэрвеня). Разам з гэтым Даследчы інстытут просіць Вас распачаць ужо працу, аб якой Вы гутарылі з таварышам Дылам, і на першую пару даведацца ў Руском географічным обществе (Демидов переулок, N 8), колькі ў ім ёсць запісаў беларускіх народных мелодый, а таксама даведацца аб тым самым і ў рукапісным аддзеле Публічнай бібліятэкі і, паведаміўшы Даследчы інстытут аб выніках, наладзіць капіроўку гэтых мелодый. На даведку і капіроўку мелодый з тэкстамі да іх Даследчы інстытут мае магчымасць выдаткаваць каля 100 руб., з якіх 50 руб. пры гэтым пасылаюцца».

Ці выязджаў М.Ігнатюўскі ў экспедыцыю на Віцебшчыну разам з вядомым збіральнікам беларускага музычнага фальклору Антонам Грыневічам, удакладніць не ўдалося. Але, бясспрэчна, ён неаднаразова дапамагаў Інстытуту беларускай культуры.

Вось амаль і ўсё, што нам вядома пра Мікалая Макаравіча Ігнатюўскага. Нешта, напэўна, можна было б адшукаць у архівах. Але яны амаль усе далёка ад Беларусі, за мяжой, у бліжнім замежжы. Сёння туды цяжка даехаць. Можна, знойдзецца там хто і прадоўжыць пошук? А, можа, напісанае тут зацікавіць біяграфію і даследчыкаў творчасці першага прэзідэнта Беларускай акадэміі навук У.М.Ігнатюўскага? З гэтай нагоды, а яшчэ таму, што сёлета споўнілася 110 гадоў з дня нараджэння Мікалая Макаравіча Ігнатюўскага, і пісаліся гэтыя нататкі.

Ул.ГРАМОВІЧ

«БОГ ПОМСЦІЦЬ НАМ...»

«КАХАННЕ ПАД ВЯЗАМІ» Ю. О'НІЛА Ў МАГІЛЁЎСКІМ АБЛАСНЫМ ТЭАТРЫ
ДРАМЫ І КАМЕДЫ ІМЯ В. ДУНІНА-МАРЦІНКЕВІЧА (БАБРУЙСК)

Будынак-выгарадка паўстае на фоне досвіткаў ды змярканняў. Камяні, сям-там раскіданыя па сялянскім двары, паступова ўтвараюць вобраз спектакля, нібы рыхтуюць гаворку пра людзей, скрозь якіх прараслі камяні, ды пра камяніскі, якія ўтварыліся з людзей. Хутка рэалізацыя аднаго з персанажаў: «Бог помсціць нам» — канчаткова пазначыць вырашэнне мастака У. Навакоўскага: так званая Богава помста прадугледжвае для насельнікаў спектакля выпрабаванні на чалавечую трыўшнасць. Каменны дом у сценах досвіткаў ды змярканняў будзе рабіцца прывідным, мройным, фантастычным, — ён паўстае сярод камяняў насуперак шмат чаму, магчыма, й насуперак здароваму розуму свайго гаспадара Эфраіма Кэбата. У падобным сцэнічным асяродку, дзе на ўзрост дома ды гаспадара выдаюць сівыя галіны вязаў (яны старэйлі разам з жыхарамі фермы), можа ды мусяць здзейсніцца нешта Богава. Або помста, або блашаванне. Ды людзям-камяніскам наканавана пераблытаць іх: каменная хвароба нягнуткасці, няскратнасці, недаравання здужае людзей...

Дом смуткуе па каханні. Здагдка пра смутак кахання з'явіцца ўжо ў экспазіцыі, калі жаночая фігурка ў белым паволі рухаецца па ўсіх узроўнях дома. Гэта — прывід маці Эбіна і другой жонкі Эфраіма, з якой у доме звязана

ўсё самае пяшчотнае. Эбін пайшоў па маці. (Дарэчы, усе наступныя з'яўленні прывіду тэхнічна выкананы дрэнна, і пагражаюць надзея рэжысёрскай задуме камічную афарбоўку).

Першая вялікая сцена з братамі Эбіна Сімяёнам (Л. Кучко) і Пітэрам (М. Герасіменя) і ўводзіць у дзеянне, і задае ягоны тон. Тое, што ў пастаноўках «Каханні пад вязамі» часцей вырашаецца шараговым эпизодам, вылучана рэжысёрам Л. Падбярэзкінай як пункт адліку будучых грахоў і дабрадзействаў на сцэне. Браты, узяўшы ад Эбіна бацькавы грошы, — за тое, што адмовіліся ад долі дома, фермы ды спадчыны, — спраўджваюць сваю мару пра волю і падаюцца на пошукі золата, эфектна зносячы з сабою дзверы хлява. Гэтыя дзверы хутка выкрыюць нейкую рэжысёрскую недадуманасць (хоць агульнае вырашэнне пастаноўкі вымагае павагі і выдае на такую ж паважлівую суддзёнасць з акцёрскімі магчымасцямі): дзверы так і не вернуцца на сваё месца ў хлэй ў... руплівага гаспадара Эфраіма. Дэталь красамойна спраце супраць ягоных самахарактарыстык ды чалавечай дыктоўнасці, падкрэсліць хіба... узроставую нямогласць? А гэты супярэчыць выкананню Б. Баева...

«Бог помсціць нам!» — выгуквае ягоны герой. Супрацьстаянне — натура Кэбата. Нават самоту Богу. Роля ўскладнена драматургам

узроставымі ўмовамі. Б. Баева дэвяраец, так што 76 гадоў ягонага персанажа сведчыць пра жыццёвую абазнанасць ды прыгажосць, мовім так, набліжэння да мафусаілавага веку, пра разліковасць, наравістасць ды зацятасць, якая часам мяжуе з наўнасцю. Драматургам роля пададзена праз так званыя фрэйдысцкія комплексы. Л. Падбярэзкіна, аднак, унікла рэю Фрэйдавых падтэкстаў, выяўляючы матывы паводзін ды ўчынкаў персанажаў (усіх), таму прачытанне матэрыялу О'Ніла можна назваць пэўна аблегчаным. Але паводле Фрэйда апошнім часам ставіць шмат хто, прытым не надта разумеючы, дзеля чаго, а глядзяч не заўжды прагне спазнання пакрымага паводле незнаёмага (для беларускіх тэатраў Фрэйд яшчэ не стаўся агульным месцам, але ўжо стаўся агульным штампам): Эрыху Фрому, які радасна ўдасканаліў Фрэйдавы папярэдкія, рэжысёр, відаць, дэвярае больш. Спектакль набывае рысы пазычнай або апаэтызаванай драмы, хоць мог бы зрабіцца і прыпавесцю. Шматплатавая роля Эфраіма ўсё-такі ўзнялася над побытам. Трагедыя чалавека, якому помсціць сам Бог, Б. Баевы выказвае рванымі рэплікамі і доўгімі паўзамі. Мацней за ўсё яны ўражваюць у сценах ненатуральнай веселасці фермераў-суседзяў (у Кэбатаў нашчадак нарадзіўся!), а потым — невымоўнай распачы...

А выдаваў ішчаслівым, калі з маладою (трэцю) жонкаю Абі выходзіў пад галіны сівых вязаў. Без валізаў, вандзёлкаў, хатулёў, — іхняя прыземленая бутафорыя спраціла б адвечную прыўзнятасць добрай перамены: новае жыццё чакала Кэбата...

У Кэбатаў — нашчадак. Але — не ў тых Кэбатаў... Прырода ды каханне памяншлі месцамі старога Эфраіма і маладога (увесць па маці) Эбіна. Эбін Кэбат — бацька немаўляці. Немаўляці, якім Бог, блашавляючы, пакараў Кэбатаў...

Д. Шчукіну (Эбін) ды А. Сафронавай (Абі) бракуе, бадай, толькі моцнага падсвядомага прычыннага, — напраўду, вывіць яго, не расчараваўшы глядача, не «прадаўшы» яму да часу самую сцэнічную інтрыгу, надта цяжка. Акцёры, напрыклад, адметна выяўляюць, як персанажы ўначы адчуваюць адно аднаго праз сцэны, але пры дээнным святле нібы губляюць адчувальнасць, а мусяць толькі прыхаваць, прыцішыць яе. Трэба звачыць і на празрыстасць рэжысёрскай работы: другі ўзровень дома, дзе адбываецца ўся відэочная прэлюдыя кахання Абі ды Эбіна, нібы сімвалізуе сабою дачыненні іншага ўзроўню — легучення, радаснага, міласнага. У другім узроўні мастак асталяваў спальні...

Дуэт Шчукіна і Сафронавай перадусім абаяльны. І там, дзе партнёру бракуе прастай сцэнічнай дасведчанасці, партнёрка выяўляе ўражлівую прафесійную далікатнасць. Але крохкай пазіі іхніх дачыненняў, як і ўсяму пазычнаму ладу спектакля, — нават тэмпа-рытмічнаму існаванню персанажаў! — супярэчыць вырашэнне трэцяга акта і фінал. Рэжысёр збіваецца на ілюстрацыю і прасталінейнасць, — у горшых традыцыях правінцыйнага тэатра. Галашэнкі-фермерыш, што хвіліну таму апантана скакалі ды гучна зваднічалі (самая звада ў дом Кэбатаў, беручы пад увагу ўсё, што папярэднічала ёй, не можа ўварвацца груба, гучна, а плётка не можа абвясціцца, як абвясціць яе ўдзельнікі свята з нагоды народзінаў у Абі сына), у малюнічых паставах супакойваюцца на авансцэне, сімвалізуючы распач ды скруху. Да іх выходзіць... прывід Эбінавай маці (Л. Пакрэўская), каб пры дээнным святле праіснаваць з вышэйшымі людзьмі ды супакойць іх... дараваць ім... Або скіліць іх дараваць Абі, якая задушыла сваё немаўля, не дачуўшы, не зразумеўшы Эбіна (мо таму, што прыслухалася толькі да сябе?)... Фінал з прывідам выглядае тэатралізаванай-пераболышаным, парушае меру заўзыханай сцэнічнай умоўнасці. На жаль... Бо каштоўнасць спектакля бабруйскага рупліўцаў якраз у нязмушанай празрыстай апаэтызаванасці шмат якіх чалавечых праў ды відэочным скасаванні мяккі мжк Богавай карай ды блашаваннем...

Жана ЛАШКЕВІЧ

з Бабруйска

На здымках: А. Сафронава (Абі); Д. Шчукін (Эбін), Л. Кучко (Сімяён) і М. Герасіменя (Пітэр).

Фота з архіва тэатра

ЖЫЦЦЬ ПЛЁННАЮ ЛЮБОЎЮ

Амаль сорак гадоў жыцця аддаў Сяргей Бўдашэнка Брэсцкаму драматычнаму тэатру, дзе працаваў акцёрам і рэжысёрам. Цяпер ён — галоўны рэжысёр тэатра. Творчай манеры Сяргея Іванавіча ўласціва дэтальная псіхалагічная распрацоўка вобразаў і адначасова вельмі асабісты падыход да драматургічнага матэрыялу. Пра гэта сведчыць і апошняя пастаноўка рэжысёра — камедыя Людмілы Разумоўскай «Пад адным дахам».

— Сяргей Іванавіч, скажыце, калі ласка, чым прывабіла вас гэтая п'еса?

— Шлях да п'есы часам здараецца вельмі нечаканы. Адначасу, што мне падабаецца драматургія Людмілы Разумоўскай, а ў гэтай п'есе жанчыны трох пакаленняў прыгнечаны адною думкаю, агульным горкім сэнсам: «Хіба я жыў? Хіба гэта можна назваць жыццём?» У іхнім адчуванні жыцця ёсць безвыходнасць, за якую мне, мужчыне, чамусьці сорамна. Сорам і прымусяў мяне ставіць п'есу...

— Мо наша грамадства страціла старую сістэму адліку, а новай яшчэ не набыло?

— Вы думаеце? Супраць слушнага «ідэаламі сыты не будзеш» мне няма чаго сказаць. Але сёння наўрад ці знайдзецца нейкі ідэал, які б быў бы больш жаданы, чым грошы. Ідэал, які нельга было б... купіць. Але грошы таксама нельга прымеркаваць да ідэалаў, якія вызначаюць сэнс жыцця чалавека. Вось і атрымліваецца, што я не здатны прычыць, але і згадзіцца не магу, бо калі ўладарца грошы — музы нямеюць. Гэта не я прыдумаву. Акцёры развіваюцца са сваёй прафесіяй і кіруюцца ў бізнэс, пагоня за жыццезабеспячэннем запанавала над усімі... Ды і наогул тэатр нібы згас, перастаў быць з'ява ў жыцці грамадства, нібыта збянтэжыўся перад тым, што адбываецца за ягонымі сценамі, на вуліцы, застаўся без сучаснай драматургіі, якая, натуральна, не паявае асэнсаванай цяперашнюю неразбя-

рыху. І, вядома, глядачам не да нас цяпер, у барацьбе за выжыванне мы падпалі пад вадапад масавай і камерцыйнай культуры, вымушаны вышукваць драматургію больш «эратычную», «смешную», «страшную»... Вось і ўзнікае пытанне: як захаваць псіхалагічную існасць тэатра, захаваць Чалавека на сцэне? Турбуе страта надзеі на нешта лепшае, веры ў нешта канкрэтнае. Я не наогул. Я пра сябе. Тэатр пачынаецца, ведаеце, адкуль? Не, не, не адтуль... Ён пачынаецца са слова «так». Не з адмудлення ўсяго і ўсіх, у тым ліку і чалавека, які паступова знікае са сцэны, бо вымушаны саступаць месца пачварнасці, скажэнню, абсурду, новаму варварству, — а са сцвярдзэння. І як гэта зрабіць, калі мала ў што верыш? Мо выйсьце ў рэлігію? А хіба тое, што адбываецца, адэкватна руплівым высілкам рэлігіі? Намаганні ўсіх відаў мастацтва мізэрныя ў параўнанні з гэтай глабальнаю сіляю! А вынікі? Але я пакуль не губляю веру ў бессмяротнасць і тэатра. Неаднойчы здаралася ў гісторыі перыяды ягонага заняпаду, асабліва ў часы сацыяльных узрушэнняў, а пасля надыходзіла адраджэнне. Яшчэ спадзяюся, што наш калектыў вернецца нарэшце пасля шасцігадовых пакут у рэканструаваны будынак тэатра і атрымае добрыя ўмовы для працы. Ну і, магчыма, гэта выглядае смешна і наўна... Пакуль яшчэ веру ў Жанчыну! Той, хто стварае, не можа разбураць! Гэта ненатуральна ў сваёй існасці і аснове. Пакуль яшчэ веру і спадзяюся на цудоўную сілу жаночай

слабасці, бо жанчына жыве сэрцам, пачуццём успрымае свет эмацыянальна. З пазіцыі сучаснага прагматызму, агрэсіўнасці, жорсткасці — гэта слабасць. І адначасова гэта магутная сіла, тое адзінае, што здатна супрацьстаяць сучаснаму ачумленню.

— Гераіні камедыі «Пад адным дахам» адчуваюць сябе няшчаснымі. Але ж ішчасце заўсёды ілюзорнае, яно патрабуе ахвярнасці і самааддачы, гэта хутчэй пралва асобы ў розных жыццёвых стасунках. Па сутнасці, ішчасце — гэта мастацтва жыць у рэчышчы агульначалавечай маралі. Ці не з-за таго пакутуюць гераіні спектакля «Пад адным дахам», што ім гэтае мастацтва даецца з вялікаю цяжкасцю?

— Наадварот, яны робяць адчайныя спробы сумясціць свае вельмі высокія маральныя патрабаванні з не вельмі высокімі грамадскімі. Гэта ім не ўдаецца. Напэўна, гэта драма хутчэй грамадская, чым асабістая.

— Нашы жанчыны апантаныя ідэяй працы, і адначасова могуць праседжаць гадзінамі калы тэлевізара ці пры тэлефоне. Лянота і актыўнасць — сімптомы нерацыянальнай арганізацыі жыцця. І каго трэба лячыць у першую чаргу? Людзей ці грамадства?

— Грамадства. Бясспрэчна. Але яно складаецца з людзей. А таму трэба дапамагчы і людзям. Толькі я паставіў бы пытанне інакш: як лячыць? Але гэта, прабацьце, вышэй маіх асабістых магчымасцей. Не ведаю.

— Сяргей Іванавіч, у спектаклі «Пад адным дахам» вы выконваеце ролю суразмоўцы, які ўраўнаважвае жаночую эмацыянальнасць і надрыўнасць. Але ці можна навуачыць людзей жыццю плённаю любоўю, якая выяўлялася б у глыбокай

духоўнай блізкасці пры захаванні цэласнасці асобы?

— Думаю, што ўзровень цывілізаванасці грамадства вызначаецца ступенню з'ероненасці, увагі і нават, калі хочаце, пашаны да жанчын. Калі б было так, дык аражкавая камізіла, апратванне грамадскіх прыбыраў, ваджэнне трактароў і шмат чаго іншага сталі бы для жанчын недаступныя. Дык калі ж гэта магчыма? На мой погляд, калі дзейнасць грамадства будзе вызначацца ўзроўнем культуры, а эканоміка і ўсё іншае будзе падпарадкоўвацца духоўным і культурным запатрабаванням асобы, а не наадварот. Не сакрэт, што сёння культура — гэта цяжкая абуза для грамадства, з якой трэба лічыцца, пра якую трэба клапаціцца. Каб замест рэкламы МММ-інвест я раптам убачыў рэкламу сур'ёзнай і змястоўнай кнігі, дык, напэўна, страціў бы прытомнасць ад здзіўлення...

Гутарку вяла Зінаіда ДУДЗЮК

Фота Юрыя КУСКОВА

АНТРАКТ...
ДА ВОСЕНІ

Прэм'ерай оперы Д. Шастаковіча «Лэдзі Макбет Мцэнскага павета» («Кацярына Ізмайлава») завяршыў сезон Акадэмічны тэатр оперы і балета Беларусі. Спектакль пастаўлены пад музычным кіраўніцтвам галоўнага дырыжора тэатра А. Анісімава, рэжысура М. Ізворска-Елізар'евай, мастак В. Окунеў. Гледачам, якім не давялося пабачыць сцэнічнае ўвасабленне знакамітай на ўвесь свет оперы са складаным тэатральным лёсам, давядзецца стрымліваць сваю цікаўнасць да восені: у ДАВТэ — не, пакуль не вакацыі, а хутчэй антракт. Бо адпачываць опернай трупы не выпадае: пачынаецца гастрольная вандроўка па гарадах Іспаніі са спектаклямі «Рыгалета» ды «Чыо-Чыо сан».

Н. К.

На здымку: сцэны са спектакля «Лэдзі Макбет Мцэнскага павета».

Фота С. ЛАБАНДЗІЕЎСКАГА

ЗНАЁМЦЕСЯ:
НОВЫ
ЧАСОПІС
«КРЫЎЯ»

Выйшаў у свет першы нумар часопіса «КРЫЎЯ». Паколькі выдаўцом часопіса з'яўляецца Цэнтр этнакасмалогіі «Крыўя», то ў асяродку ўвагі найперш знаходзіцца крыўская (беларуская) этнакасмалогія, пытанні этнагенезу, этнічнай гісторыі, этналінгвістыкі, этнасіхалогіі, культуралогіі. У першы зборнік увайшлі артыкулы наступных аўтараў: С. Санько «Сюжэт пра зніклага бога: гоцка-крыўскія (беларускія) паралелі», Г. Даўгяла «Некаторыя фантастычныя біблейскія вобразы і сімвалы ў параўнаўча-міфалагічным асветленні», У. Лобач «Паганства і хрысціянства: беларускі выпадак» і іншыя.

Такім чынам, галоўным прадметам зацікаўлення выдання будзе «этнічны Космас» ва ўсёй мнагастайнасці ягоных праў — ад максімальна сакралізаваных да самых простых і побытавых.

Па пытаннях набывання звартацца: 220030, Мінск-30, п/с 29, тэл. 27-82-83.

3 паэтычнай пошты

ВЕРШ ПРЫДУМАЦЬ — ГЭТА ПРАЦА

Тамара Аляксееўна Лётка, перш чым паказаць нам шэраг вершаў, расказала пра сваё жыццё. З годнасцю апавядала яна пра тое, што пісаць пачала з чацвёртага класа, што наведвала літургок Крыўскай раённай газеты і нават бачыла тады самога Аркадзя Куляшова. Ды паэзія з паэзіяй давялося развітацца: медыцынскі інстытут, праца педыятрам, якая прыйшла на густу, пераезды ўслед за мужам-ваеннаслужачым...

Але вось нарэшце атрымалі пастаяннае месца жыхарства — у Барысаве, там і на пенсію пайшла, а значыць — займела вольны час. Вершы Т. Лёткі, пэўна, не адпавядаюць крытэрыям прафесійнай творчасці, затое кранаюць свежасцю ўспрымання, неспасрэднасцю паэтычнай інтанацыі. А больш за ўсё здзіўляе тое, што, размаўляючы ўсё сталае жыццё па-руску, яна здолела захаваць чысценькую літаратурную мову...

Адзел літаратуры

Тамара ЛЁТКА

Верш прыдумаць — гэта праца
Вельмі кволая, але
За яе дык нават брацца
Трэба з Богам на чале.

Ну, вядома ж, сам ствараеш,
І памылкі могуць быць,
Ды падказку зверху маеш,
Што і як перарабіць.

А таму яго належыць
Не адразу друкаваць,
Як напішаш, скажам, свежы —
А прыладзіць, даспяваць,

Падраўняць, падкрэсліць думку,
Час правярыць і лады...
Верш найлепшага гатуюк
Атрымаецца тады.

ХЛЕБ НАШ
СЁННЯШНІ

Загляну я у харчовы
Наш дзяржаўны магазін.
Там штодзень перабудовы
Адбываюцца у ім.

Уваходжу — і да хлеба,
Дзе прыемны водар быў.
А ён сёння аж пад неба
Пару цёплую пусціў.

Хлеб барысаўскі з прылаўка
Па нябеснай па пане
Без чаргі, без ціску, даўкі —
Ці паверыце, ці не?

Узяла адзін вялікі.
Цёплы, мяккі, рукі грэў...
Покуль зводзілі разлікі,
Крыху ён пахалалдзеў.

АБ МОВЕ

Беларусь, мая старонка,
Ты дзяржава, так скажашь,
Зноў, як нітку у іголку,
Мусіш мову удзяваць.

А раз так — давайце, людзі,
Жыць прыгожа, багацей.
Дык і мова наша будзе
Не для быдла, для людзей.

Ад хваробы лечашь словы,
Падймаюць нам настрой...
Хай жа будзе наша мова
Лепш за лекарскі настой.

А ЧАМУ ГЭТА,
СКАЖЫ?

На жаночае на свята —
Асалода на душы,
Не іду — ляту дахаты.
А чаму гэта, скажы?

Мае думкі точаць ходы,
Вырабляюць віражы,
Ты у іх адзін заўсёды.
А чаму гэта, скажы?

Многа блізкіх ёсць на свеце,
Радаслоўных і чужых —
Сама бліжай ты і дзеці.
А чаму гэта, скажы?

З міласэрнае крыніцы
Запаўняю гладшы,
Каб памылка — ажывіцца.
А чаму гэта, скажы?

г. Барысаў

БЕЛАРУСКАЯ РЭЗЬ

(Пачатак на стар. 8-9)

руку. — Я не быў супроць, што мяне крыгавалі, я не хацеў, каб мяне знішчалі. Пасля такой экскурсіі, я ведаў, дарогу назад не знайду. Я сказаў пра гэта Агрызку, і ён ахвотна згадзіўся правесці мяне да водата дуба. Але перш паставіў на стол медны, з угнёнымі бакамі саматрэй, і мы папілі з гліняных чаропак пахночага травянога чаю.

«Я не ведаю, што і чаму найперш западае ў розум іншаму з агляду майё рэзі, — сказаў мне на развітанне Агрызка, — толькі, я ўпэўнены, не тое, што мне... Іначай я не быў бы тут».

Длучы, я доўга адчуваў спінаю Агрызку позірк. А мне здавалася, што гэта глядзіць сама Вечнасць, якая ходзіць за намі па крузе.

Ш.

Вярнуўшыся ад Агрызкі, я з тымдзень пераварваў у сваёй свядомасці ўражанні. Я акурат адгарадзіўся ад вонкавага блізкага свету, лунаючы дзесьці над планетаю Агрызкавай «беларускай рэзі». Таму я і не прыкмячаў вакол сябе змен увогуле, не кажучы ўжо пра панароўкі людзей. Не можа быць адкрыцця, думаў я, калі хоць крышчачку не пасунешся за мяжу звычайнага, зразумелага ўсім, калі не скрывіш убок з наезджанай каліяны.

Урэшце апусціўшыся на зямлю, я здзіўляўся адчужанасці Сталевіча. Ён зладзейкавата бліскаў на мяне вачыма і стараўся ўнікаць размоў. Я разумееў, што гэта не так сабе. І неўзабаве мае здагадкі ды падазрэнні праясніліся.

Пазваніла з прыёмнай райкома сакратарка — маладая, з тварам мадонны дзяўчына, якая часта прыходзіла ў рэдакцыю па газеты, — і сказала, што мяне запрашае першы сакратар. Я апазу ўсёк, што справа не ў рабоце, бо ў такім разе выклік ішоў бы праз адзел прапаганды і агітацыі. Сэрца мае атуліў непрыемны халадок. Перабраўшы з дзесятка падзей апошняга часу, я не знайшоў, на чым спыніцца, што магло б зацікавіць першага. А тое, што магло, да яго не павінна было дайсці. Які ж я быў наіўны і дурнаваты, калі думаў, што між людзьмі ў маленькім калектыве ўсё будзеца на даверы! Сакратар не сустрэў мяне ўсмешкаю, падзёрым голасам і прызнятым поіскам рукі, як раней. Моўчкі кінуў, каб я садзіўся, і доўга гартаў у шыкоўнай чырвонай тэчцы з залатым ціснянем папе-

ры. Якісьці спісаны шарыкавым даўтапісам аркуш чытаў і хмыкаў. У яго была круглая, бы качан, галава з бліскачай лысінаю, адно каля вушэй прыляпіліся камячкамі лішайніку сівыя кучаравыя валасы. Вены на ягоным лобе і скронях былі не набрынялыя, як звычайна ў людзей, а праваленыя равочкамі, быццам ім не хапала току крыві. Сонца біла кулакамі промяню ў шырокія вокны кабінета.

— Мне стала вядома, што вы ступілі на небяспечны шлях, — нарэшце сказаў сакратар і выпрымаў вялікую пярэву. Ён глядзіў пальцамі клін падбародка, быццам правяраў, ці чыста выгалены. Самая вялікая асалода ад улады — гэта магчымаць караць, палумаў я і адразу прыгадаў свой поход на хутар да Агрызкі. Але сакратар далейшымі словамі адкінуў мае ўспаміны ў глыбейшую даўніну: у веснавы зольны вечар. — У святым месцы маладому камуністу... такім займацца...

— У «святым» — гэта маеца на ўвазе царква ці рэдакцыя? — Я і праўда — бажусь — не зразумеў.

— Вы здэкусецесь? — суровым голасам асадзіў мяне сакратар, мабыць, улавіўшы ў маім пытанні насмешку, хоць я не думаў аскірзацца. — Пры чым тут царква? Газета — орган райкома партыі, а вы сеце ў ёй распусцу, амаральнасць... Знайшлі дзе каханнем займацца!

— А ў чым тут амаральнасць? — міжволі ў маіх грудзях нарастала нягода. — Каханне, па-мойму, самае чыстае пачуццё на свеце...

— У ідэалагічнай установе яно набывае зусім іншае адценне. Як вы не разумееце? А мы яшчэ збіраліся ставіць вас першым сакратаром райкома камсамола... Цяпер я бачу, выйшла памылка.

Шчыра кажучы, я разубіўся: нават не чуў, што маю сядзелку прымеркавалі да саліднага крэсла. — Але гэтая ваша правіннасць блякне ў параўнанні з іншай... — сакратар закрыў тэчку і зноў доўга маўчаў, гэтым самым асаджваючы ўвесь мой магчымы пратэст. Вопытны, халера, душазнаўца! Тут я хутка здагадаўся, куды верне партыйны лідэр. — Вы мала што амаралку дапусцілі, дык хадзілі да ідэйна порчанага (ужыў менавіта гэтак слова) чалавека, нацыяналіста, які насатвараў усякай лухты і ёю хацеў шпосці нам даказаць...

Зразумеўшы, што сакратар усё ведае, я вырашыў не круціць хвостом, выкладваць усё начыстую.

— А мне, папраўдзе, акурат здалася, што ўсе Агрызкавы выявы ў традыцыйных беларус-

кага фальклору, народных умельцаў...

— Такого фальклору я не ведаю, — адрэзаў сакратар і ляпнуў далонню па тэчку. Я звярнуў увагу на ягоныя чыстыя, дагледжаныя пазноці і пранікся павагаю да сакратара. Звычайна ў ахайнасці мужчын самае заганае месца — пазноці.

— Ну ўсё правільна, — сказаў я, дэманструючы сваю рахманасць, каб развіць думку далей. — Але на ўжо направаваным грунце кожны мастак творыць свой свет. Вось...

— Гэты бязглузды Агрызкаў свет не ўкладваецца ў сапраўднае мастацтва! — адштурхнуў сваё тлуставатае цела ад стала сакратар. — Дык што, загадаеце тлуміць ім галовы людзям? Няўжо вы думаеце, што, калі б там было за нешта заціпацца, мы не скарысталі б у сваёй прапагандзе?

Мне так і рымсціла спытаць: а які гэта спец вызначаў тое «нешта», з чаго ён зыходзіў і што значыцца — свая прапаганда? Але я не спытаў, адчуваючы, што гаворка зойдзе ў тупік, разбураць які будучы ўжо аргументы. Я, малады, як кажучы, насупраць жыцця, не быў гатовы да такой мужнасці, каб хаваць сябе пад абломкамі. Цяпер мяне больш займала і разрывава гарчэчаю грудзі тое, якім чынам гэтыя мае правіннасці дайшлі да першага сакратара райкома. Дзіўная, канечне, прырода чалавека: Сталевіч, бацька ягога, мушці, таксама пацярпеў ад удавалы, наклапаў на мяне ў райкам. Дзеся чого, за што? Каб выратаваць сябе, рэабілітаваць, купіць за данос кар'еру? Ён быў зусім не дурны, гэты Сталевіч, і тым больш мне было шкада разрыну з ім. Так, я не буду імкнуцца зразумець яго: у майё душы ягонаму ўчынку не знойдзецца апраўдання. Кампраметацыя іншага — ніжэйшы парог падзення маральнасці чалавека.

Сакратар падсунуў мне аркуш і сказаў, каб я пісаў раскайванне — за амаральнае каханне, за сувязь з беларускім нацыяналістам... У амаральным каханні я, вядома, раскаяўся, а ў сувязях з беларускім нацыяналістам — не паверыце — не. На працы ў рэдакцыі мяне, дзякую Богу, пакінулі, у мяккім жа крэсле камсамоўскага функцыянера пасядзець не давялося. А шкада: кажучы, пажыў бы як чалавек.

***

Я не ведаю, дзе цяпер Агрызка, што з ягонай «беларускай рэзію». Можна, ён ужо памёр, а «рэзь» згарэла альбо згніла на тым хутары, ці зусім перавандравала ў якуюсь прыватную калекцыю, магчыма, і за мяжу. Маглі быць і іншыя павароты лёсу. Выдадзеная кніга асядае ў шмат якіх месцах, а «рэзь» была выканана па адной штукавіне і панцаў захавацца ў яе мізэрна мала. І ўсё-такі я спадзяюся, што Бог быў літасцівы да аднаго са сваіх пакутнікаў...

Здаецца, яшчэ зусім нядаўна я са сваімі сябрамі з вялікай цікавасцю перагортваў старонкі першых нумароў часопіса «Полацак», што з канца 1990 г. пачаў выходзіць у амерыканскім горадзе Кліўлендзе (штат Агаё). А сёння... Сёння ж мною з вялікай зацікаўленасцю прачытаны яго трыццаты нумар. Гэты своеасаблівы юбілей і падштурхнуў мяне ўзяцца за пяро і выказаць свае меркаванні адносна «Полацака», які, не перабольшу, адразу ж паланіў душы і сэрцы многіх чытачоў.

«ПОЛАЦАК» НАБІРАЕ РАЗМАХ

Азнаёміўшыся з яго першым нумарам, Сяргей Законнікаў шле сваім калегам у далёкім Кліўлендзе верш, які заканчваўся такімі словамі-пажаданнямі: «Хай «Полацак» уносіць дух Скарыны і словам поіць сэрцы землякоў!» Ухваліў «паміненне беларусаў далёкай для нас Зааіяншчыны стварыць свой нацыянальны часопіс са святой для ўсяе Беларускай назовай «Полацак» народны пісьменнік Беларусі, прэзідэнт Згуртавання беларусаў свету «Бацькаўшчына» Васіль Быкаў. Павіншаваў чытачоў, фундатару-спрыяльнікаў, выдаўцоў часопіса «Полацак» ад імя сяброў Беларускага ПЭН-цэнтра Рыгор Барадулін, ад Сойма Беларускага народнага фронту — намеснік яго старшыні, навуковец Міхась Ткачоў. Яму належыць словы, да якіх, напэўна ж, не маглі не прыслухацца беларускія выдаўцы з Кліўленда: «Няхай жа зойме сваё месца ў шытах Беларускага «Адраджэння» й часопіс «Полацак». Гэтая надзвычайная праблема прысутнічае амаль у кожным яго нумары. Аб тым, як яна асвятляецца, і пойдзе ў мяне больш падрабязная гаворка, бо на сёння ў нас няма больш актуальнай задачы, як нацыянальна-культурнае Адраджэнне».

На працягу апошніх ста гадоў беларускі народ двойчы ўступае ў паласу свайго нацыянальна-культурнага Адраджэння. Першая спроба трагічна закончылася для нас у выніку масавых рэпрэсій 30-х гадоў. Але і яна назапала багачэйшыя матэрыялы, грунтоўны аналіз якіх шмат у чым можа даламагчы пры вырашэнні данай праблемы на сучасным этапе гісторыі. Таму трэба толькі вітаць, што рэдакцыя часопіса «Полацак» з такой прыхільнасцю ставіцца да азнаямлення сваіх чытачоў з нялігімі, складаным лёсам Беларускага адраджэнскага руху канца XIX — першых двух дзесяцігоддзяў XX ст. Той, хто рэгулярна сочыць за часопісам «Полацак», знаходзіць у ім многа такіх матэрыялаў, якія яшчэ не друкаваліся ў перыёдыцы Рэспублікі Беларусь.

Сур'ёзную размову па праблеме Адраджэння часопіс адкрывае ўжо ў сваім трэцім нумары артыкулам В. Круталевіча «25 сакавіка 1918 г. у гісторыі самавызначэння Беларусі» (меў працяг у двух наступных нумарах). Асабліва цікавым для чытача тут будзе азнаямленне з поглядам аўтара артыкула на факт пасланьня ў красавіку 1918 года некаторымі сябрамі Рады БНР тэлеграму нямецкаму кайзеру Вільгельму II з удзячнасцю за вызваленне Беларусі ад бальшавікоў, на што яшчэ і сёння не існуе адзінай думкі ў вучоных. Адсутнічае яна і ў пытанні: ці была БНР рэальным суверэнным дзяржаўным утварэннем? Заўважым, што «БНР не складалася», Вадзім Круталевіч усё ж бачыць у асобе яе Рады свайго роду палітычны цэнтр, які «выступіў у ролі абаронцы інтарэсаў нацыі, яе правоў на самастойную дзяржаўнасць».

Праблему Беларускага нацыянальна-культурнага Адраджэння «Полацак» імкнецца паказаць праз канкрэтную дзейнасць славных асоб, якія бралі найбольш актыўны ўдзел у ім і пакінулі ў гісторыі прыкметны след аб сабе. Тут варта адзначыць артыкул М. Сташкевіча і Ю. Смірнова «Палітычны партрэт Зміцера Жылуновіча». Аўтары высока ацанілі артыкулы пісьменніка па праблеме вызваленчага змагання ў Беларускай рэгіёне, развіцця нацыянальнай культуры,

фармавання Беларускай інтэлігенцыі і яе месца ў нацыянальна-адраджэнскім руху, раскрыццё ідэалагічнай, палітычнай падагледзі тэатральнай дыскусіі 1928 года. З публікацыі чытач даведаецца, што Зм. Жылуновіч пачне адступаць ад ісціны па самых прынцыповых пытаннях (магчыма, пад уцяскам) толькі тады, калі з мэтай аднаўлення свайго членства ў бальшавіцкай партыі выказа гатоўнасць «прызнаць тое, з чым не быў згодны, асудзіць тое, што ў душы лічыў правільным» і нават пойдзе на напісанне артыкула «Нацыяналізм-дэмакраты за «працай» (надрукаваны ў першым нумары часопіса «Камуністычнае выхаванне» за 1931 г.), у якім у крывым люстэрку паказаў змаганне за беларускую ідэю.

Падобны надлом у поглядах і паводзінах адбыўся таксама ў другога вядомага дзеяча нашага нацыянальнага Адраджэння, ініцыятара аб'яднання Беларускай Народнай Рэспублікі Аляксандра Цвікевіча. Яго следчыя паказанні органам НКУСа, падрыхтаваныя да друку У. Міхнюком, змешчаны ў другім і трэцім нумарах часопіса «Полацак» за 1992 год пад загалоўкам «Ліквідацыя БНР не была маневрам».

Працуюць на наша нацыянальнае Адраджэнне публікацыі Я. Юхо, хаця датычыць яны перыяду сярэднявечча. Аўтар закранае ў іх пытанні Беларускай дзяржаўнасці, г. зн. якраз тое, ад чаго ў вырашальнай ступені залежыць дасягненне нашым народам поўнага, рэальнага нацыянальнага суверэнітэту. Раў бы ўсім тым, хто яшчэ і сёння сумняваецца ў наяўнасці ў перыяд Вялікага княства Літоўскага ў Беларускага народа ўласнай дзяржавы, прачытаць яго артыкулы: «Уніі Вялікага княства Літоўскага» (1991, NN 6, 7) і «Кароткі нарыс па гісторыі і права Беларусі» (1992, NN 6—10; 1993, NN 1, 2).

Істотна далаўняе нашыя веды па данай праблематыцы артыкул А. Грыцкевіча «Узнікненне феадалных дзяржаў Беларусі ў працэсе ўтварэння дзяржаў у славян» (1993, N 8).

Належнае асвятленне на старонках часопіса «Полацак» знайшла і праблема рэлігійнага жыцця беларусаў, што даламагае ліквідаваць нашу яшчэ і пасёння вялікую недасведчанасць у гэтым. Першым раславіў гаворку з чытачом С. Тарасаў у артыкуле «Адкуль пайшло хрысціянства ў Беларусі?» (1991, N 10). Вельмі пераканаўчымі падаюцца яго меркаванні, што хрысціянства ў Полацкім княстве было вядома яшчэ да прымусяга хрышчэння ў 988 годзе князем Уладзімірам кіяўлян у водах Дняпра, што гэтую веру спавядала дачка князя Рагвалода Рагнеда, што палачане прымалі хрышчэнне не толькі ад Кіева, таму і не заўсёды знаходзіліся ў залежнасці ад яго ў пытаннях веравызнання. Перакідаючы масток у сучаснасць, С. Тарасаў слухна заўважае: «...агульначалавечыя, агульнагуманістычныя Божыя словы тым хутчэй дайдуць да душы народа, чым хутчэй загучаць яны на мове народа з царквы...», што, думаю, прыме ўсякі, хто жадае бачыць сваю Бацькаўшчыну адраджэнным краем.

Шэрагам цікавых артыкулаў адгукнуўся «Полацак» і на тысячагоддзе з дня заснавання Полацкай епархіі. У першую чаргу тут трэба спаслацца на публікацыі Ю. Штыхава «Аб стварэнні Полацкай епархіі» і

М. Ермаловіча «Полацкая епархія і яе роля ў пачатковай гісторыі Беларусі», змешчаныя ў першым нумары за 1992 год. Аўтары не называюць Полацкую епархію праваслаўнай. І яны маюць рацыю, бо канчатковае падзяленне хрысціянскай царквы на каталіцкую і праваслаўную адбылося на некалькі дзесяцігоддзяў пазней, як была закладзена Полацкая епархія, — у 1054 годзе. Як далей развілася рэлігійнае жыццё, вельмі добра паказана ў артыкуле Ю. Штыхава «Асноўныя этапы гісторыі Праваслаўнай царквы ў Беларусі» (1992, N 8).

Як вядома, ад даўняга і да сённяшняга часу беларусы з'яўляюцца народам поліканфесійным, таму часопісу, акрамя асвятлення праваслаўя і каталіцтва, варта паказаць жыццё вернікаў усіх канфесій, да таго ж не толькі хрысціянскіх.

У. Брылеўскага «Сустрэча з Канстанцінам Езавітавым» (1993, N 6).

З больш дробных матэрыялаў пра мінуўшчыну Бацькаўшчыны хацеў бы назваць наступныя: «Вяртанне святні» (1991, N 4; пра Ефрасінню Полацкую) У. Арлова, «Вялікі пасада у Полацку» (1991, N 5) С. Тарасава, «Як апрачаліся нашыя продкі» (1992, N 3) Л. Дучыц, «Манетныя двары на тэрыторыі Беларусі» (1992, N 9) В. Касмыльва, «Бібліятэкі на беларускім шляху Адраджэння» (1993, NN 7, 8) В. Герасімава, «Полацкая кнігарня» (1993, N 9) У. Содала.

Тэматыка «Полацака» — пераважна гісторыка-культуралагічная. Ніхто не стане выказацца супраць яе, улічваючы, які і пасёння існуе ў нас голад на сур'ёзныя публікацыі па гісторыі і культуры Бацькаўшчыны. Такі ж голад зведваецца і на публікацыі аб мінулым і сучасным жыцці Беларускай дыяспары, хаця на іх і вельмі ахвотна адгукваюцца выдаўцы разглядаемага часопіса. Усё, што змешчана па ёй, прачытаў з вялікай зацікаўленасцю.

Шукаў у часопісе «Полацак» матэрыялы і яшчэ па адной надзвычай актуальнай праблеме, якой ніяк нельга абыходзіць сёння. Гэта — уладкаванне нашага няпростага эканамічнага жыцця. Дзяржаўныя дзеячы і вучоныя не першы год б'юцца над выхадам краіны з цяжкага эканамічнага крызісу, а ён набірае ўсё больш пагражальны характар. Адна з прычын — няўменне жыць паводле законаў рыначнай эканомікі, на чым амерыканцы ўжо даўно «зубы з'елі». Не сумняваюся, што дасканала разбіраюцца ў ёй і нашы суродзічы ў ШША, сярод якіх ёсць і вучоныя, і буйныя прадпрыемальнікі. Дык чаму ж ім разам са сваімі калегамі з Беларусі не паспрабаваць падыскутаваць па данай праблеме? Першы крок у гэтым кірунку, дарэчы, зроблены: у 9—10 нумарах за 1993 год змешчаны артыкул І. Нікітчанкі «Аб галоўных прычынах крызісу сельскай гаспадаркі ў Беларусі». І. Нікітчанка — вучоны-эканаміст з Беларусі. А вось як глядзяць на нашы архіважкі эканамічныя праблемы за рубяжом, у тым ліку і сама беларуская дыяспара, якімі ўяўляюцца шляхі выхаду з крызісу? Мяркую, гэта хацелася б даведацца многім чытачам.

Як чытача і грамадзяніна Рэспублікі Беларусь, мяне вельмі засмучае асвятленне найвялікшай падзеі ў гісторыі нашага народа — леташняга Першага з'езда беларусаў свету. Шмат пісалася толькі пра падзеі, што папярэднічалі з'езду. Але варта было дэлегатам раз'ехацца, як усё забылася, а калі штосьці і ўспаміналася, дык хутчэй у негатыўным плане.

Не задавальняе мяне і зробленае часопісам «Полацак» па азнаямленні чытачоў з матэрыяламі Першага з'езда беларусаў свету, хаця тут яго набыткі трохі багачэйшыя. Думаю, што чытачамі прыхільна былі б сустрэты поўныя тэксты выступленняў на з'ездзе, публікацыя якіх у паасобнай кніжцы стаіць пад вялікім сумненнем.

Нарэшце вось пра што. У часопісе «Полацак» рэгулярна выступаюць самі выдаўцы яго — рэдактар і сакратар Святагана Белая і Міхась Белямук ці не самыя частыя і аўтары. Апошні з іх у 1991 годзе прыцягнуў увагу многіх дзюма цікавымі публікацыямі: «Лісты ад Міколы Ермаловіча» (NN 4—8) і «Эмблема на шыце герба «Пагоня» (NN 8—10 і NN 1—4, 6 за 1992 г.). З восьмага нумара 1992 года Міхась Белямук радуе чытачоў «Полацака» артыкулам з працягам «Талаграфія знаходак манет і аздобаў», які не скончаны і ў апошнім нумары 1993 года. Вельмі патрэбная крыніцазнаўчая праца па праблемах нумізматыкі. Вучоныя і краязнаўцы знойдуць у ёй багаты, а падчас малавядомы і ўнікальны матэрыял аб манетных і манетна-рэчавых скарбах на тэрыторыі Беларусі і суседніх абласцей. Артыкул варты таго, каб быць выдадзены асобнай кнігай.

Тое ж можна сказаць і пра Святагана Белую. З трыццаці нумароў часопіса я знайшоў толькі адзін без яе матэрыялаў, найчасцей — гісторыка-культуралагічных. Асабіста я з цікавасцю азнаёміўся з урыўкамі яе будучай кнігі «Максімава Яраславія» (1991, NN 3—10), прысвечанай Максіму Багдановічу. Талент сапраўднай следчыцы паказала яна ў артыкуле «Віленскія беларусы раскажваюць» (1992, NN 2—6, 9; 1993, NN 1, 2, 5).

Верыцца, што выдаўцы «Полацака» і надалей будуць працаваць у такім жа напружаным творчым рытме, бо лёс часопіса практычна цалкам залежыць ад іх старанняў. Ён варты доўгага жыцця дзеля справы Беларускага адраджэння.

Калі кагосьці зацікавіць, дзе ў нас можна набыць часопіс «Полацак», адкажу: у кіёску Таварыства Беларускай мовы імя Ф. Скарыны, што знаходзіцца на праспекце імя Ф. Скарыны ў Мінску непадалёк ад ГУМа.

Леанід Лыч

«ПРАЦАК»

№2(32), 1994

Не абыходзіць часопіс увагай усяго таго, што датычыць нашай гісторыі, прычым і самай старажытнай. Тут, бадай, першыноста трывае добра вядомы сярод беларусаў метраполі, блізкага і далёкага замежжа Ю. Штыхаў. Акрамя ўжо згаданых яго артыкулаў, можна яшчэ назваць наступныя: «З гісторыі вивучэння крыка прападобнай Ефрасінні» (1992, N 6), «Палітычны лад Полацкай дзяржавы ў X—XIII стст.» (1993, N 6), «Аб знешняй палітыцы Полацкага княства ў X—XIII стст.» (1993, N 7).

Стагоддзямі вучоныя вядуць паміж сабою гарачыя спрэчкі адносна найбольш прынцыпова важных пытанняў этнічнай гісторыі нашага краю. Такого роду публікацыям ахвотна даюць месца і выдаўцы «Полацака». З салідным артыкулам «Да пытання прыналежнасці старажытных ліцьвінаў» выступіў П. Урбан. Усе дзесяць нумароў 1992 года былі адведзены асвятленню гэтай праблемы. З першага па чацвёрты нумар 1993 года часопіс змясціў яго новы артыкул па блізкай да папярэдняй праблематыцы: «Да пытання этнічнай прыналежнасці старажытных славян». У П. Урбана шмат арыгінальных думак, з якімі мне не даводзілася сустракацца ў іншых навуковых працах, ці якія ў чымсьці адрозніваюцца ад ужо ўсталяваных поглядаў. Аўтар выкарыстаў безліч розных, часта вельмі рэдкіх, літаратурных крыніц. Патрэба ў такіх публікацыях велізарная, таму што і сёння з чыста палітычных меркаванняў распаўсюджваюцца зусім не навуковыя погляды аб этнічнай гісторыі беларусаў.

Піша «Полацак» і пра самыя балючыя ў нашым жыцці старонкі Другой светвай вайны, якая так па-рознаму, але ва ўсіх выпадках вельмі балюча, жорстка паласавала наш жывы нацыянальны арганізм. Істотным дапаўненнем да таго, што нам вядома пра вайну, з'яўляюцца «Уласнаручныя паказанні Езавітава Канстанціна Барысавіча» (1992, NN 6—10; 1993, NN 1—4), адшуканыя У. Міхнюком і Я. Паўлавым у архівах КДБ Рэспублікі Беларусь. Раю таксама чытачам прачытаць: «Пратакол допраса Констанціна Езавітова» (1993, N 5) і артыкул

**ЛІПЕНЬСКИ
«ПЕРШАЦВЕТ»**

Адкрываецца нумар вершамі І. Снарскай. Маладая паэзія прадстаўлена і творами В. Барысюка, Д. Дземіянца, А. Дуброўскага, І. Сінкевіч, А. Гуцава, А. Каладзінскай, А. Дзітрыха, М. Віча. Празаічнымі старонкі нумара — апавяданні Р. Равякі, М. Лукшы, апавесці А. Давыдава «Пілігрымы».

У «Гасцёўні» прадстаўлены — вершамі М. Купрэў, апавяданнямі — Хв. Жычка.

Л. Рублеўская гутарыць з жонкай І. Мележа — «Не ўмеў жыць для сябе...» Поруч згадкі Лідзіі Якаўлеўны Пятровай-Мележ «Сцяжынамі мінулага».

Павел Пруднікаў («Яго прымуслі маўчаць») знаёміць з паэтам Рыгорам Папарацем, публікуючы і асобныя вершы гэтага аўтара.

На завяршэнне нумара — гумарэска А. Трубея «Як дзед парасят прадаваў».

НАШ КАЛЯНДАР

6 жніўня — 110 гадоў з дня нараджэння журналіста, літаратуразнаўцы, бібліяграфа, бібліятэказнаўцы Яўгена ХЛЯБЦЭВІЧА (1884—1953). У 1912 годзе з'явілася праца Я. Хлябцэвіча «Бібліятэкі і кааперацыя» — адна з першых работ па тэорыі і арганізацыі бібліятэчнай справы на Беларусі. У 1914 годзе выйшла яго праца «Адраджэнне беларускай народніцкай літаратуры». У 1917 годзе пераададзена як «Народніцкая паэзія беларусаў».

Аўтар артыкулаў і ўспамінаў пра Я. Баршчэўскага, Ф. Багушэвіча, Я. Купалу, А. Бурбіса.

7 жніўня — 70 гадоў з дня нараджэння таджыкскага паэта Мухітзіна ФАРХАТА (ХАСАНАВА, 1924—1984). У гады Вялікай Айчыннай вайны вываляў ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў Віцебск і Полацк. У перакладзе М. Фархата выйшла зборнік вершаў Я. Купалы «Сонцу» (1965), «Доля беларуса» (1982), Я. Коласа «Наш шлях» (1965). Прымаў удзел у Тынці таджыкскай літаратуры на Беларусі (1966). Вершы М. Фархата на беларускую мову перакладаў К. Кірэнка і Р. Няхай.

11 жніўня — 115 гадоў з дня нараджэння лярэйскага пісьменніка Цодзіка ДАЎГАПОЛЬСКАГА (1879—1959). Пісаў на рускай і лярэйскай мовах. Аўтар рамана «Каля адчыненай брамы», апавяданняў, фельетонаў, апавесцяў.

14 жніўня — 200 гадоў з дня нараджэння гісторыка і публіцыста Міхала БАЛІНСКАГА (1794—1864). Першая яго буйная гісторыка-краязнаўчая праца «Гісторыя горада Вільні ў двух тамах (1836—1837)». Выдаў трэці том «Старажытнай Польшчы» (1846), дзе апісаў многія населеныя пункты Беларусі. У 1842—1843 гадах падрыхтаваў кнігу пра Крэўскі замак. Напісаў гісторыю Віленскага ўніверсітэта, выпускніком якога з'яўляўся. Знайшоў і апублікаваў «Ліст да Абухавіча» — помнік літаратуры XVIII стагоддзя. Аўтар памятнага запісу ў славутым «Альбоме» А. Вярты-Дарэўскага.

16 жніўня — 120 гадоў з дня нараджэння грамадскага дзеяча, выдаўца, публіцыста Аляксандра УЛАСАВА (1874—1941). У 1906—1914 гадах рэдагаваў газету «Наша Ніва».

18 жніўня — 130 гадоў з дня нараджэння чэшскага пісьменніка, вучонага-славіста Адольфа ЧЭРНАГА (1864—1952). Пераклаў пасобныя вершы Я. Купалы, Я. Коласа, Цёткі. Высока цаніў творчасць Я. Купалы. Двойчы наведваў Беларусь, зрабіў запісы народных песень.

18 жніўня — 80 гадоў з дня нараджэння крытыка Васіля БУРНОСАВА (1914—1984). Апублікаваў шэраг артыкулаў аб творчасці беларускіх і рускіх пісьменнікаў.

27 жніўня — 110 гадоў з дня нараджэння літоўскага пісьменніка, грамадскага дзеяча Людаса ГІРЫ (1884—1946). Быў знаёмы з Я. Купалам, З. Бядулем, Цёткай, К. Буіло. На беларускую мову яго вершы перакладаў А. Астапенка, А. Вольскі, С. Дзяргай, М. Лужанін.

27 жніўня — 60 гадоў з дня нараджэння ўкраінскага паэта Уладзіміра ЛУЧУКА (1934—1992). Беларуская тэма гучала ў яго вершах «Свіцязь», «Хатынь», «Фанікс-Мінск», «Вязьніка» і іншых. На ўкраінскую мову пераклаў асобныя вершы М. Багдановіча, М. Танка, Р. Барадуліна, Л. Геніюш, С. Гаўрусёва і іншых паэтаў. У 1978 годзе ў Мінску выйшла кніга У. Лучука для дзяцей «Возера-Бульдозера» ў перакладзе Р. Барадуліна і В. Зубіка. Вершы У. Лучука па-беларуску ўвайшлі таксама ў Караткевіч, С. Панізіні, М. Рудкоўскі, С. Законнікаў...

30 жніўня — 190 гадоў з дня нараджэння паэта, фалькларыста, сябра А. Міцкевіча Аляксандра ХОДЗЬКІ (сапраўднае прозвішча Барэйка, 1804—1891).

Гэты матэрыял колькі гадоў назад ягоны аўтар прачытаў па радыё «Свабода». А пасля ён трапіў з Мюнхена ў «ЛІМ». І хоць гады гэтыя былі вунь якія бурлівыя, напоўненыя шматлікімі і неардынарнымі падзеямі, тым не менш аповяд пра адну з бальшавіцкіх прыдумаў, як кажуць, не састарэў і, думаецца, уяўляе несумненную цікавасць і для сённяшняга лімаўскага чытача.

БАЛЬШАВІЦКАЯ ПРЫДУМКА

ГІСТОРЫЯ СТВАРЭННЯ Ё БССР КОЙДАНАЎСКАГА АЎТАНОМНАГА ПольшКАГА РАЁНА

Вясной 1989 года група беларускіх літаратараў, крытыкаў і літаратуразнаўцаў прымала ўдзел у канферэнцыі, прысвечанай беларуска-польскім літаратурным сувязям, арганізаванай факультэтам Ягелонскага ўніверсітэта ў Кракаве. Сярод беларускіх удзельнікаў гэтай цікавай канферэнцыі былі вядомы паэт, крытык і літаратуразнаўца, прафесар Алег Лойка. Сваімі ўражаннямі ад канферэнцыі ён падзяліўся на старонках штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва» ў нумары за 16 чэрвеня ў артыкуле пад загалоўкам: «Тут адчуваецца подых гісторыі...». У ім, апрача шматлікіх іншых пытанняў польска-беларускіх сувязей, А. Лойка закрануў і пытанне існавання ў перадаванай Савецкай Беларусі Койданаўскага аўтаномнага польскага раёна імя Фелікса Дзяржынскага.

Каментуючы даклад польскага ўдзельніка канферэнцыі К. Вазнякоўскага, прысвечаны аналізу польскага літаратурнага руху ў Беларусі 1919—1989 гадоў, Лойка піша: «З даклада К. Вазнякоўскага мы даведаліся таксама аб малазнаным у нас факце існавання да вайны ў Савецкай Беларусі Койданаўскага аўтаномнага рэгіёна імя Фелікса Дзяржынскага, у якім у шчыльнай паласе жыло 44 тысячы палякаў».

Гэтыя словы А. Лойкі паказваюць, з аднаго боку, як старанна скрывала партыйная гістарыяграфія ад народа непрыемныя для савецкага кіраўніцтва факты і эксперыменты ў савецкай нацыянальнай палітыцы, з другога ж, выяўляе залішнюю даверлівасць аўтара, ягоную слабую арыентацыю ў пытанні польскай меншасці як у даваеннай Савецкай Беларусі, гэтак і ў сучаснай БССР. Сцвярджаючы, што ў прыгаданым рэгіёне «у шчыльнай паласе жыло 44 тысячы палякаў», гучыць ненавукова і нават наіўна. Усё гэта і змусяла нас заняцца пытаннем эксперыменту ў савецкай нацыянальнай палітыцы адносна польскай меншасці ў Беларускай ССР у 20—30-х гадах.

Як вядома, апошнім часам, у сувязі з працэсам так званай «перабудовы» і «галаснасці» ў Савецкім Саюзе, у Польшчы пачалі ўсё больш цікавіцца праблемамі і лёсам польскай меншасці ў ССР. На гэтую тэму з'явілася ўжо некалькі навуковых прац і артыкулаў у польскім перыядычным друку. (На эміграцыі гэтаму пытанню прысвяціў сваю працу «Лёс палякаў у ССР у 1939—1986 гадах» польскі аўтар Юльян Сядлецкі. Праца гэтая, у 404 старонкі, выйшла ў 1987 годзе ў Лондане).

Сярод гэтых прац і артыкулаў для нас пэўную цікавасць можа мець артыкул даследчыка Мікалая Івана пад загалоўкам «Палякі на далейшых ускраінах», што быў змешчаны ў варшаўскім тыднёвіку «Палітыка», у нумары за 19 сакавіка 1988 года. У ім аўтар робіць спробу асяцяліць адну з найбольш, на ягоную думку, «белых плямаў» у гісторыі польска-савецкіх адносін, а менавіта — гісторыя польскай меншасці ў Савецкім Саюзе ў 20—30-х гадах і ўтварэнне двух аўтаномных польскіх рэгіёнаў — імя Юльяна Мархлеўскага на Украіне і імя Фелікса Дзяржынскага ў Беларусі. Утварэнне гэтага аўтар назваў савецкім эксперымантам у галіне нацыянальнай палітыкі СССР, сутнасць якога заключалася ў наданні мясцоваму польскаму

насельніцтву шырокай нацыянальнай аўтаноміі там, дзе яно жыло кампактнай масай.

Паводле М. Івана ў палове дваццатых гадоў эксперымент гэты мала вылучаўся на фоне савецкай нацыянальнай палітыкі, мэтай якой у той час было пашырэнне правоў усіх без выключэння нярускіх народаў СССР. Згодна з пастановамі Х з'езда РКП(б) у сакавіку 1921 года, накіраванымі на заваёву давер'я нярускіх народаў, па ўсёй краіне праводзілася карэнізацыя — прызначэнне на партыйныя і дзяржаўныя пасады прадстаўнікоў насельніцтва, звязанага этнічна з дадзенай тэрыторыяй, пераход партыйнага і дзяржаўнага апарату ў нацыянальных раёнах на родную мову, уладжэнне нацыянальных моў нават у вайсковых часцях, шырокае развіццё

нацыянальных культур і да таго падобнае.

На Беларусі палітыка гэтая называлася беларусізацыяй, на Украіне — украінізацыяй, у Татарскай аўтаномнай рэспубліцы — татарызацыяй, у Азербайджане — туркізацыяй і гэтак далей. Вось у рамках гэтай нацыянальнай палітыкі і былі ўтвораны прыгаданыя два аўтаномныя польскія рэгіёны.

Артыкул М. Івана ў тыднёвіку «Палітыка» цікавы хоць бы ўжо тым, што ў ім наогул закранаецца гэтае пытанне. Аднак у ім ёсць адна вялікая заганна: аўтар (зрэшты, як і амаль усе польскія аўтары) вызначае нацыянальнасць паводле веравызнання, залічваючы ўсіх беларусаў-католікаў да польскай этнічнай групы, штучна павялічваючы такім чынам колькасць палякаў у тагачаснай БССР з 96 тысяч да 300, што, зразумела, зніжае вартасць самога артыкула, зводзіць некаторыя сцвярджэнні да абсурду. Гэтая акалічнасць змусяла нас тым больш заняцца гэтым пытаннем. Асабліва таму, што ў беларускай савецкай гістарычнай навуцы эксперымент з польскай меншасцю ў Савецкай Беларусі ў 20—30-х гадах да гэтага часу наогул замоўчваўся, у выніку чаго, як кажа А. Лойка, факт існавання Койданаўскага аўтаномнага польскага рэгіёна «малазаны».

На Захадзе гэтай тэме значнае месца прысвяціў беларускі эміграцыйны аўтар Г. Паланевіч у сваёй працы «Нацыянальная тэорыя і практыка бальшавізму ў Беларусі», надрукаванай у 12-ай кнізе «Беларускага зборніка», што выйшаў у Мюнхене ў 1960 годзе. На гэтай працы, у асноўным, мы і грунтуем нашу гаворку.

Як вядома, усесаюзны пераліс насельніцтва, праведзены ў 1926 годзе, лічыцца найбольш поўным і бесстароннім савецкім пералісам. Вось жа паводле дадзеных гэтага пералісу, у тагачаснай БССР беларусаў было 80,62 працэнта, лярэй, расійцы і палякі былі найбольш шматколькаснымі нацыянальнымі меншасцямі.

Усе гэтыя нацыянальныя меншасці, за выключэннем, зразумела, расійцаў, да рэвалюцыі знаходзіліся пад такім жа нацыянальным і рэлігійным прыгнётам, як і беларусы. Асабліва цяжкасці перажывала лярэйскае насельніцтва. Сярод яго былі моцна распаўсюджаны рэвалюцыйныя, нацыяналістычныя афарбоўкі ўплывы БУНДа і рэлігійна-нацыяналістычных настроі.

Сацыялістычныя настроі з перавагаю польскага патрыятызму, пад моцным уплывам каталіцкай царквы (духавенства было амаль цалкам польскай нацыянальнасцю), авалодалі не толькі нязначнай (паводле пералісу 1926 года — 96 тысяч) польскай меншасцю, але і значнай колькасцю беларусаў каталіцкага веравызнання.

Ранейшы эканамічны, сацыяльны, нацыянальны і рэлігійны прыгнёт спрычыніўся да ўмацавання салідарнасці і нацыянальнага адзінства гэтых меншасцей, што, безумоўна, не было ў інтарэсах бальшавізму. Заваяванне сімпатый сярод некаторых меншасцей ускладнялася існаваннем побач з БССР самастойных нацыянальных дзяржаў, зусім нязвязаных і непадпарадкаваных савецкай імперыі. Дзеля таго, каб разбіць гэтае нацыянальнае адзінства і, як гаварыў Ленін, «рукамі саміх жа нацыяналаў», разбураць іх знутры

і перацягнуць на свой бок, яшчэ недастаткова было аднаго толькі абвясчэння раўнапраўнасці чатырох «дзяржаўных моў БССР», як гэта было зроблена ў час беларусізацыі. Неабходна было правесці якія-небудзь мерапрыемствы больш канкрэтныя.

Бальшавікі перш за ўсё звярнулі ўвагу на лярэйскае насельніцтва, на змяншэнне галечы беларускіх мястэчак і гарадоў. Не меншую ўвагу звярнулі яны і на польскую меншасць у БССР, колькасны склад якой у сапраўднасці далёка не адпавядаў дадзеным нават пералісу насельніцтва 1926 года, але не ў сэнсе, што, як мяркуе М. Іван, іх было больш, а наадварот — іх было значна менш!

Як адзначае ўспомнены Г. Паланевіч, некаторая частка карэннага польскага насельніцтва ў выніку перамяшчэння насельніцтва, выкліканага Першай сусветнай

войнай, грамадзянскай і савецка-польскай войнамі 1919—20 гадоў, асела ў гарадах Беларусі, але большасць яго пасля заканчэння савецка-польскай вайны і ў часе яе эвакуацыі пераехала ў Польшчу. Сярод аселага, сталага насельніцтва, пераважна сельскага, была толькі нязначная частка польскай меншасці, якая ў канцы XIX і пачатку XX стагоддзяў, у сувязі з зямельным голадам у карэннай Польшчы, перасялілася ў Беларусь. Гэтыя польскія сяляне-перасяленцы арандавалі тады або пры дапамозе банка адкуплялі зямлю ў памешчыкаў і сляліся цэлымі вёскамі, як, напрыклад, вёска Пушча, што на Лепельшчыне.

Астатняя частка «статыстычных» палякаў была ў сапраўднасці беларускім насельніцтвам, але каталіцкага веравызнання, якое атаясамлялася з польскай нацыянальнай прыналежнасцю. У штодзённым жыцці гэтая частка насельніцтва карысталася беларускай мовай і толькі ў рэдкіх выпадках, пераважна сутыкаючыся з польскім каталіцкім духавенствам, гаварыла з ім на ламаанай польскай мове, якой не валодала.

Зрэшты, падобны феномен назіраецца яшчэ і сёння ў Беларусі, дзе, як сцвярджае А. Лойка ў прыгаданым артыкуле ў «Ліме», толькі 8 працэнтаў статыстычных беларускіх палякаў за родную мову ўважаюць польскую. Факт, які польскія аўтары ігнаруюць або з якім не хочуць лічыцца.

Гэтая група насельніцтва адрознівалася ад рэшты беларускай сялянскай масы толькі тым, што захавалася як дробнашляхецкая група часоў Вялікага князства Літоўскага, жыла не ў вёсках, а ў невялікіх засценках ці «аколіцах», часам мела малыя фальваркі і хутары, а часам і вялікую колькасць зямлі і лепшы спосаб вядзення гаспадаркі. Усе народныя беларускія звычкі і традыцыі якраз у гэтай групе наймацней і найбольш устойліва захаваліся.

У часы НЭПа на адказных пасадах у Менску знаходзілася невялікая, але доволі энергічная група польскіх камуністаў, якія імкнуліся ўзяць у свае рукі кіраўніцтва практычным ажыццяўленнем нацыянальнай палітыкі партыі сярод польскага насельніцтва Беларусі. Дзеля таго, што сапраўднага польскага насельніцтва было мала (паводле ўсесаюзнага пералісу 1926 года іх было 96 тысяч чалавек), яны звярнулі ўвагу на беларускую шляхту каталіцкага веравызнання і пачалі сярод яе паланізацыйную акцыю. Сярод гэтай групы вылучаліся Багуці, Славінскі, Бзнак, Ванюскі, Гельтман і іншыя.

Каб паказаць так званы «росквіт нацыянальных культур» насельніцтву суседняй Польшчы, дзе ў той час закрываліся польскімі ўладамі беларускія школы, бальшавікі не перашкаджалі ў праводжанні паланізацыйнае акцыі сярод беларускага каталіцкага насельніцтва. Унутранай прычынай гэтай акцыі была неабходнасць хутэйшага адрыўу каталіцкага насельніцтва ад рэлігіі, паралізацыя ўплываў каталіцкага духавенства пры дапамозе той жа польскай мовы. Масавыя выступленні і дэманстрацыі салідарнасці католікаў у сувязі з канфіскацыяй касцельных каштоўнасцей і судовым працэсам каталіцкага духавенства ў 1922 годзе ў Менску выявілі велізарную сілу

каталіцызму, якую большавікам неабходна было зламаць.

Таму ў вёсках з каталіцкім насельніцтвам пачалі адкрывацца польскія савецкія школы, хаты-чытальні, клубы, бібліятэкі. У гэтыя ўстановы трэба было накіраваць шмат працаўнікоў, адпаведна падрыхтаваных, якія маглі б быць праваднікамі новых камуністычных ідэй. Першалапаткова, з прычыны адсутнасці неабходнай колькасці такіх працаўнікоў, выкарыстоўваліся наяўныя настаўніцкія кадры, а пасля ў Менску адкрыліся польскія педагагічныя курсы, рэарганізаваныя хутка ў Польскі педагагічны тэхнікум. На курсы былі накіраваны адмыслова выбраныя, пераважна з выхаванцаў дзіцячых дамоў у Менску, першыя польскія камсамольцы ў Беларусі. На выхаванцаў-навуцальную дзейнасць былі назначаны актыўныя і зацікаўлены камуністы — Дамброўскі, Клыс, Асташэўскі і іншыя, якія пазней падбіралі найбольш лаяльныя педагагічна-выкладчыцкія сілы ў тэхнікум.

Для абслугоўвання большавіцкай прапаганды польскага насельніцтва ва ўсеагульным маштабе было створана спецыяльнае выдавецтва «Культура» ў Маскве, кніжны магазін з філіяй у Менску. Школы, клубы, хаты-чытальні і бібліятэкі навадзіліся агітацыйнымі брашурамі, школьнымі і антырэлігійнымі падручнікамі і творамі рэвалюцыйных пісьменнікаў на польскай мове. У Менску выдавалася штодзённая газета «Млот» («Молот») і двухтыднёвы «Гвезда млодзёжы» («Зорка моладзі»). Пры Інбелкультзе, па прыкладзе яўрэйскага, быў створаны і польскі аддзел, а пры педагагічным факультэце БДУ — польская кафедра.

Немалаважным момантам большавіцкага пранікнення ў масы было і стварэнне польскіх нацыянальных сельсаветаў, якія пачалі ўзнікаць пачынаючы з 1925 года.

Неабходна мець на ўвазе, што тады адной з найбольш актыўных секцый Камінтэрна была польская секцыя. У ёй былі такія асобы, як Ланцуцкі, Гжэгажэўскі, Камёнскі-Домскі, Бабінскі і іншыя, а таксама і рэвалюцыйныя польскія пісьменнікі, як Ясенскі, Стандз, Вандурскі. Часта бываў у Маскве і галоўны кіраўнік польскай кампартыі Ленскі, які выступаў у 1922 годзе разам з Пяткоўскім у ролі абвінавачаных ў Менскім большавіцкім працэсе над каталіцкім духавенствам. Некаторыя з іх працавалі ў Беларусі і на Украіне. Яны ўладкоўваліся ў рэдакцыях газет, выда-

вецтвах, клубах, бібліятэках, навуковых устаноўках, а ўсе разам мелі моцную падтрымку і ўплыў у цэнтральных дзяржаўных і палітычных установах СССР.

У гэтых установах была ў той час значная колькасць выдатных дзеячаў-паліякаў або польскага паходжання, такіх, як Фелікс Кон, Уншліхт, Домбель, Мянжынскі, Пшыбышэўскі, Радэк і іншыя. Якім яны аказалі моцны ўплыў на цэнтральнае партыйнае кіраўніцтва ў Маскве і даказалі неабходнасць пашырэння польскай дзейнасці сярод каталіцкага насельніцтва СССР у супрацьвагу палітыцы грубай прымусявай асіміляцыі нацыянальных меншасцей у Польшчы. Асабліва падкрэслівалася неабходнасць арганізацыі польскіх савецкіх адміністрацыйных адзінак у прыгранічных раёнах Беларусі з Польшчай.

Аб ролі польскіх камуністаў, што знаходзіліся ў цэнтры, у Маскве, сведчыць якраз гісторыя перайменавання беларускага пераважна каталіцкага Койданаўскага раёна ў польскі нацыянальны рэгіён Дзяржынскі. Арганізацыяй гэтага раёна заняўся намеснік адказнага рэдактара польскай газеты ў Маскве «Трыбуна Радзецка», энергічны камуніст Мазепус, разам з некаторымі супрацоўнікамі Польскага педагагічнага тэхнікума ў Менску і мясцовымі польскімі камуністамі, якія аб'яздалі вёскі з каталіцкім беларускім насельніцтвам, даказваючы яму, што яго мае права патрабаваць ад улад перайменавання іхняга раёна ў нацыянальную польскую адміністрацыйную адзінку, дзеля чаго неабходна толькі сабраць адпаведную колькасць рэзальюцый агульных сходаў. І хоць сабраныя і пададзеныя ўраду БССР рэзальюцый ахоплівалі толькі 25 працэнтаў фактычнай колькасці каталіцкага насельніцтва раёна, дзякуючы падтрымцы вядомых польскіх камуністаў у Маскве і працаўнікоў польскай секцыі Камінтэрна, маскоўскі цэнтр змусіў урад БССР згадзіцца на гэты крок, загадваючы яму адначасова правесці заўчасныя перавыбары саветаў у сакавіку-красавіку 1932 года і раённы з'езд саветаў Койданаўшчыны 25 красавіка таго самага года.

Для правядзення выбараў у Койданаўскі раён прыбыла брыгада агітатараў, камсамольцаў і камуністаў-паліякаў з Масквы і Менска, на чале з успомненым Мазепусам. Звыштэрміновы з'езд саветаў Койданаўшчыны быў праведзены вельмі ўрачыста. На з'езд прыбылі першы сакратар ЦК КПБ Гікала, Старшыня СНК БССР Галадзед, чле-

ны ўрада, карэспандэнты газет, прадстаўнікі розных арганізацый, а з Масквы — прадстаўнік польскай секцыі Камінтэрна Гжэгажэўскі, удава Фелікса Дзяржынскага, імя якога намечана было назваць наваствораны польскі нацыянальны раён, і іншыя. На з'ездзе ўсе аратары выражалі сваё захапленне так званай «мудрай лінёнска-сталінскай нацыянальнай палітыкай», абураліся нацыянальнымі абмежаваннямі ў суседняй Польшчы.

Шырокая сістэма польскай аўтаноміі ў СССР, якая пачала была ўводзіцца з 1922 года, выклікала, зразумела, абгрунтаваную цікавасць, а таксама і некаторую трывогу польскіх улад па другі бок польска-савецкае граніцы. У Варшаве ўсведамлялі сабе, што гэты незвычайны савецкі ход у нацыянальнай палітыцы быў рэальнай пагрозай для польскай палітыкі — як унутранай, гэтак і замежнай. Разумелі, што гэта была свайго роду лабараторыя, у якой адбываўся эксперымент прышчэплення камунізму польскаму насельніцтву ў ідэальна створаных умовах.

Гэты эксперымент з польскай меншасцю ў СССР не быў, аднак, даведзены да канца. Ён быў спынены ў самым разгары яго ажыццяўлення. Генеральная лінія савецкай кампартыі ў галіне нацыянальнай палітыкі гвалтоўна змянілася. Новы этап прадугледжваў узмацненне цэнтралізацыі. Большавікі прызнаюцца цяпер, што створаныя імі польскія нацыянальныя саветы ў БССР ахоплівалі ў пераважнай большасці беларускае насельніцтва і што праца ў іх вялася на беларускай мове, бо насельніцтва Дзяржыншчыны не ведала польскай мовы!

Адначасова пачаліся рэпрэсіі супраць усіх, хто быў звязаны з гэтым эксперымантам, а таксама высяленне цэлых вёсак Койданаўшчыны з прыгранічнай зоны. Ліквідаваліся ўсе штучна створаныя польскія школы, польскія культурна-асветныя ўстановы, польскія суды і сельскія саветы ды іншыя элементы сацыялістычнай аўтаноміі. Паста новаю ад 31 чэрвеня 1937 года быў зліквідаваны і сам польскі раён імя Дзяржынскага, створаны ўрачыста пяць год назад па загадзе маскоўскага Крамля.

Пасля гэтага ў БССР не засталася і следу ад эксперыменту з польскай меншасцю. На яго месцы ўзнікла толькі белая пляма, якая чакае на аб'ектыўнае даследаванне з боку гісторыкаў.

Язэп БАРЕЙКА

ВЯРТАННЕ СВЯТЫНІ

Адрадзіць адну з найвялікшых беларускіх святыню ўзяўся брэсцкі мастак Мікалай Кузьміч.

...Жыў у старажытным Полацку ў даўнія вякі майстар Лазар Богша. Па заказе прападобнай княгіні Еўфрасіны зрабіў ён у 1161 годзе крыж, які стаў шэдэўрам старажытнага беларускага мастацтва. Аснова яго была драўляная, а сам ён быў пакрыты каляровай эмаллю, а па ёй срэбрам, золатам, каштоўнымі камянямі. Вызначальныя ювелірна выкананы надпісы, адзін з якіх гаворыць: «Няхай не выносяць яго з манастыра ніколі, і не прадаюць, не аддаюць. Калі ж не паслухае хто і вынесе з манастыра, няхай не паможа яму святы крыж ні ў жыцці гэтым, ні ў будучым, няхай пракляты ён будзе...»

Стагоддзі прабываў рэліквія ў святым полацкім манастыры. Але ўжо ў дваццатыя гады нашага стагоддзя за яе актыўна ўзяліся «ваяўнічыя атэісты». За лічаныя гады яны нанеслі святыні шкоду непараўнана большую, чым усе папярэднія сем з паловай стагоддзяў. У гады ж вайны сляды Крыжа і зусім згубіліся. Невядома, дзе ён цяпер і каго карае сваёй прыгажосцю.

На шчасце, засталіся ў маскоўскіх і лежарбургскіх музеях і архівах фотаздымкі Крыжа, ёсць і падрабязныя яго апісанні. Да таго ж жыве ў Брэсце наследнік Лазара Богшы, філіграннага майстра, мастак Мікалай Пятровіч Кузьміч. Ён і ўзяўся за нялёгкую і адказную работу — зрабіць дакладную копію святога Крыжа Еўфрасіны Полацкай. Праца разлічана на многія гады. Мастак вывучае дакументы і здымкі, сустракаецца з людзьмі, якія бачылі Крыж. Яго майстэрню асвятляў сам Патрыярх Экзарх усё Беларусі Філарэт, ідэю падтрымаў і ўрад. Цяпер ужо выраблены некалькі муляжоў, ідуць пошукі ў аднаўленні ўсіх працэсаў тэхналогіі вырабу святыні.

Сам жа Кузьміч родам з вёскі Вулька Драгічынскага раёна. Ягоны дзед Нічыпар быў вядомым на ўсё наваколле кавалём. Работы брэсцкага мастака-эмальера шырока вядомы далёка за межамі Брэста, ведаюць пра іх у Еўропе і Амерыцы. Ён — лаўрэат прэстыжных міжнародных выставак.

Невядома, чым закончыцца доўгі шлях спасціжэння нашым суайчыннікам тайнаў май-

стра Лазара Богшы. Аднак ужо ў гэтых настойлівых пошуках бачыцца сувязь часоў і пакаленняў.

Эдуард КАБЯК, БЕЛІНФАРМ

СЛУЖБЕ БЫЦЬ?

На апошнім, ліпеньскім пасяджэнні прэзідыума Акадэміі навук Беларусі поруч з іншымі разгледжана і пытанне аб стане тэрміналагічнай работы ў нашай дзяржаве.

Мержаваньнямі накіраваныя падзяліліся акадэмікі А.Падлужны і Л.Слушчэня, міністр адукацыі Рэспублікі Беларусь В.Гайсёнак... У выніку абмеркавання прыйшлі да высновы, што неабходна сумесна з Міністэрствам адукацыі распарадзіцца для ўрада праект пастановы аб стварэнні рэспубліканскай тэрміналагічнай службы. Галоўная яе мэта — упарадкаванне навуковай тэрміналогіі і кантроль за выданымі, каб захоўвалася адзінства навуковых тэрмінаў, не адбывалася разнабою ў падачы іх.

Калектыў выдавецтва «Мастацкая літаратура» глыбока смуткуе з прычыны заўчаснай смерці загадчыка рэдакцыі прозы РУБАНАВА Уладзіслава Якаўлевіча і выказвае спачуванне родным і блізкім.

Калектыў рэдакцыі часопіса «Полымя» глыбока смуткуе з выпадку смерці пісьменніка Уладзіслава РУБАНАВА і выказвае спачуванне яго родным і блізкім.

Калектыў рэдакцыі часопіса маладых літаратараў Беларусі «Першацвет» смуткуе з прычыны нечаканай смерці сябра рэдакцыйнай калегіі часопіса пісьменніка Уладзіслава РУБАНАВА і выказвае глыбокае спачуванне родным і блізкім нябожчыка.

Саюз пісьменнікаў Беларусі глыбока смуткуе з выпадку смерці былой супрацоўніцы КРАУЧАНКІ Еўдакіі Емяльянаўны і шчыра спачувае яе родным, блізкім і сябрам.

Саюз пісьменнікаў Беларусі выказвае глыбокае спачуванне народнаму паэту Беларусі Пімену Панчанку з выпадку напатакшага яго найцешнага гора — смерці сястры Еўдакіі Емяльянаўны.

Калектыў супрацоўнікаў Беларускага скансэна «Менка» выказвае спачуванне родным і блізкім з прычыны смерці галоўнага захавальніка фонду Літмузея П. Броўкі РЫДЗЕЎСКАГА І. М.

Калектыў Рэспубліканскага тэатра «Вольная сцэна» выказвае спачуванне акцёру тэатра Уладзіміру Корпусю з прычыны яго вялікага гора — смерці маці.

Заснавальнікі:
Саюз пісьменнікаў Беларусі
і Міністэрства культуры і друку
Рэспублікі Беларусь

Выходзіць з 1932 года

Газету рэдагавалі

Х.Дунец	(1932-35)
І.Гурскі	(1935-41)
А.Куляшоў	(1945-46)
М.Горцаў	(1947-49)
П.Кавалёў	(1949-50)
В.Вітка	(1951-57)
М.Ткачоў	(1957-59)
Я.Шарахоўскі	(1959-61)
Н.Пашкевіч	(1961-69)
Л.Прокша	(1969-72)
Х.Жычка	(1972-76)
А.Асіпенка	(1976-80)
А.Жук	(1980-86)
А.Вяцінскі	(1986-90)

Галоўны рэдактар

Мікола ГІЛЬ

РЕДАКЦЫЙНАЯ РАДА:

Святлана БЕРАСЦЕНЬ

Андрэй ГАНЧАРОЎ

першы намеснік галоўнага
рэдактара

Юрась ЗАЛОСКА

Міхась ЗАМСКІ

Галіна КАРЖАНЕЎСКАЯ

Барыс ПЯТРОВІЧ

намеснік галоўнага рэдактара

Юрась СВІРКА

АДРАС РЕДАКЦЫІ:

220600, ГСП, Мінск,

вул. Захарава, 19

ТЭЛЕФОНЫ:

прыёмная рэдакцыі

332-461

намеснікі галоўнага рэдактара

332-525, 331-985

аддзель:

публіцыстыкі 332-525

пісьмаў і грамадскай думкі

331-985

літаратурнага жыцця

332-462

крытыкі і бібліяграфіі

332-204

паэзіі і прозы 332-204

музыкі 332-153

тэатра, кіно і тэлебачання

332-153

выяўленчага мастацтва

і аховы помнікаў 332-462

навін 332-462

мастацкага афармлення

332-204

фотакарэспандэнт 332-462

бухгалтэрыя 268-640

Пры перадруку просьба

спасылацца на "ЛІМ".

Рукапісы рэдакцыя не вяртае

і не рэцензуе.

Пазіцыя рэдакцыі можа

не супадаць з думкамі

і меркаваннямі аўтараў публікацый.

Набор і вёрстка

камп'ютэрнага цэнтра «ЛІМА»

Апаратныя сродкі і тэхнічная

падтрымка — фірма «Дайнова»

Выходзіць раз на тыдзень

па пятніцах

Друкарня "Беларускі Дом друку".

(г.Мінск, пр. Ф.Скарыны, 77)

Індэкс 63856. Наклад 11.194.

Нумар падпісаны 28.07.1994 г.

ПАНЯДЗЕЛАК, 1.08

Беларускае тэлебачанне

9.10 Пад купалам Сусвету
9.20 Пяць хвілін на жарты
9.25 АВС-клуб
9.40 «Чарапашкі ніндзя»
10.05 «Праспект»
10.35 «Супраць пльні». Фестываль харэаграфіі
11.30 Дзелавы веснік
11.45 «Паненкі з Вілька», м/ф (Польша)
16.15 «Летніца», т/ф
16.35 «Варшаўскае паўстанне», д/ф (Польша)
17.30 Навіны
17.40 Мультфільмы
18.10 Навіны (Бразылія)
18.25 Навіны Бі-бі-сі
19.00 «Сячэныя Юры Антонаў». Фільм-канцэрт
20.25 Пяць хвілін на жарты
20.30 Кантакт
20.35 Кальханка
21.00 Панарама
21.35 Студыя «Тэлесябрына»
21.40 Спартыўны тэлекур'ер
22.00 Пад купалам Сусвету
22.15 НІКА
22.30 Надвор'е
22.40 «Паласа Сімарана», м/ф (ЗША). Фільм 1-ы — «Памочнік шэрыфа»

Канал «Астанкіна»

15.00, 17.00, 20.00, 23.30 Навіны
15.25 Я — чэмпіён
16.00 Зорная гадзіна
16.40 Кампанія «Мір»
17.25 Свет сёння
17.40 Азбука ўласніка
17.50, 20.35 Надвор'е
18.00 Гульні Добрай Волі. У перапынку (19.15) — Добрай ночы, малышы!
20.45 Сустрэча для вас. В. Паўлаў
21.35 «Доўгага жыцця, сінёры», м/ф (Італія)
23.40 Танцы, танцы, танцы...

Канал «Рэсія»

6.00, 11.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі
6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
6.30 Формула-730
7.00 Час дзелавых людзей
7.30 Вуснамі дзіцяці
8.00 Сусветныя навіны Эй-бі-сі
8.30 Зусім сакратна
9.20 Ранішні канцэрт
9.35 «Жывёны 1914», д/ф
10.35 Тэлегазета
10.40 Сялянскае пытанне
15.20 Мульці-пульці
15.50 Там-там навіны
16.05 Новая лінія
16.35 «Урача выклікалі?»
16.50 Бізнес у Расіі
17.20 Свята кожны дзень
17.30 Выратаванне 911
18.25 Чалавек справы
19.25 Падрабязнасці
19.35 «Трагедыя ў майнтку Мерадон», м/ф
20.35 Спартыўны кур'ер
21.00 Без рэтушы
22.20 Аўтаімгненне
22.25 Зоркі гавораць
22.30 «На Заходнім фронце без перамен», м/ф

Санкт-Пецярбург

8.45 Гульні Добрай Волі
9.45 «У сінім моры, у белай пене», мульт
9.55 Гульні Добрай Волі
12.00, 14.30, 18.30, 21.45 Інфарм ТБ
12.10 Гульні Добрай Волі
14.10 «Акаіро», мульт
14.45 Адам і Ева +
15.15 «Уцёкі», тэлевізійны спектакль
18.10 «Дзень нараджэння», мульт
18.55 «Эсмеральда», Прэм'ера «Лентэлефільма»
20.00 Гульні Добрай Волі
20.45 «Кантрасты», фільм-канцэрт
21.35 Тэлемагазін
22.00 Гульні Добрай Волі
23.00 Ваш стыль

Аўторак, 2.08

Беларускае тэлебачанне

8.00 Раніца рэспублікі
8.10 Эканаміст
8.20 Пад купалам Сусвету
8.30 Надвор'е
8.40 Пяць хвілін на жарты
8.45 «Супраць пльні». Фестываль харэаграфіі
9.30 «Паласа Сімарана», м/ф (ЗША)

10.45 «Час у гуках», фільм-канцэрт
11.15 «Мецічара — звер марскі», м/ф
15.55 Музтэатр Бабруйскай СШ N 16
16.30 «Нов і К»-топ-10
17.30 Навіны
17.40 «Белая чапля», мульт
18.00 Эканаміст
18.10 Навіны (Віцебск)
18.25 Навіны Бі-бі-сі
19.00 «Прыватызацыя ў Беларусі. Прамая лінія»
19.45 «Горная мелодыя», кінаарыс
19.55 Да 50-годдзя Перамогі
20.25 Пяць хвілін на жарты
20.30 Кантакт
20.35 Кальханка
21.00 Панарама
21.35 «Маё каханне, мой смутак». Тэлесерыял (Бразылія), 1 серыя
22.35 Пад купалам Сусвету
22.50 НІКА
23.05 Надвор'е
23.15 «Крок». «Тое-сёе пра півя»

Канал «Астанкіна»

5.30 Раніца
8.00 Агляд рынку нерухомасці
8.15 Вясяльня ноткі
8.35 «Дзякая рука»
9.00 Ты помніш, таварыш?
9.45 Справа
10.00, 15.00, 17.00, 20.00, 23.00 Навіны
15.25 «Вайна гобатаў»
15.50 Паміж намі, дзяўчынкамі
16.05 Рок-урок
16.40 Гарачае лета Таджыкістана
17.25 Документы і лёсы
17.40 Знак пытання
17.50, 20.35 Надвор'е
18.00 Гадзіна пік
18.25 «Дзякая рука»
18.50 Така
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.45 3 першых рук
21.00 Залаты шлягер
21.45 «След чорнай рыбы», тэлесерыял, 1-я серыя
23.10 На Гульніях Добрай Волі

Канал «Рэсія»

6.00, 11.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі
6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
6.30 Формула-730
7.00 Час дзелавых людзей
7.30 Добрай раніцы
8.00 Навіны Эй-бі-сі
8.30 «Ішоў сабака па раялі», м/ф
9.40 «Імя ўомешкі — Одры»
10.40 Сялянскае пытанне
15.20 Гульні Добрай Волі
16.20 Там-там навіны
16.35 Далёкі Усход
17.20 М-трэст
17.35 Стырновае кніга
18.05 Боль і трывогі Касмаграда
18.20 Свята кожны дзень
18.30 Я — лідэр
19.25 Падрабязнасці
19.35 «Санта-Барбара»
20.25 Ніко не забыты
20.30 Гульні Добрай Волі
21.05 Зала чакання
22.20 Аўтаімгненне
22.25 Зоркі гавораць
22.30 ЭКП
22.40 Гульні Добрай Волі

Санкт-Пецярбург

10.45 Гульні Добрай Волі
11.45 Чароўная лінія
12.00, 14.30, 18.30, 21.45 Інфарм ТБ
12.10 Гульні Добрай Волі
14.10 «Ламаносаў», д/ф
14.45 «Белае сонца пустыні»
16.05 Мультфільм
16.20 «Сведка», тэлеспектакль
17.55 Гульні Добрай Волі
21.20 Фільм-хвілінка
21.35 Тэлемагазін
23.00 Гульні Добрай Волі
23.00 Ваш стыль

Серада, 3.08

Беларускае тэлебачанне

8.00 Раніца рэспублікі
8.10 Пад купалам Сусвету
8.20 Надвор'е
8.30 Пяць хвілін на жарты
8.35 «Вешная птушка», д/ф
9.05 «Маё каханне, мой смутак»
10.05 «Вось і ты...», фільм-канцэрт
10.35 «Крэйцарава санета», м/ф, 1-я і 2-я серыі
17.30 Навіны
17.40 «Агледзіны», к/ф
18.10 Абласныя навіны (Гродна)
18.25 Навіны Бі-бі-сі
19.00 Зачытайце маё пісьмо...
19.05 Стоп-кадр. Крым. хроніка

8.35 «Зялёнымі прасторами», муз. фільм
9.05 «Маё каханне, мой смутак». Тэлесерыял (Бразылія)
10.05 Відэама-нявідэма
11.05 «Васа», м/ф, 1-я і 2-я серыі
16.45 Арыенцір
17.30 Навіны
17.40 Мультфільмы
18.10 Абласныя навіны (Гомель)
18.25 Навіны Бі-бі-сі
19.00 «Крок». «Карамболь». Гасць Э. Ханок
19.30 Да 50-годдзя Перамогі. Сустрэча ў Капылі
20.00 Якія мы гаспадары?
20.25 Пяць хвілін на жарты
20.30 Кантакт
20.35 Кальханка
21.00 Панарама
21.35 «Маё каханне, мой смутак»
22.35 Пад купалам Сусвету
22.50 НІКА
23.05 Надвор'е
23.15 Свет пасля Чарнобыля. Дабрачыны канцэрт

Канал «Астанкіна»

5.30 Раніца
8.00 Расійскі дайджэст
8.15 «Кветкавая песенка», мульт
8.30 Іграе аркестр «Астанкіна»
8.55 Клуб падарожнікаў
9.45 Дзелавы веснік
10.00, 15.00, 17.00, 20.00, 23.00 Навіны
15.25 «Вайна гобатаў»
15.50 Сіняя птушка
16.05 «Лятючы дом», мульт
16.40 Кампанія «Мір»
17.25 Свет сёння
17.40 Тэхнадром
17.50, 20.35 Надвор'е
18.00 Гульні Добрай Волі. У перапынку (19.15) — Добрай ночы, малышы!
20.45 Маналог
21.00 «След чорнай рыбы»
22.10 Гульні Добрай Волі
23.10 Арт-кур'ер

Канал «Рэсія»

6.00, 11.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі
6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
6.30 Формула-730
7.00 Час дзелавых людзей
7.30 Добрай раніцы
8.00 Навіны Эй-бі-сі
8.30 «Ішоў сабака па раялі», м/ф
9.40 «Імя ўомешкі — Одры»
10.40 Сялянскае пытанне
15.20 Гульні Добрай Волі
16.20 Там-там навіны
16.35 Далёкі Усход
17.20 М-трэст
17.35 Стырновае кніга
18.05 Боль і трывогі Касмаграда
18.20 Свята кожны дзень
18.30 Я — лідэр
19.25 Падрабязнасці
19.35 «Санта-Барбара»
20.25 Ніко не забыты
20.30 Гульні Добрай Волі
21.05 Зала чакання
22.20 Аўтаімгненне
22.25 Зоркі гавораць
22.30 ЭКП
22.40 Гульні Добрай Волі

Санкт-Пецярбург

10.45 Гульні Добрай Волі
11.45 Чароўная лінія
12.00, 14.30, 18.30, 21.45 Інфарм ТБ
12.10 Гульні Добрай Волі
14.10 «Пра вожыка і пра іншы», т/ф
14.45 «Без віны вінаватыя», м/ф
16.20 «У свеце святочных цудаў», фільм-канцэрт
16.50 «Граматыка кахання», м/ф
17.55 Гульні Добрай Волі
19.35 «Вялікіўгаймавальнік», м/ф
20.55 «Заклінанне». Дуэт Эіко
21.20 «Шчаслівы выпадак», мульт
21.35 Тэлемагазін
22.00 Дзёнік Гульніяў Добрай Волі
23.00 Ваш стыль

Чацвер, 4.08

Беларускае тэлебачанне

8.00 Раніца рэспублікі
8.10 Пад купалам Сусвету
8.20 Надвор'е
8.30 Пяць хвілін на жарты
8.35 «Вешная птушка», д/ф
9.05 «Маё каханне, мой смутак»
10.05 «Вось і ты...», фільм-канцэрт
10.35 «Крэйцарава санета», м/ф, 1-я і 2-я серыі
17.30 Навіны
17.40 «Агледзіны», к/ф
18.10 Абласныя навіны (Гродна)
18.25 Навіны Бі-бі-сі
19.00 Зачытайце маё пісьмо...
19.05 Стоп-кадр. Крым. хроніка

19.25 «Пераадоленне», кінаарыс
19.35 Бязмежнасць пачуццяў. Беларускі-ўкраінскія літаратурныя сувязі
20.25 Пяць хвілін на жарты
20.30 Кантакт
20.35 Кальханка
21.00 Панарама
21.35 «Маё каханне, мой смутак»
22.35 Пад купалам Сусвету
22.45 «Крок». Студыя «Сэнс» у Вілейскім раёне
23.50 НІКА
0.05 Надвор'е

Канал «Астанкіна»

5.30 Раніца
8.00 Агляд рынку нерухомасці
8.15 «Сталыны гірскі», мульт
8.35 «Дзякая рука»
9.05 У свеце жывёл
9.45 Прадпрыемлівы
10.00, 15.00, 17.00, 20.00, 23.00 Навіны
15.25 «Вайна гобатаў»
15.50 Свята сям'і на Вераб'евых гарах
16.40 Планета
17.25 Документы і лёсы
17.40 Загадка СБ
17.50, 20.30 Надвор'е
18.00 Гадзіна пік
18.25 «Дзякая рука»
18.50 Прагулі з І. Бродскім
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.40 Масква — Крэмль
21.00 Лато «Мільён»
21.35 «След чорнай рыбы»
23.10 На Гульніях Добрай Волі

Канал «Рэсія»

6.00, 11.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі
6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
6.30 Формула-730
7.00 Час дзелавых людзей
7.30 Джэнтльмен-шоу
8.00 Сусветныя навіны Эй-бі-сі
8.30 Паехалі
8.40 «Санта-Барбара»
10.20 Ранішні канцэрт
10.35 Тэлегазета
10.40 Сялянскае пытанне
15.20 Студыя «Рост». Музычны клас
15.50 Там-там навіны
16.05 Новая лінія
16.50 Панове-таварышы
17.05 Будні
17.45 Свята кожны дзень
17.55 У свеце аўта- і мота-спорту
18.20 Свята гульніяў
19.25 Падрабязнасці
19.35 «Санта-Барбара»
20.25 Гульні Добрай Волі
21.00 Пяць хвілін аб добрым жыцці
21.05 На Гульніях Добрай Волі
22.20 Аўтаімгненне
22.25 Зоркі гавораць
22.30 На Гульніях Добрай Волі

Санкт-Пецярбург

10.45 Дзёнік Гульніяў Добрай Волі
11.45 Чароўная лінія
12.00, 14.30, 18.30, 21.45 Інфарм ТБ
12.10 Гульні Добрай Волі
14.10 Мульт
14.45 «Вялікіўгаймавальнік», м/ф
16.05 Фільм-канцэрт
16.50 «Патрабуюцца тыгр», м/ф
17.50 Матрошчыны паштоўкі
18.15 «Кацяро», мульт
18.55 Гульні Добрай Волі
21.15 Тэлемагазін
21.20 Прэм'ера студыі «Лентэлефільм»
22.00 Дзёнік Гульніяў Добрай Волі
23.00 Ваш стыль
23.10 «Песня Джэні» м/ф (ЗША)

Субота, 6.08

Беларускае тэлебачанне

8.00 Раніца рэспублікі
8.10 Пад купалам Сусвету
8.20 Надвор'е
8.30 Пяць хвілін на жарты
8.35 Здароўе. Тэлечасопіс
9.05 «Ірына Оціева», фільм-канцэрт
9.25 «Клетка малпы», м/ф
9.55 «Клетка малпы», м/ф
11.05 Паказвае Гродна
12.05 20 мінут рэдактара
12.25 «Яго пахавалі ў шар зямны», д/ф
13.15 «Сталіца», тэлечасопіс
13.35 «Дзесьці запаведзяў», перадача 11-я
14.05 Бокс. Перадача з Магілёва
15.05 Мультфільмы

17.40 Фільм-канцэрт
18.00 Эканаміст
18.10 Навіны (Магілёў)
18.25 Навіны Бі-бі-сі
19.00 Дзелавая размова
19.40 «Край». Мірскі замак
20.10 Студыя «Тэлесябрына»
20.25 Пяць хвілін на жарты
20.30 Кантакт
20.35 Кальханка
21.00 Панарама
21.35 «Клетка малпы». Прэм'ера м/ф БТ
23.15 Пад купалам Сусвету
23.30 НІКА
23.45 «Ракавое каханне», мульт
24.00 Надвор'е

Канал «Астанкіна»

5.30 Раніца
8.00 Новае старт
8.15 Сарока
8.35 «Крылы, ногі і хвасты», мульт
8.45 Канверсія і рынак
9.15 Дзяржаўная
9.45 Бізнес-клас
10.00, 15.00, 17.00, 20.00, 22.50 Навіны
15.25 «Не адлятай, землянін», к/ф
16.00 «Дарога»
16.50 Азбука ўласніка
17.25 Чалавек і закон
17.55, 20.35 Надвор'е
18.00 Гульні Добрай Волі. У перапынку (19.15) — Добрай ночы, малышы!
20.45 Поле цудаў
21.40 «След чорнай рыбы», тэлесерыял
0.15 Гульні Добрай Волі

Канал «Рэсія»

6.00, 11.00, 15.00, 19.00, 22.00 Весткі
6.20 Патрабуюцца... патрабуюцца...
6.30 Формула-730
7.00 Час дзелавых людзей
7.30 «Гарадок»
8.00 Сусветныя навіны Эй-бі-сі
8.30 «Чорная курыца», мульт
8.55 Паехалі
9.05 «Санта-Барбара»
9.55 «Пакуль памятаюць і любяць». А.Вярэйскі
10.35 Тэлегазета
10.40 Сялянскае пытанне
15.20 Студыя «Рост»
15.50 Там-там навіны
16.05 Новая лінія
16.50 «Адчайная каманда», м/ф
17.45 Свята кожны дзень
17.55 На Гульніях Добрай Волі
19.25 Падрабязнасці
19.35 «Санта-Барбара»
20.25 Кур'ер Гульніяў Добрай Волі
21.00 На Гульніях Добрай Волі
22.20 Аўтаімгненне
22.25 Зоркі гавораць
22.30 «Падарожжа маладога кампазітара», м/ф

Санкт-Пецярбург

10.45 Дзёнік Гульніяў Добрай Волі
11.45 Чароўная лінія
12.00, 14.30, 18.30, 21.45 Інфарм ТБ
12.10 Гульні Добрай Волі
14.10 Мульт
14.45 «Вялікіўгаймавальнік», м/ф
16.05 Фільм-канцэрт
16.50 «Патрабуюцца тыгр», м/ф
17.50 Матрошчыны паштоўкі
18.15 «Кацяро», мульт
18.55 Гульні Добрай Волі
21.15 Тэлемагазін
21.20 Прэм'ера студыі «Лентэлефільм»
22.00 Дзёнік Гульніяў Добрай Волі
23.00 Ваш стыль
23.10 «Песня Джэні» м/ф (ЗША)

Субота, 6.08

Беларускае тэлебачанне

8.00 Раніца рэспублікі
8.10 Пад купалам Сусвету
8.20 Надвор'е
8.30 Пяць хвілін на жарты
8.35 Здароўе. Тэлечасопіс
9.05 «Ірына Оціева», фільм-канцэрт
9.25 «Клетка малпы», м/ф
9.55 «Клетка малпы», м/ф
11.05 Паказвае Гродна
12.05 20 мінут рэдактара
12.25 «Яго пахавалі ў шар зямны», д/ф
13.15 «Сталіца», тэлечасопіс
13.35 «Дзесьці запаведзяў», перадача 11-я
14.05 Бокс. Перадача з Магілёва
15.05 Мультфільмы

15.45 Паміж намі, жанчынамі...
16.30 Ірына Мірашнінэнка
17.30 «Нов і К»-топ-10
18.30 «Размовы ад Вовы»
19.00 Футбол. Чэмпіянат Беларусі
19.50 «Чарапашкі ніндзя», мультсерыял
20.15 «Тут, пад антычным небам Танаіса», д/ф
20.30 Пяць хвілін на жарты
20.35 Кальханка
21.00 Панарама
21.35 «Алладыменты, алладыменты...», м/ф
22.55 Пад купалам Сусвету
23.05 «Каскад»
23.20 Відэама-нявідэма

Канал «Астанкіна»

7.00 Раніца дзелавога чалавека
7.45 Слова мітрапаліта Кірылы
8.00 «Марафон-15» — малым
8.30 Тэлерэдыёкампанія «Мір»
10.00 Ранішняя пошта
10.30 Даламажы сабе сам
11.00 Навіны культуры
11.10 Смак
11.30 Я — жанчына
12.05 «Прыходзьце заўтра», м/ф
13.45 Чалавек і закон
14.00, 23.00 Навіны
14.20 Лабірынт
14.45 «Кэвіл», тэлесерыял
15.15 Ахоўная грамата
15.50 Сітуацыя
16.25 У свеце жывёл
17.10 Брэйнг-рынг
18.05 Да і пасля...
18.55 Смехапанарама
19.40 Добрай ночы, малышы!
20.00 Навіны плюс
20.35, 23.10 Надвор'е
20.45 «Шына — каралева джунгляў», м/ф (ЗША)
23.15 На Гульніях Добрай Волі

Канал «Рэсія»

7.25 Мульці-пульці
7.50 Студыя «Рост»
8.20 Магчыны мост
8.50 Смачна, вельмі смачна
9.00 Пілігрым
9.45 Музыка ўсіх пакаленняў
10.15 Да Масквы — далёка
11.00 Зоркі Амерыкі
11.30 Тэлеэрудыт
11.35 Сялянскае пытанне
11.55 На Гульніях Добрай Волі
13.00, 19.00, 22.00 Весткі
13.20 Тэлеконкурс юрыстаў
14.05 Музыка на дэсерце
14.20 На Гульніях Добрай Волі
15.15 Футбол без межаў
16.10 Прэм'ера мультфільма «Роб Рой»
17.10 Вуснамі дзіцяці
17.40 Свята кожны дзень
17.50 Шарман-шоу
18.50 Тэлеэрудыт
19.25 «Чорная кобра- IV», м/ф
21.05 М.Шуфуцінскі
21.15 «Малайчына гэты Зошчанка»
22.20 Аўтаімгненне
22.25 Зоркі гавораць
22.30 Праграма «А»
23.30 На Гульніях Добрай Волі

Санкт-Пецярбург

9.30 Дзёнік Гульніяў Добрай Волі
10.30 Чароўная лінія
10.45 «Песня Джэні», м/ф (ЗША)
12.05 В.Верасаеў. «Нявыдуманая гісторыя»
12.55 Гульні Добрай Волі
15.05 «Марыяна першая», мульт
15.35 «Антоній і Клеапатра», фільм-балет
16.15 Экспрэс-кіно
16.30 «Два білеты на дзённы сеанс», м/ф
18.10 «Серабрысты звоначак», мульт
18.30, 21.45 Інфарм ТБ
18.55 Гульні Добрай Волі
22.00 Дзёнік Гульніяў Добрай Волі
23.00 Ваш стыль

Нядзеля, 7.08

Беларускае тэлебачанне

8.00 Раніца рэспублікі
8.10 Пад купалам Сусвету
8.20 Пяць хвілін на жарты
8.25 Слова да чалавека
8.55 Беларускі тур
9.15 «Чарапашкі ніндзя», мультсерыял
9.40 Пропаведзь ксяндза У.Завальнюка
9.50 Урокі здароўя

10.10 АВС-клуб
10.25 MTV. Лепшыя хіты
10.55 Сёння — Дзень чыгуначніка. Тэлеарыс
11.25 Праспект
11.55 Баскетбол. Пасляслоўе да перамогі
12.55 «Доктар Айбаліт», м/ф
14.05 Тэлеclub «Гаў-гаў»
14.30 Кінаэкран-94. Жывёны
15.40 Вяскоўцы, Перадача з Гродна
16.10 «Дзёнік спяшаецца на спатканне», м/ф
17.15 «Гінес-шоу»
17.45 Ваўчок-шоу
18.05 Дзелавы веснік
18.20 «Чарапашкі ніндзя», мультсерыял
18.45 «Валеры Дайнека запрашае...»
20.00 Панарама
20.35 Пяць хвілін на жарты
20.40 Кальханка
21.00 Пад купалам Сусвету
21.15 «Вольты кахання», м/ф (Італія)
23.05 Трэці тайм

Канал «Астанкіна»

7.15 Алімпійская раніца
7.50 Тыраж «Спортлато»
8.00 Марафон-15
8.30 Раным-рана
9.00 Палігон
9.30 Пакуль усе дома
10.00 «Кантрольная для дарослых», тэлесерыял
10.45 Баскетбол. Расія — Канада
11.25 «Трое з Прастакавына», мульт
11.40 «Падводная адзея каманды Кусто»
12.30 Гульні Добрай Волі
14.00, 17.00, 22.50 Навіны
14.20 Жывое дрэва раімістаў
14.30 Амерыка з М.Таругтам
15.00 Праменады у Марыйскім
15.50 Клуб падарожнікаў
16.40 Тэлеclub

Канал «Рэсія»

7.25 Мульці-пульці
7.50 Студыя «Рост»
8.20 Магчыны мост
8.50 Смачна, вельмі смачна
9.00 Пілігрым
9.45 Музыка ўсіх пакаленняў
10.15 Да Масквы — далёка
11.00 Зоркі Амерыкі
11.30 Тэлеэрудыт
11.35 Сялянскае пытанне
11.55 На Гульніях Добрай Волі
13.00, 19.00, 22.00 Весткі
13.20 Тэлеконкурс юрыстаў
14.05 Музыка на дэсерце
14.20 На Гульніях Добрай Волі
15.15 Футбол без межаў
16.10 Прэм'ера мультфільма «Роб Рой»
17.10 Вуснамі дзіцяці
17.40 Свята кожны дзень
17.50 Шарман-шоу
18.50 Тэлеэрудыт
19.25 «Чорная кобра- IV», м/ф
21.05 М.Шуфуцінскі
21.15 «Малайчына гэты Зошчанка»
22.20 Аўтаімгненне
22.25 Зоркі гавораць
22.30 Праграма «А»
23.30 На Гульніях Добрай Волі

Санкт-Пецярбург

9.30 Дзёнік Гульніяў Добрай Волі
10.30 Чароўная лінія
10.45 «Песня Джэні», м/ф (ЗША)
12.05 В.Верасаеў. «Нявыдуманая гісторыя»
12.55 Гульні Добрай Волі
15.05 «Марыяна першая», мульт
15.35 «Антоній і Клеапатра», фільм-балет
16.15 Экспрэс-кіно
16.30 «Два білеты на дзённы сеанс», м/ф
18.10 «Серабрысты звоначак», мульт
18.30, 21.45 Інфарм ТБ
18.55 Гульні Добрай Волі
22.00 Дзёнік Гульніяў Добрай Волі
23.00 Ваш стыль

Санкт-Пецярбург